

**TÜRK HAVA KURUMU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KAYNAK YÖNETİMİ: FON
TRANSFER FİYATLAMASI MODEL UYGULAMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet KARAKAŞ

İşletme Anabilim Dalı

İşletme Programı

MAYIS 2017

**TÜRK HAVA KURUMU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KAYNAK YÖNETİMİ: FON
TRANSFER FİYATLAMASI MODEL UYGULAMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet KARAKAŞ

1403810408

İşletme Anabilim Dalı

İşletme Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Adnan GÜZEL

Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 1403810408 numaralı Yüksek Lisans öğrencisi Ahmet KARAKAŞ, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "Türk Bankacılık Sisteminde Kaynak Yönetimi: Fon Transfer Fiyatlaması Model Uygulaması" başlıklı tezini, aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Adnan GÜZEL
THK Üniversitesi İşletme Fakültesi

Kabul/Red

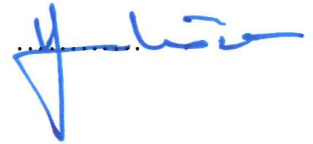
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Gazi Üniversitesi Bankacılık ve
Sigortacılık Yüksek Okulu

Kabul/Red

: Doç. Dr. Yaşar KÖSE
THK Üniversitesi İşletme Fakültesi

Kabul/Red

: Yrd. Doç. Dr. Adnan GÜZEL
THK Üniversitesi İşletme Fakültesi

Kabul/Red

Tez Savunma Tarihi: 18 Mayıs 2017

ONAY

Yrd. Doç. Dr. Ruhi KILIÇ

Enstitü Müdürü

Tarih: 26.5.2017

**TÜRK HAVA KURUMU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “Türk Bankacılık Sisteminde Kaynak Yönetimi: Fon Transfer Fiyatlaması Model Uygulaması” adlı çalışmamın tarafımdan akademik etik ve kurallara aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01.05.2017

Ahmet KARAKAŞ

ÖNSÖZ

Diğer ticari işletmeler gibi kar maksimizasyonu hedefine dönük olarak çalışan bankaların, hedefe ulaşmada temin ettikleri kaynakların maliyetini düşürmeleri kadar varlıkların getirisini yükselterek net faiz marjını artırmaları da önemlidir. Bu ise, başta özkaynak sağlayan ortaklar başta olmak üzere paydaşlarının beklediği sonuçtur.

Bankaların kar maksimizasyonu hedefine ulaşabilmeleri öncelikle etkin bir aktif pasif yönetimi tesis etmeleri ile mümkün olabilir. Aktif pasif yönetimi bir anlamda bankanın yönetimidir.

Özellikle vade uyumsuzluğundan kaynaklanan likidite riski Türk Bankacılık sisteminin temel sorunlarından birisidir. Kaynakların ortalama vadesi varlıkların ortalama vadesine kıyasla oldukça kısadır. Vade uyumsuzluğu ve diğer faktörlerden kaynaklanan likidite riski başta olmak üzere, piyasa (faiz ve kur) riski, kredi riski, operasyonel risk gibi bir takım riskler bankaların etkin bir risk yönetimi fonksiyonu tesis etmelerini zorunlu kılmaktadır.

Bankaların etkin bir aktif pasif ve risk yönetimi fonksiyonu tesis ederken, başvurdukları en etkili yöntemlerden birisi Fon Transfer Fiyatlaması'dır. Bu uygulama ile bankaların kar yaratan en önemli birimleri olan şubeler başta olmak üzere ilgili birimler banka politikalarına uygun bir şekilde kaynak toplamaya ve kredi kullandırmaya yönlendirilirken, karlılık performansları da ölçülebilmektedir.

Kaynak yönetimi ve fon transfer fiyatlamasını bir model uygulama ile irdeleyen bu çalışma için beni teşvik eden, çalışmam süresince bilgi, tecrübe ve güler yüzü ile çalışmama ışık tutan değerli Hocam Yrd. Doç.Dr. Adnan GÜZEL'e, tezimin hazırlanması sırasında beni cesaretlendirip destekleyen eşim ve çocuklarıma teşekkürü bir borç bilirim.

1 Mayıs 2017

Ahmet KARAKAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	x
GRAFİK LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
ÖZET	xiv
ABSTRACT	xvi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. FİNANSAL SİSTEMİN İŞLEYİŞİ VE TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ	4
1.1 Finansal Sistemin İşleyişi	4
1.1.1 Finansal Sistem	4
1.1.2 Finansal Piyasalar	6
1.1.2.1 Para piyasaları	7
1.1.2.2 Sermaye piyasaları (Capital Markets)	10
1.1.2.3 Birinci el piyasalar	11
1.1.2.4 İkinci el piyasalar	12
1.1.2.5 Organize piyasalar	12
1.1.2.6 Organize olmayan piyasalar (tezgahüstü piyasalar)	12
1.1.2.7 Ulusal piyasalar	13
1.1.2.8 Uluslararası piyasalar	13
1.1.2.8.1 Euro para piyasaları	13
1.1.2.8.2 Euro tahvil piyasaları	14
1.1.2.9 Spot Piyasalar	14
1.1.2.10 Vadeli (türev) piyasalar	15
1.1.3 Finansal Kurumlar	15
1.1.3.1 Hazine	16
1.1.3.2 Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)	17
1.1.3.3 Mevduat bankaları	19
1.1.3.4 Katılım bankaları	20
1.1.3.5 Mevduat kabul etmeyen bankalar (kalkınma ve yatırım bankaları)	20
1.1.3.5.1 Yatırım bankaları	20
1.1.3.5.2 Kalkınma bankaları	21
1.1.3.6 Finansman kurumları	22
1.1.3.6.1 Finansman şirketleri	22
1.1.3.6.2 Finansal kiralama (leasing) şirketleri	22
1.1.3.6.3 Faktoring şirketleri	23
1.1.3.6.4 Forfaiting şirketleri	24

1.1.3.7	Yatırım ortaklıkları	24
1.1.3.7.1	Menkul yatırım ortaklıkları	24
1.1.3.7.2	Gayrimenkul yatırım ortaklıkları	25
1.1.3.7.3	Girişim sermayesi yatırım ortaklığı	25
1.1.3.8	Yatırım fonları.....	26
1.1.3.9	Sosyal güvenlik ve sigorta şirketleri	27
1.1.3.9.1	Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)	27
1.1.3.9.2	İşsizlik Sigortası Fonu.....	28
1.1.3.9.3	Sigorta şirketleri	28
1.1.3.9.4	Bireysel emeklilik sigortası (BES) fonları	29
1.2	Türkiye’de Bankacılık Sistemi.....	30
1.2.1	Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi	30
1.2.2	Bankacılıkta Fon Kaynakları.....	36
1.2.2.1	Özkaynaklar	37
1.2.2.1.1	Özkaynaklar ve sermaye yeterliliği.....	39
1.2.2.2	Mevduat	42
1.2.2.2.1	Mevduatın sınıflandırılması	44
1.2.2.3	Repo	46
1.2.2.4	Alınan banka kredileri.....	46
1.2.2.5	İhraç edilen menkul kıymetler	47
1.2.2.6	Diğer kaynaklar	48
1.2.3	Fon Kullanımları	48
1.2.3.1	Kredi işlemleri.....	48
1.2.3.1.1	Niteliklerine göre krediler	49
1.2.3.1.2	Teminatlarına göre krediler	50
1.2.3.1.3	Vadelerine göre krediler.....	50
1.2.3.1.4	Kullandırım amaçlarına göre.....	50
1.2.3.1.5	Sektörlere göre krediler	51
1.2.3.2	Menkul kıymetler	52
1.2.3.3	Zorunlu karşılıklar.....	52
1.2.3.4	Diğer aktifler	54
1.2.4	Bankacılık Hizmetleri	54
1.2.5	Bankacılıkta Örgüt Yapısı	55
İKİNCİ BÖLÜM	57
2. BANKACILIK SİSTEMİNDE KAYNAK YÖNETİMİ VE KARLILIK	57
2.1	Aktif Pasif Yönetimi ve Aktif Pasif Komitesi	57
2.2	Bankacılıkta Riskler ve Yönetimi	60
2.2.1	Likidite Riski	62
2.2.1.1	Likidite riskinin yönetimi.....	64
2.2.2	Kredi Riski	65
2.2.2.1	Kredi riskinin yönetimi	65
2.2.2.1.1	Ödünç alanların bilinmesi ve ratinge tabi tutulması	66
2.2.2.1.2	Farklılaştırma	67
2.2.2.1.3	Erken Uyarı Sistemleri	68
2.2.2.1.4	Teminatlandırma	68
2.2.3	Piyasa Riski	68
2.2.3.1	Faiz oranı riski	69
2.2.3.1.1	Faiz riskinin yönetimi.....	70
2.2.3.2	Kur riski	71

2.2.3.2.1 Kur riskinin yönetimi bankaların YP pozisyonları ve türev ürünler.....	71
2.2.3.2.1.1 Forward.....	73
2.2.3.2.1.2 Futures	74
2.2.3.2.1.3 Opsiyon sözleşmeleri.....	75
2.2.3.2.1.4 Swap (Takas).....	76
2.2.4 Operasyonel Risk	78
2.2.4.1 Operasyonel riskin yönetimi	78
2.3 Karlılık Göstergeleri ve Karlılığın Belirleyicileri	79
2.3.1 Net Faiz Marjı	80
2.3.2 Aktif Karlılığı	80
2.3.3 Özkaynak Karlılığı	80
2.3.4 Karlılığın İçsel Belirleyicileri.....	81
2.3.5 Karlılığın Dışsal Belirleyicileri	81
2.4 Kaynak Maliyeti	83
2.4.1 TL Mevduat Maliyeti Hesaplaması.....	83
2.4.2 TL Alınan Krediler Maliyeti	85
2.4.3 TL Para Piyasasına Borçlar	86
2.4.4 TL İhraç Edilen Menkul Kıymetler.....	87
2.4.5 YP Kaynak Maliyetinin Hesaplanması	90
2.4.6 TLve YP Toplam Kaynak Maliyetinin Hesaplanması	91
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	92
3. FON TRANSFER FİYATLAMASI SİSTEMİ VE MODEL UYGULAMASI.....	92
3.1 Şubeler Cari Hesabı- Şubeler Cari Faizi	92
3.2 Fon Transfer Fiyatlaması (FTF).....	98
3.2.1 Aktif hesaplarda FTF İşleyişi	108
3.2.1.1 Dönen değerler	108
3.2.1.2 Krediler	109
3.2.1.3 Diğer Aktifler	111
3.2.2 Pasif Hesaplarda FTF İşleyişi	111
3.2.2.1 Mevduat	111
3.2.2.2 Mevduat Dışındaki Diğer Pasif Hesaplar.....	112
3.3 Fon Transfer Fiyatlaması Model Uygulaması.....	123
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	131
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	131
KAYNAKÇA	136
ÖZGEÇMİŞ.....	144

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1	: 2015 Sonu İtibariyle Türkiye’de faaliyette bulunan finansal aracı kuruluşlar.....	15
Tablo 1.2	: 1960-2016 dönemi banka sayısı gelişimi.....	35
Tablo 1.3	: 1961-2016 dönemi banka şube sayısı gelişimi	35
Tablo 1.4	: 1961-2016 dönemi banka çalışanları sayısı gelişimi	36
Tablo 1.5	: 31.12.2016 itibariyle bankaların toplam varlıkları-yükümlülükleri.....	37
Tablo 1.6	: 2002-2016 döneminde özkaynak ve sermaye yeterlik rasyosunun gelişimi	41
Tablo 1.7	: 2016 sonu itibariyle türlerine ve açılış vadelerine göre mevduat tutarları.....	42
Tablo 1.8	: 2002-2016 döneminde mevduatın toplam aktiflere oranı	43
Tablo 1.9	: 2002-2016 döneminde mevduatın krediye dönüşümü.....	43
Tablo 1.10	: 2002-2016 döneminde özkaynak ve mevduat dışı kaynaklar	48
Tablo 1.11	: TCMB tarafından uygulanan zorunlu karşılık oranları (1.5.2017 itibariyle)	53
Tablo 2.1	: 2015 sonu itibariyle varlık ve yükümlülüklerin vadeye kalan süreleri.....	63
Tablo 2.2	: Forward, Futures ve Opsiyon sözleşmelerinin karşılaştırılması.....	76
Tablo 2.3	: Piyasa riskinin yönetiminde kullanılacak enstrümanlar	77
Tablo 2.4	: 2003-2016 döneminde özkaynak ve aktif karlılık oranları	83
Tablo 2.5	: Örnek Bank A.Ş. bilançosu pasif kalemleri.....	84
Tablo 2.6	: Örnek Bank A.Ş. mevduat müşterileri detay tablosu.....	85
Tablo 2.7	: Örnek Bank A.Ş. alınan banka kredileri tablosu.....	86
Tablo 2.8	: Örnek Bank A.Ş.’nin para piyasasına borçları.....	87
Tablo 2.9	: Örnek Bank A.Ş. ihraç edilen menkul kıymetler tablosu.	87
Tablo 2.10	: Örnek Bank A.Ş. TL kaynak maliyeti tablosu.	89
Tablo 2.11	: Örnek Bank A.Ş. USD kaynaklar tablosu.....	91
Tablo 2.12	: Örnek Bank A.Ş. ortalama kaynak maliyeti tablosu.....	91
Tablo 3.1	: Şube kar oluşum tablosu	99
Tablo 3.2	: ŞCF ve FTF uygulamalarında fon transferi nedeniyle alınan/ödenen faizler.....	104
Tablo 3.3	: Bankalararası para piyasasında oluşan oranlar.	113
Tablo 3.4	: TRLİBOR oranları tablosu.	114
Tablo 3.5	: TCMB’nin bankalarla borç alışverişinde geçerli faiz oranları.	115
Tablo 3.6	: Bankalararası piyasa uzun vadeli borçlanma oranları	115
Tablo 3.7	: Bankanın kaynak maliyeti.....	116
Tablo 3.8	: TL faiz swap oranları.	116
Tablo 3.9	: Ortalama piyasa faiz oranları.....	117
Tablo 3.10	: TL FTF oranları tablosu.....	118
Tablo 3.11	: Türkiye’nin ülke risk primi (CDS) oranları.	120
Tablo 3.12	: USD FTF oranları.	121

Tablo 3.13 : A Şubesi'nin aktif ve pasif hesaplarının yıllık ortalaması	123
Tablo 3.14 : A Şubesi'nin gelir tablosu.....	124
Tablo 3.15 : A şubesi mevduat faiz gideri ve FTF geliri tablosu.....	125
Tablo 3.16 : A Şubesi kredi faiz geliri ve FTF gideri tablosu.....	126
Tablo 3.17 : B Şubesi'nin aktif ve pasif hesaplarının yıllık ortalaması	127
Tablo 3.18 : B Şubesi'nin gelir tablosu.....	127
Tablo 3.19 : B şubesi mevduat faiz gideri ve FTF geliri tablosu.....	128
Tablo 3.20 : B Şubesi kredi faiz geliri ve FTF gideri tablosu.....	129

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 : Finansal sistemin işleyişi	5
Şekil 1.2 : Finansal piyasaların sınıflandırılması	7
Şekil 1.3 : Mevduatın sınıflandırılması.	44
Şekil 1.4 : Örnek banka organizasyon şeması.	55
Şekil 3.1 : Birimler arası fon ve faiz akışı (ŞCF).	94
Şekil 3.2 : Birimler arası fon ve faiz akışı (FTF).	103

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 3.1 : TL FTF oranları ve piyasa faiz oranları eğrisi.....	119
Grafik 3.2 : Verim eğrisi ve FTF ilişkisi.....	120

KISALTMALAR

ADK	: Alternatif Dağıtım Kanalı
API	: Açık Piyasa İşlemleri
ATM	: Otomatik Ödeme Makinası
BES	: Bireysel Emeklilik Sigortası
BİST	: Borsa İstanbul
BIS	: Uluslararası Ödemeler Bankası
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senetleri
DCD	: Dual Currency Deposit
EGM	: Emeklilik Gözetim Merkezi AŞ.
EFT	: Elektronik Fon Transferi
FTF	: Fon Transfer Fiyatlaması
FTP	: Fund Transfer Pricing
GAP	: Açık anlamında İngilizce terim
HGS	: Hızlı Geçiş Sistemi
IBRD	: Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası – Dünya Bankası
IFC	: Uluslararası Finans Kurumu (Dünya Bankası bünyesinde)
IDB	: İslam Kalkınma Bankası
İİBK	: İş ve İşçi Bulma Kurumu
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
LIBOR	: London İnterbank Offered Rate (Londra Bankalararası Piyasasında Oluşan USD faiz oranı)
NPL	: Takipteki alacakların kredilere oranını ifade eden İngilizce terimin kısaltması
NYSE	: New York Stock Exchange (New York Borsası)
OGS	: Otomatik Geçiş Sistemi
RG	: Resmi Gazete
SBM	: Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SYSO	: Sermaye Yeterlilik Standart Oranı
SWAP	: Anapara ya da faiz alacağının değış tokuşunu ifade eden İngilizce finansal terim
ŞCF	: Şubeler Cari Faizi
ŞCH	: Şubeer Cari Hesabı
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
THP	: Tek Düzen Hesap Planı
TL	: Türk Lirası

TMSF : Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu
TP : Türk Parası
TRLİBOR : Türk Lirası İnterbank Faiz Oranı
TÜFE : Tüketici Fiyat Endeksi
ÜFE : Üretici Fiyat Endeksi
VIOP : Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası
YP : Yabancı Para (döviz)

ÖZET

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE KAYNAK YÖNETİMİ: FON TRANSFER FİYATLAMASI MODEL UYGULAMASI

KARAKAŞ, Ahmet

Yüksek Lisans, İşletme Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Adnan GÜZEL

Mayıs 2017, 144 sayfa

Ekonomide fon fazlası olan birimlerden fon ihtiyacı olan birimlere kaynak aktarımı finansal araçlarla, finansal piyasalarda, finansal aracı kurumlarla sağlanır. Bunların tamamı finansal sistemi oluşturur. Bankalar, özellikle mevduat bankaları finansal sistemin en önemli aktörleridir.

Kar maksimizasyonu hedefine dönük olarak çalışmak zorunda olan bankalardan başta özkaynak sağlayan ortaklar olmak üzere paydaşlarının beklediği sağladığı kaynakların maliyetini düşürüp, varlıkların getirisini yükselterek net faiz marjını ve karı artırmalarıdır. Bu hedefe ulaşabilmeleri için de etkin bir aktif pasif yönetimi tesis etmeleri gerekmektedir. Aktif pasif yönetimi bir anlamda bankanın yönetimidir.

Özellikle vade uyumsuzluğundan kaynaklanan likidite riski, yanı sıra piyasa (faiz ve kur) riski, kredi riski, operasyonel risk gibi bir takım riskler bankaların etkin bir risk yönetimi fonksiyonu tesis etmelerini zorunlu kılmaktadır.

Bankaların etkin bir aktif pasif ve risk yönetimi fonksiyonu tesis ederken, başvurdukları en etkili araçlardan birisi Fon Transfer Fiyatlaması'dır. Bu uygulama ile bankaların kar yaratan en önemli birimleri olan şubeler başta olmak üzere ilgili birimler banka politikalarına uygun bir şekilde kaynak toplamaya ve kredi kullanırmaya yönlendirilirken, karlılık performansları da ölçülebilmektedir.

Bankanın kaynak sağlayan birimlerine gelir, fon kullandıran birimlerine gider tahakkuk ettirilmesi esasına göre alışan FTF uygulaması bankanın tüm birimlerini piyasa koşulları, geleceğe ilişkin hedef, beklenti ve öngörüler doğrultusunda, karşılaşılacak riskleri de dikkate alarak karlılığa yönlendiren önemli bir uygulama olup, bankacılık için önemi günden güne artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık Sistemi, Kaynak Maliyeti, Şubeler Cari Faizi ve hesabı, Fon Transfer Fiyatlaması.

ABSTRACT

FUND MANAGEMENT IN TURKISH BANKING SYSTEM: MODEL APPLICATION FOR FUND TRANSFER PRICING

KARAKAŞ, Ahmet

Master, Department of Management

Supervisor: Assist. Professor Adnan GÜZEL

May 2017, 144 page

Fund transfer from units which has exceeded funds to units short of them are realized by financial instruments, financial markets and financial intermediaries. All of them constitute the whole financial system. Banks and especially deposit banks are most important players in financial system.

What shareholders provide capital expect from banks, which need to work in line with target of profit maximization, is to increase net interest margin and profit by reducing cost of funding and to increasing return of assets. To achieve this target, banks have to establish an efficient asset/liability management. Asset/liability management means bank management, in a sense.

Risks, especially liquidity risk caused by maturity mismatch, and market (interest and exchange rate) risk additionally and operational risks require banks to establish an efficient risk management function.

Fund Transfer Pricing is one of the most effective tools that banks apply for establishing an efficient asset/liability and risk management functions. With the help of this tool, related departments of banks, including branches at first, as the most important contributors to the bank's profit and other departments are both directed to collect funds in line with the bank's policy and their performances can be measured at the same time.

Fund Transfer Pricing (FTP), which works in principal of accruing income for fund collector departments and expense for funding departments, an important application directs all departments of bank's to profitable management in accordance with market conditions, target, expectation and foresights of future and its importance has increased recently for banking.

Keywords: Banking system, cost of funding, current account of branches and current account interest, fund transfer pricing

GİRİŞ

Ekonomide gelirinden daha fazlasına ihtiyaçları ya da yapacağı yatırımlar için ihtiyaç duyan, fon açığı olan birimlerin (bireyler, tüzel kişiliğe sahip şirketler, kamu tüzel kişileri) yanı sıra, ihtiyacından fazla geliri olan ve bunu değerlendirmek isteyen, fon fazlası olan birimler (bireyler, tüzel kişiliğe sahip şirketler, çeşitli fonlar ya da kamu tüzel kişileri) ve bunların tasarrufları da bulunmaktadır. Bu iki grup arasında gerçekleşecek fon akışı, finansal araçlar, finansal aracı kurumlar ve finansal piyasalar ile finansal sistemi gerekli kılmaktadır.

Fon alış verişi finansal piyasalar olarak adlandırılan ortam veya değişim mekanizması üzerinden, hisse senedi, tahvil, bono v.b. finansal araçlarla gerçekleştirilmektedir. Bankalar gibi aracılık yapan birimler olmadan da fon akışı mümkündür. Örneğin, bir tasarruf sahibi yetkili bir borsa aracı (dealer) kanalıyla veya doğrudan ilgili firmadan hisse senedi alabilir, bu durumda herhangi bir aracı olmadan, doğrudan finansman söz konusudur. Ancak, günümüz dünyasında fon akışının tamamına yakını finansal aracı kurumlar üzerinden dolaylı olarak yapılmaktadır.

Fon akımına aracılık eden finansal kurumlar finansal sistemin en önemli aktörleridir. Sistemin sağlıklı bir şekilde işlemesi Hazine ve Merkez Bankası başta olmak üzere, mevduat bankaları, yatırım ve kalkınma bankaları, finansman kurumları, yatırım ortaklıkları, sosyal güvenlik kuruluşları, sigorta şirketleri gibi kurumların varlığına bağlıdır.

Bu tezin ana konusu mevduat bankalarının fon fazlası olan birimlerden temin ettiği kaynağı etkin bir şekilde değerlendirmesi ve yönetmesidir. Mevduat bankaları yatırımcılardan (tasarruf sahiplerinden) sağladığı kaynağı ihtiyacı olan birimlere aktarırken öncelikle etkin bir aktif pasif yönetimi fonksiyonu tesis etmelidirler.

Türk Bankacılık sisteminde en önemli kaynak ürünü mevduat olup, ortalama vadesi oldukça kısadır (81 gün). Buna karşılık aktifin en önemli kalemi de krediler olup, ortalama vadesi mevduata göre oldukça uzundur (yaklaşık 2 yıl). Mevduatın

ortalama 81 günde bir temdit olması (yenilenmesi), kredilerde ise gerek ortalama vadenin yüksek olması gerekse taksitli kredilerde faiz yenileme imkanının olmaması bankaları likidite riskinin yanı sıra faiz riski ile de karşı karşıya bırakmaktadır. Döviz kurlarında hareketliliğin yüksek olduğu ülkemizde hem firmalar hem bankalar için kur riski de önemlidir. Bankaların maruz kalacakları likidite, piyasa ve kredi riski ile operasyonel riskler başta olmak üzere çeşitli riskleri öngörü ve erken uyarı sistemleriyle kontrol edip yönetmeleri etkin bir risk yönetimi fonksiyonu ile mümkündür.

Bankalarda karlılığın temel göstergesi-belirleyicisi net faiz marjıdır. Net faiz marjının yüksek olması yatırımcılardan temin edilen kaynağın maliyetinin düşük olmasına ve aktifte karlı ve verimli alanlarda değerlendirilmesine bağlıdır. Özkaynak ve aktif karlılığı diğer iki önemli karlılık göstergesi-belirleyicisidir.

Bankaların etkin bir aktif pasif ve risk yönetimi fonksiyonu tesis edip, net faiz marjı, aktif ve özkaynak karlılığı başta olmak üzere karlılık göstergelerinde iyi bir performans ortaya koymaları başta özkaynak sağlayan ortaklar olmak üzere hisse sahipleri ve diğer paydaşlarının beklediği sonuçtur. Bu sonuca giden yolda birimlerin (şubelerin) karlılıklarının ölçülmesi ve hedefe yönlendirilmesi oldukça önemlidir. Bu birimler arasında maliyet ve gelir paylaşımının sağlıklı yapılıp, birimlerin karlılığını ortaya koyan ve ürün bazında fiyatlama imkanı sağlayan Fon Transfer Fiyatlaması uygulaması ile mümkün olabilmektedir. Bu uygulama, son dönemde bankalarca kullanılmaya başlanmıştır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde finansal sistem, finansal piyasalar ve finansal kurumlar hakkında bilgi verilip, Türk Bankacılık Sistemi'nin gelişimi, bankaların fon kaynakları ve kullandırımları değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde; kaynak yönetimi ve karlılık konusu, aktif pasif yönetimi ve bankaların en önemli icra organlarından aktif pasif komitesinin işleyişi ve aldığı kararların karlılık üzerindeki etkisi, bankacılıkta karşılaşılan riskler ve bu risklerin yönetimi ile karlılığın göstergeleri ve belirleyicileri incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde bankacılıkta kaynak sağlayan ve kullandıran birimler olan şubeler arasında gelir ve maliyet paylaşımı geçmişte uygulanan Şubeler Cari Faizi (ŞCF) uygulaması ve bu uygulama esas olarak geliştirilen Font Transfer Fiyatlaması uygulaması üzerinden irdelenmiştir.

Fon Transfer Fiyatlaması uygulamasının bankaların kaynak temini ve kullandırılması ile ilgili politikalarının uygulanmasında birimleri (şubeleri)

yönlendirme fonksiyonunun olması ve ürün bazlı karlılık hesaplamasına imkan vermesi nedeniyle birimlerin (şubelerin) performans ölçümü yönüyle değerlendirilmiştir. Daha sonra, Fon Transfer Fiyatlaması model uygulaması ile işleyişi ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.FİNANSAL SİSTEMİN İŞLEYİŞİ VE TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ

1.1 Finansal Sistemin İşleyişi

Bu kapsamda öncelikle finansal sistemin işleyişi, finansal piyasalar, finansal araçlar ve kurumların ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir.

1.1.1 Finansal Sistem

Ekonomide bazı birimler (gerçek ya da tüzel kişiler) gelirlerinin bir kısmını harcamayıp tasarrufta bulunurlar, yani fon fazlası verirler, bazı birimler de (gerçek ya da tüzel kişiler) gelirlerinden daha fazla harcama yaparlar, yani fon açığı verirler. Fon arz eden tasarruf sahipleri (bireyler, tüzel kişiliğe sahip şirketler, çeşitli fonlar ya da kamu tüzel kişileri) ile fon talep edenler (bireyler, tüzel kişiliğe sahip şirketler, kamu tüzel kişileri v.b.) arasında fon transferinin-kaynak aktarımının gerçekleşmesini sağlayan ortam finansal piyasalardır. (Güzel, A., 2016/a, Günal, M., 2009: 19).

Finansal piyasalarda çok değişik finansal araçlar mevcuttur. Bunlar devlet tahvili, ipotekli borç senedi, pay senedi gibi sermaye piyasası araçları ile hazine bonusu, özel sektör firması bonusu, banka bonusu, finansman bonusu, mevduat, mevduat sertifikası, yatırım fonu katılma belgesi, varant, repo, banka kabulü, çek, senet, Euro dolar gibi para piyasası araçlarıdır. (Güzel, A., 2016/a, Günal, M., 2009:23. Erdem, E., 2014:48, Uludağ, İ. ve Arıcan, E., 2001:133-152)

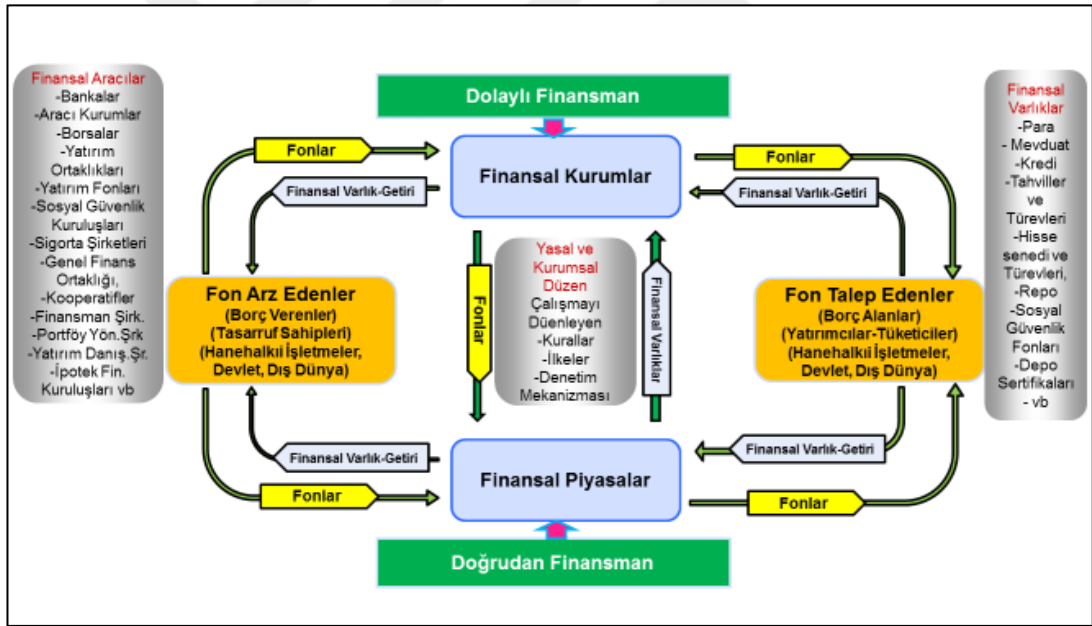
Fon ihtiyacı olan birimlerle fon fazlası olan birimler arasında yukarıda söz edilen kaynak aktarımı-fon transferi finansal araçlarla, düzenleyici ve denetleyici kurumlarca belirlenmiş hukuki ve idari düzende gerçekleşmektedir (İnam, M., 2007:45)

Sözü edilen kaynak aktarımının-fon transferinin herhangi bir aracı kullanılmadan finansal piyasalar üzerinden gerçekleştirilmesi de mümkündür.

Bu durumda “doğrudan finansman” söz konusudur. Örneğin, borç almak isteyenlerin finansal piyasalarda doğrudan menkul kıymet satarak fon sağlaması, bir tasarruf sahibinin herhangi bir aracı olmaksızın ilgili firmadan hisse senedi alması durumunda fon akışı doğrudan gerçekleşmiş olmaktadır. Fon akışının finansal kurumlar aracılığı ile gerçekleşmesi ise “dolaylı finansman” olarak adlandırılmaktadır. Tasarruflarını değerlendirmek amacıyla bir bankadan hazine bonusu, devlet tahvili veya bir özel sektör işletmesinin tahvilini satın alan bir kişinin yaptığı işlem dolaylı finansmandır. Günümüz dünyasında fon akışının büyük bölümü bankalar başta olmak üzere, borsa, sigorta şirketleri, leasing şirketleri, faktoring şirketleri vb. finansal aracı kurumlar kanalıyla yapılmaktadır (Güzel, A., 2016/a, Öçal, T., Çolak, Ö.F., Togay, S., Eser, K 1997:19, Öçal, T., 2006: 220).

Finansal kurumlar finansal sistemin en önemli aktörlerindedir.

Finansal sistemin işleyiş mekanizması aşağıdaki şekilde görülmektedir.

Şekil 1.1: Finansal sistemin işleyişi (Güzel, A., 2016/a).

Ekonomide gelirinden daha fazlasını harcayan birimlerin ihtiyaç duyduğu fonların (kaynağın) uygun şartlarda sağlandığı, finansal varlıkların el değiştirdiği ortam veya değişim mekanizmasını finansal piyasa, fon akımının gerçekleşmesini sağlayan finansal kurumlar ve etkinliklerin oluşturduğu ağı finansal sistem olarak tanımlamak mümkündür (Parasız, İ., 1994:3-4).

Finansal kurumlar finansal sistemin en önemli aktörleridir. Hazine ve Merkez Bankası başta olmak üzere, mevduat ve katılım bankaları, yatırım ve kalkınma bankaları, aracı kuruluşlar, yatırım ortaklıkları, risk sermayesi yatırım ortaklıkları, varlık yönetim şirketleri, yatırım fonları, faktoring, forfaiting kuruluşları, tüketici finansman şirketleri, sosyal güvenlik kuruluşları, sigorta şirketleri, özel emeklilik sandıkları belli başlı finansal kurumlardır (Parasız, İ., 2014:79-94).

Finansal sistem hisse senedi, tahvil, vb finansal araçların (varlıkların) alınıp satıldığı-el değiştirdiği finansal piyasalar ile bu değişimin gerçekleşmesine aracılık yapan finansal aracı kuruluşlardan oluşmaktadır (Günel, M., 2009:19).

Finansal hizmetler ekonomisi (finansal sistem) finansal piyasalar, finansal kurumlar ve finansal araçlar olmak üzere üç temel bileşeni vardır (Uludağ, İ. ve Arıcan, E., 2001:116).

Finansal sistemin fon arz edenler, fon talep edenler, aracı kurumlar, finansal araçlar ve hukuki-idari düzen (ve bu düzeni sağlayan kurumlar) olmak üzere beş temel unsuru bulunmaktadır (Yanpar, A., 2014:31).

Finansal sistem genel olarak finansal piyasalar (tahvil ve bono piyasaları) ve finansal araçlardan (bankalar, sigorta şirketleri, sosyal güvenlik kuruluşları gibi) oluşur. Finansal piyasaların kaynakları bireylerin ve firmaların yaptıkları tasarrufların sisteme girmesi ile oluşur. Sisteme giren bu fonlar yine bireyler, şirketler ve kamuya sunulur. Dolayısıyla tasarrufcu (fon arz edenler) ile kredi alanlar (fon talep edenler) olarak iki grup ortaya çıkar (Öçal, T., Çolak, Ö.F., Togay, S., Eser, K., 1997:19, Öçal, T., 2006:220).

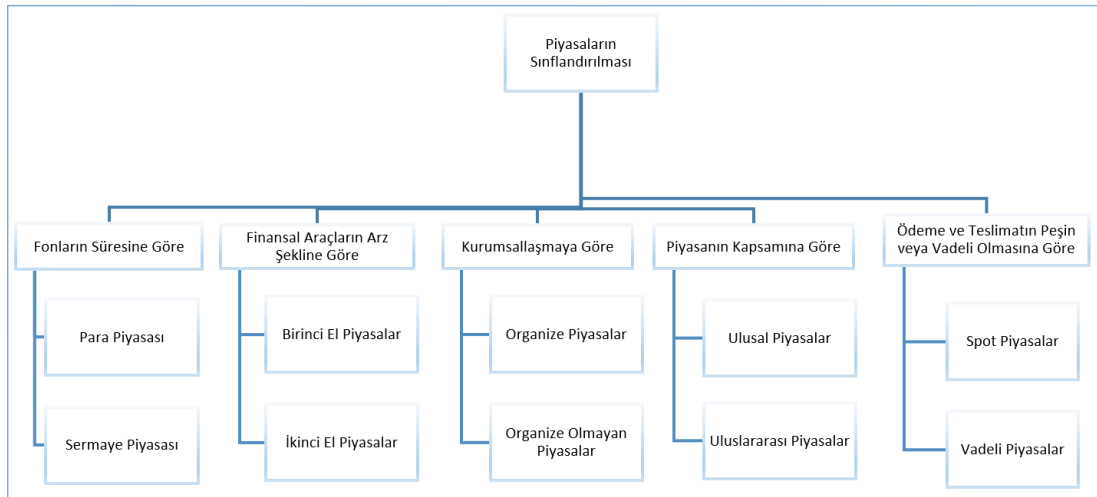
1.1.2 Finansal Piyasalar

Finansal piyasalar fon arz ve talebinin karşılaştığı ortam veya değişim mekanizmasıdır. Finansal piyasalarda hisse senedi, tahvil, bono gibi ortaklık veya borçluluğu temsil eden, belirli bir getiriye sahip veya gelecekte değer yaratması beklenen, bazısı yapılan kontrata bağlı olarak yatırımcısına mülkiyet hakkı da veren varlıklar el değiştirmektedir. Bu varlıkların yarattığı değer faiz, temettü vb. kazançlar ile dönem sonu satış fiyatının bugünkü değerini ifade etmektedir. Bu değer arz edilen fon tutarından, bir başka anlatımla yapılan yatırımdan fazla ise kazanç, aksi durumda kayıp söz konusudur.

Fon ihtiyacı olan birimlerin tahvil ya da ipotekli borç senedi gibi yatırımcısına sabit ya da değişken getiri sağlayan finansal araçlar ile ya da pay senedi gibi sermaye kazancı ve ortaklık hakkı sağlayan finansal araçlar ile borçlanması söz konusu olabilir. Bu çerçevede, finansal piyasaları Borç Piyasaları ve Pay Senetleri Piyasaları olarak sınıflandırmak mümkündür. Bunun yanında menkul kıymetlerin ilk alıcılara satıldığı birincil piyasalar, daha önce çıkarılmış menkul kıymetlerin alınıp satıldığı ikincil piyasalar, organize ve tezgahüstü piyasalar, para ve sermaye piyasaları olarak da sınıflandırma yapılabilir (Parasız, İ., 2009:79-80).

Finansal piyasalar işlevlerine ve amaçlarına göre farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Bu çerçevede, para piyasaları-sermaye piyasaları, birincil piyasalar-ikincil piyasalar, organize piyasalar-organize olmayan (tezgahüstü) piyasalar, spot piyasalar-vadeli piyasalar olarak sınıflandırma yapılabilir. Ancak, bu sınıflandırmalar mutlak olmayıp, farklı şekillerde sınıflandırma da yapılabilir (Günel, M., 2009:20).

Bu sınıflandırmayı fon akışının aynı ülkede yaşayan kişi ve firmalar arasında olup olmamasına göre ulusal piyasalar-uluslararası piyasalar olarak yapmak da mümkündür.

Şekil 2: Finansal piyasaların sınıflandırılması (Güzel, A., 2016/a).

1.1.2.1 Para piyasaları

Genellikle bir yıldan kısa vadeli fon arz ve talebinin karşı karşıya geldiği piyasalardır. Vadesi genellikle bir yılı geçmeyen menkul kıymet ve krediler bu

piyasalarda işlem görür. Menkul kıymet ya da kredi çok yakın bir gelecekte paraya dönüşeceğinden paraya çok yakındır. Para, döviz, repo-ters repo ve bir yıla kadar vadeli menkul kıymetler bu piyasada işlem gören araçlar olarak sayılabilir (Parasız, İ., 2009:80-81, İnam, M. 2007:46).

Ülkemizde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) bünyesindeki piyasalar, Borsa İstanbul (BİST) bünyesindeki Borçlanma Araçları Piyasası, Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası, Takasbank Para Piyasası, Bankalararası Türk Lirası (TL) - Döviz ve Repo Piyasaları ile Serbest Döviz ve Altın Piyasaları para piyasası niteliğindedir.

TCMB Açık Piyasa İşlemleri (API) yoluyla bono ve tahvil alıp satarak likiditeyi düzenlemektedir. TCMB 1987 yılından bu yana bankalarla Devlet İç Borçlanma Senedi (DİBS) alım satımı yapmaktadır. Piyasanın durumuna göre doğrudan alım satım ya da Repo-Ters Repo işlemi yapmaktadır. İşlemler BİST Borçlanma Araçları Piyasası üzerinden yapılmaktadır (Parasız, İ., 2014:94, 423, TCMB, 2017/a).

Likidite açığının geçici olduğu durumlarda repo yoluyla piyasa kısa vadeli, geçici olarak fonlanır. TCMB repoya konu olan menkul kıymetleri (DİBS) işlemin vadesinde geri satmak üzere alır, piyasaya likidite vermiş olur. Piyasada kalıcı bir likidite sıkışıklığı varsa, TCMB likidite ihtiyacına göre DİBS satın alarak (doğrudan alım) piyasayı fonlar (Parasız, İ., 2014:423, Hazar, A., Babuşcu, Ş., Bektaş, S., Ceylan, 2014:8-9).

Piyasada geçici likidite fazlalığı olduğu durumda TCMB ters repo yoluyla likidite fazlasını çekmeye çalışır. Portföyündeki DİBS'leri işlemin vadesinde geri almak üzere satar. Likidite fazlasının kalıcı olduğu durumlarda ise TCMB likidite fazlası kadar DİBS satarak (doğrudan satım) likidite fazlasını çekmeye çalışır. (Parasız, İ., 2014:424, Hazar, A., Babuşcu, Ş., Bektaş, S., Ceylan, 2014:8-9)

TCMB İnterbank Para Piyasası: Bankalar 2002 yılı sonuna kadar TCMB aracılığıyla birbirlerinden borç alışverişinde bulunmakta iken, bu tarihte TCMB bankalararası piyasaların gelişimini teşvik amacıyla İnterbank piyasasındaki aracılık işlevini sonlandırmıştır. Ancak, piyasalardaki faiz oranlarını da etkilemek amacıyla Gecelik, 1 Haftalık Repo ve Geç Likidite Penceresi faizlerini ilan ederek, ekonomideki son likidite mercii sıfatıyla, bankalarla borç alışverişine devam etmektedir. TCMB'den fon talep eden bankalar ile fon arz edenler birbirleri ile karşılaşmamakta, muhatapları TCMB olmaktadır. Buradan sağlanan kaynağın maliyetinin zaman zaman piyasa koşullarına göre yüksek olması, yanı sıra belli bir line (limit) dahilinde

borçlanılabilmesi bankaları Bankalararası para piyasalarından borçlanmaya sevk etmektedir (TCMB, 2017/b, Parasız, İ., 2014:94-95, 422-423).

TCMB Bankalararası Döviz Piyasası: 1988 yılında faaliyete geçen bu piyasa da tıpkı TCMB İnterbank Para Piyasası gibi çalışmakta olup, TCMB ile bankaların döviz borç alışverişi gerçekleştirilmektedir. (Parasız, İ., 2014:95)

Borsa İstanbul (BİST): 1985 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası adıyla faaliyete başlayan borsa 2013 yılında Borsa İstanbul (BİST) adıyla yeniden örgütlenmiş ve sermaye piyasasında hizmet veren tüm borsaları tek çatı altında toplamıştır. Tüm işlemler elektronik ortamda yapılmaktadır.

BİST piyasaları dört ana grupta örgütlenmiştir: Pay Piyasası, Borçlanma Araçları Piyasası, Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası ile Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası (BİST/2017).

BİST Borçlanma Araçları Piyasası: Türk Lirası ve Yabancı Para (YP) ödemeli ihraç edilmiş; borçlanma araçları, menkul kıymetleştirilmiş varlık ve gelirlere dayalı borçlanma araçları, kira sertifikaları, TCMB tarafından ihraç edilen likidite senetlerinin işlem gördüğü piyasadır. Bu piyasada TCMB ile Sermaye Piyasası Kurulu'ndan (SPK) yetki belgesi almış olan bankalar ve Borsa üyeleri işlem yapabilmektedir. İşlem gören ürünlerin saklama ve takas işlemleri İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. (Takasbank) tarafından gerçekleştirilmektedir.

İkinci el sabit getirili menkul kıymet işlemlerinin yapıldığı “*Kesin Alım Satım Pazarı*”, sabit getirili menkul kıymetlerin geri alım vaadi ile satım ve geri satım vaadi ile alımının yapıldığı “*Repo - Ters Repo Pazarı*”, bankaların geri alım vaadiyle satım ve geri satım vaadiyle alım işlemlerini zorunlu karşılık ayırmaksızın yapabildikleri “*Bankalararası Repo - Ters Repo Pazarı*” borçlanma Araçları Piyasasını oluşturan başlıca pazarlardır. Bunun yanında, *Menkul Kıymet Tercihli Repo Ters Repo Pazarı*, *Pay Senedi Repo Pazarı*, *Pazarlıklı Repo İşlemleri Pazarı* ve *Nitelikli Yatırımcıya İhraç Pazarı* da Borçlanma Araçları Piyasası bünyesindeki diğer pazarlardır.

BİST Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası: Altının ithalatı ve ihracatına ilişkin kısıtlamaların Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar'da 1993 yılında yapılan değişikliklerle kaldırılmasıyla sektörde hızlı büyüme yaşanmış, 1995 tarihinde İstanbul Altın Borsası faaliyete geçmiştir. Altın Borsası 2013 yılında Borsa İstanbul ile birleşmiştir. Kıymetli maden ve kıymetli taş işlemleri BİST bünyesindeki Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasasında gerçekleştirilmektedir. Söz konusu piyasada üç Pazar faaliyet göstermektedir:

Kıymetli Madenler Piyasası, Kıymetli Madenler Ödünç Piyasası ve Elmas ve Kıymetli Taş Piyasası

Takasbank Para Piyasası: Takasbank'ın TCMB İnterbank'ı örnek alarak, banka dışında aracı kurumlar için borç alıp verme imkanı sağlayan piyasası da oldukça işlevseldir. TCMB İnterbank'da olduğu gibi kurumlar Takasbank'a borç vermekte ve ondan borç almaktadır, borç alan ve veren taraflar birbirleri ile muhatap olmamaktadır.

Bankalararası Türk Lirası (TL) Piyasası: Bankalar 2002 yılına kadar TCMB aracılığıyla birbirlerinden borç alışverişinde bulunabilirken, bu tarihten sonra TCMB'nin aracılık faaliyetini sonlandırmasıyla birbirlerine tanımladıkları limitler (line) dahilinde işlem yapmaya başlamışlardır. Fiyatlar Reuters ya da Bloomberg ekranlarında ilan edilmekte ve alıcı ile satıcıların girdiği kotasyonların örtüşmesi ile işlem gerçekleşmektedir. Genellikle Reuters ve Bloomberg gibi piyasa ekranlarına girilen alım ve satım fiyatları üzerinden bankalar birbirleri ile işlem yapmaktadır (Parasız, İ., 2014:98).

Bankalararası Döviz Piyasası: Bankaların kendi aralarında, tıpkı TL piyasadaki işleyiş gibi birbirlerinden döviz üzerinden borç alışverişinde buldukları piyasadır.

Bankalararası Repo Piyasası: BİST bünyesindeki Repo-Ters Repo pazarında işlem yapabilen bankalar burada kendilerine tanınan limitlerin çoğu zaman yetersiz kalması nedeniyle kendi aralarında oluşturdukları piyasada birbirlerine tanıdıkları limit dahilinde işlem yapmaktadırlar (Parasız, İ., 2014:98).

Serbest Döviz Piyasası: Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar ile döviz ticaretine ilişkin kısıtlamalar kaldırılmış olup yetkili müesseselerce (döviz büroları ve bankalar) piyasa kuralları çerçevesinde döviz alınıp satılabilmektedir. Yetkili müesseselerin (döviz börolarının) kurulup faaliyet geçmesi Hazine'nin iznine tabidir. Halk arasında Kapalıçarşı piyasası olarak da bilinir (Günel, M., 2010:151, Parasız, İ., 2009:262).

Serbest Altın Piyasası: Sarraf ve kuyumcular tarafından, herhangi bir düzenlemeye tabi olmaksızın altın alınıp satılabilmektedir. Fiyatlar piyasa tarafından belirlenmektedir (Parasız, İ., 2009:262).

1.1.2.2 Sermaye piyasaları (Capital Markets)

Vadesi bir yıldan uzun fon arz ve talebinin karşı karşıya geldiği piyasalardır. Hisse senedi ve tahviller en önemli sermaye piyasası araçlarıdır (İnam, M., 2007:46).

BİST ülkemizde en önemli sermaye piyasası kurumudur. Hisse senedi ve tahvil gibi menkul kıymet alım satımının yanı sıra opsiyon işlemlerinin de yapılabildiği, hem halka arz yoluyla (birincil piyasa) hem de daha önce halka arz edilen hisse senetlerinin alınıp satılabilmesine imkan tanıyan (ikincil piyasa) organize bir piyasadır.

Türkiye’de sermaye piyasası olarak aşağıdaki piyasalar sayılabilir.

BİST Pay Piyasası: Şirketlerin hisseleri, yeni hisse alma (rüçhan) hakları, yatırım fonları, varantlar ve sertifikaların işlem gördüğü piyasalardır.

Piyasa değeri 100 Milyon TL üzerindeki veya BİST 100 endeksinde yer alan şirket hisselerinin işlem gördüğü *Yıldız Pazar*, piyasa değeri 25-100 Milyon TL aralığındaki şirket hisselerinin işlem gördüğü *Ana Pazar*, piyasa değeri 25 Milyon TL altında olmakla birlikte gelişme potansiyeli olan şirketlerin hisselerinin işlem gördüğü *Gelişen İşletmeler Pazarı* BİST Pay Piyasasını oluşturan başlıca pazarlardır.

Bunun yanında, *Nitelikli Yatırımcı İşlem Pazarı*, *Yakın İzleme Pazarı* ile *Piyasa Öncesi İşlem Platformu* BİST Pay piyasasındaki diğer pazarlardır.

BİST Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası: Yatırımcıları döviz dalgalanmalarından korunmak amacıyla Türkiye’nin ilk özel borsa kuruluşu olarak 2005 yılında İzmir’de faaliyete başlayan Vadeli İşlem Borsası (VOB) 2013 yılında diğer borsalarla birlikte Borsa İstanbul bünyesine katılmıştır.

BİST bünyesindeki Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası’nda (VİOP) üç ayrı Pazar bulunmaktadır: döviz, opsiyon, elektrik, emtia, kıymetli madenler, pay, gecelik repo gibi araçlarla ilgili vadeli işlemlerin gerçekleştirildiği *Ana Pazar*, *alıcı ve satıcı* tarafın belirli olduğu büyük miktarda emirlerin işlem gördüğü *Özel Emir Pazarı* ve *Özel Emir İlan Pazarı*.

BİST Borçlanma Araçları Piyasası bünyesinde Uluslararası Tahvil Pazarı: Hazine tarafından ihraç edilen ve Borsa kotunda bulunan dış borçlanma araçlarının (Eurotahvil) işlem gördüğü pazardır.

Bankalararası Tahvil Piyasası: BİST bünyesindeki Tahvil piyasasında limit yetersiz kaldığında bankaların kendi aralarında belirledikleri limitler dahilinde işlem yaptıkları piyasadır.

1.1.2.3 Birinci el piyasalar

Bono, tahvil, pay senedi gibi menkul değerlerin şirketler ya da Hazine tarafından halka arz edildiği ve ilk alıcılara satıldığı piyasalardır. Arzın banka ya da bir aracı

kurum tarafından yapılması piyasanın birincil piyasa olma niteliğini değiştirmez (Parasız, İ., 2009:79)

1.1.2.4 İkinci el piyasalar

Daha önce çıkarılmış pay senedi, tahvil gibi menkul kıymetlerin ikinci elden alınıp satıldığı piyasalardır. Bu piyasalar araçların nakde çevrilmesini sağlayıp, araçların gerçek piyasa değerlerinin oluşmasını da sağlarlar. (Parasız, İ., 2009:79)

İkinci el piyasalar iki şekilde organize edilebilir; Bunlardan ilki borsalardır. Burada menkul kıymet alıcıları ile satıcıları ya da onların brokerları karşı karşıya gelip işlem yapar. Örneğin New York Borsası ve Borsa İstanbul daha önce çıkartılan hisse senetlerinin alınıp satıldığı ikinci el piyasalardır. İkincisi de tezgah üstü piyasalardır. Bu piyasada dealerlar bilgisayar üzerinden işlem yaparlar ve fiyatları iyi bildiklerinden, oluşan fiyatlar borsada oluşan fiyatlardan çok farklı değildir (Güzel, A., 2016/a, Parasız, İ., 2009:80).

1.1.2.5 Organize piyasalar

Fon arz eden ile talep edenlerin belirli/düzenli/denetimli ortamlarda karşı karşıya geldiği piyasalardır. Borsalar organize piyasalara en iyi örnektir. Hisse senedi ve tahvil gibi menkul kıymet araçlarının alınıp satılabildiği menkul kıymetler borsası, zirai ürün ve madenlerin alınıp satılabildiği ticaret borsası, döviz borsası, altın borsası ve opsiyon borsası bu piyasaya örnektir. New York Borsası (NYSE), Tokyo Borsası ve Londra Borsası dünyadaki en büyük menkul kıymet borsalarıdır. Ülkemizde de BİST hisse senedi ve tahvil gibi menkul kıymet alım satımının yanı sıra opsiyon işlemlerinin de yapılabildiği bir borsadır.

1.1.2.6 Organize olmayan piyasalar (tezhahüstü piyasalar)

Serbest altın ve döviz piyasası gibi belirli, düzenli, denetimli bir ortamı bulunmayan piyasalardır.

Bunun yanında, özellikle 90'lı yıllardan sonra yaygınlaşan, uluslararası finansal piyasalara da değinmekte yarar bulunmaktadır. Finansman alanında uygulanan liberal politikaların teknolojik gelişmelerle de desteklenmesiyle banka ve şirketlerin ihtiyaç

duydıkları kaynağı yurt dışı araçlardan temin etmesi ve yatırımcıların da dünyanın diğer ülkelerinde yatırım yapabilmesi kolaylaşmıştır.

1.1.2.7 Ulusal piyasalar

Fon akışının aynı ülkede yerleşik kişi ve kurumlar arasında olması durumunda, bu piyasalara yurt içi/yerel veya ulusal piyasalar denir. Bu piyasalarda yerli yatırımcı veya tasarrufluların, sadece yerli fon talep edenlere fon sağlaması söz konusudur.

1.1.2.8 Uluslararası piyasalar

Özellikle 1990'lardan sonra iletişim teknolojilerindeki yenilikler ve finansal alındaki liberal politikaların etkisiyle finansal piyasalar ulusal ölçekten uluslararası alana açılmaya başlamıştır. Bankalar ve şirketler ihtiyaç duydukları kaynağı uygun koşullarda yurt dışından da temin edebilmekte, yatırımcılar günün her saatinde dünyanın bir çok ülkesinde yatırım yapabilme imkanı bulabilmektedir.

Uluslararası finansal piyasalar Euro Para Piyasaları ve Euro Tahvil Piyasaları olmak üzere iki grupta sınıflandırılabilir.

1.1.2.8.1 Euro para piyasaları

Genel olarak ulusal paraların kendi sınırları dışında işlem görmesini ifade etmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle 1960'lı yıllarda Amerikan hükümetinin sermaye hareketlerinin düzenlenmesine ilişkin olarak aldığı tedbirler yatırımcıların ve kredi kullanmak isteyenlerin ABD dışı piyasalara, ağırlıklı olarak da Avrupa'ya yönelmesine yol açmıştır. ABD doları cinsinden mevduatların Londra başta olmak üzere ABD dışındaki bankalara yatırılması bu piyasaların başlangıcı kabul edilmektedir. Euro paraların büyük bölümünün dolar cinsinden olması ve Avrupa bankalarında, Avrupa finans merkezlerinde işlem görmesi nedeniyle Euro dolar deyimini de kullanılmaktadır. Telefon, internet vb yoluyla işlem yapılan tezgahüstü piyasalara örnek oluşturmakta olup, elektronik iletişim ve işlem konusundaki gelişmelerin işlem maliyetlerini çok aşağılara çekmesi Euro piyasalarının gelişmesinde etkili olmuştur. Mevduat bankalarının yanı sıra Merkez Bankaları, uluslararası finansal kurumlar ve bireysel yatırımcılar tarafından arz edilen fonlar yine mevduat bankaları, resmi kurumlar, ulusal ve uluslararası firmalar ile ihracatçı ve ithalatçıları tarafından

talep edilmektedir (Öçal, T., Çolak, Ö.F., Togay, S., Eser, K., 1997:109, Parasız, İ., 2009:653, Parasız, İ., 1994:231-244).

En önemli Euro para piyasaları Londra ve New York euro piyasalarıdır. Bugün genellikle baz alınan London Interbank Offered Rate – LIBOR'un (Londra Euro piyasasında bankalararası piyasada geçerli faiz oranı) zorunlu karşılık ve vergi avantajı nedeniyle genellikle Amerika'ya göre daha düşük olması nedeniyle fon talep edenlerin rağbet ettiği bir piyasadır.

Londra, Zürih, Frankfurt, Lüksemburg, Paris, Amsterdam, Brüksel ve Milano Avrupa'da, New York, Toronto, Chicago ve Los Angeles Amerika'da, Singapur, Tokyo ve Hong Kong, Dubai, Bahreyn, Beyrut Asya'da önemli Euro piyasaların bulunduğu yerlerdir (Parasız, İ., 2009:656-657).

1.1.2.8.2 Euro tahvil piyasaları

Euro tahvil piyasaları, banka ve şirketlerin kendi ülkeleri dışında çıkardığı tahvillerin alım satımının yapıldığı piyasalardır. Örneğin bir Türk bankasının Londra'da işlem gören USD cinsi tahvili Euro tahvil veya güncel deyimle Eurobond olarak adlandırılır. Ancak, aynı bankanın Türkiye'de çıkardığı ve yabancıların da alabildiği tahviller Euro tahvil değildir. Bu tahvillerin ihracına ilişkin kolaylıklar ve faiz gelirinin vergi avantajı yatırımcılarca tercih edilmesini sağlamaktadır.

Euro tahvil piyasasının doğuşu da tıpkı Euro para piyasaları gibi 2.Dünya Savaşı sonrasına, özellikle 1960'lara dayanmaktadır. Doğuşunda özellikle Amerika'da uygulanan bir takım kısıtlayıcı politikalar etkili olmuştur. Bugün ağırlıklı olarak İsviçre bankaları bu piyasada etkili olup, Alman bankaları da önemli bir paya sahiptir. Bankalar Euro tahvillerin ihracında konsorsiyum lideri olarak tahvillere güvence vermekte ve fon arz edenlerle talep edenlerin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadırlar (Parasız, İ., 2009:659-672, Öçal, T., Çolak, Ö.F., Togay, S., Eser, K., 1997:109-110, Parasız, İ., 1994:231-244).

1.1.2.9 Spot Piyasalar

Spot piyasalar, finansal varlığın hali hazırdaki piyasa fiyatı üzerinden işlem yapılan ve ödemenin peşin veya takas süresi içinde (T+1 gün veya T+2 gün gibi) yapıldığı piyasalardır. Örneğin spot döviz işlemlerinde teslimat ve ödeme aynı gün, hisse senedi işlemlerinde teslimat ve ödeme T+2 gündür.

1.1.2.10 Vadeli (türev) piyasalar

Önceden belirlenmiş bir fiyattan ve belirli bir vadede teslimat ve ödemenin yapıldığı piyasalardır. Forward, Futures, Opsiyon ve Swap (takas) gelecekte yerine getirilmesi gereken sözleşmeler olduğundan bunların işlem gördüğü piyasalara vadeli piyasalar adı verilmektedir. Bu sözleşmelerin vade sonundaki değeri, sözleşmeye konu olan varlığın fiyatı tarafından belirlendiğinden bunlara türev ürünler, bunların işlem gördüğü piyasalara da türev piyasalar denilmektedir (Güzel, A., 2016/a).

1.1.3 Finansal Kurumlar

Türkiye’de finansal sistemin önemli yapıtaşları olan finansal aracı kuruluşlar aşağıdaki 1.1. no’lu tabloda yer almaktadır.

Tablo 1.1: 2015 Sonu İtibariyle Türkiye’de faaliyette bulunan finansal aracı kuruluşlar (tutarlar Milyar TL) Türkiye Bankalar Birliği (TBB), 2017/a.

Finansal Aracı Kuruluşlar	Tutar (Milyar TL)	Pay (%)
Bankalar	2.357	81
Portföy yönetim şirketleri	99	3
İşsizlik sigortası fonu	93	3
Sigorta şirketleri	96	3
Gayrimenkul yatırım ortaklıkları	52	2
Emeklilik yatırım fonları	48	2
Bireysel emeklilik fonları	37	1
Finansal kiralama şirketleri	41	1
Faktoring şirketleri	27	1
Finansman şirketleri	27	1
Aracı kurumlar	15	1
Reasürans şirketleri	3	0
Girişim sermayesi	1	0
Menkul kıymet yatırım ortaklıkları	0,4	0
Toplam	2.896	100

Finansal aracı kurumlar finansal sistemin temel yapıtaşlarıdır. Sistemin sağlıklı bir şekilde işlemesi bu kurumların yapısının sağlamlığına, karlı ve verimli çalışmalarına bağlıdır. Devletin Hazinesi başta olmak üzere, bankalar, yatırım ortaklıkları, leasing, faktoring gibi alternatif finansman kuruluşları, yatırım fonları, sigorta ve sosyal güvenlik kurumları finansal sistemin işleyişinde rol alan finansal kurumlardır.

Yukarıdaki 1.1. no'lu tablodan da görüleceği üzere, finansal sistemin yaklaşık %81'i bankalardan oluşmaktadır. Bu nedenle, finansal sistemin sağlıklı işlemesi, bir anlamda bankacılık sisteminin karlı ve verimli çalışmasına ve bu durumun süreklilik arz etmesine bağlıdır. Bankalar dışındaki diğer kurumlar da ayrı ayrı fonksiyonlarıyla finansal sistemin işleyişine katkı sağlamaktadır.

1.1.3.1 Hazine

Kuruluşu Osmanlı Devleti'nde Fatih Sultan Mehmet dönemine dayanan Hazine, 1863 Maliye Nezareti'ne bağlı Hazine-i Vezne'nin kuruluşu ile bugünkü şeklini aldı. Cumhuriyet'in kuruluşu ile yine Maliye Vekaleti bünyesinde varlığını sürdürdü. 1983 yılında Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı kuruldu, 1994 yılında Hazine Müsteşarlığı ile Dış Ticaret Müsteşarlığı ayrı olarak teşkilatlandı (Hazine Müsteşarlığı, 2017/a).

Hazine Müsteşarlığı'nın temel işlevleri aşağıdadır:

1. Devletin malvarlığının temsil edilmesi,
2. Devletin nakit akımını düzenleyen kasası, veznedarlığı,
3. Finansal politikalar çerçevesinde sermaye akımlarına ilişkin düzenlemeler ve işlemler yapılması,
4. Yatırım teşvik faaliyetlerinin düzenlenmesi, uygulanması, denetlenmesi,
5. Sigorta sektörüne ilişkin faaliyetlerin düzenlenmesi, uygulanması, denetlenmesi
6. Kambiyo rejimine ilişkin faaliyetlerin düzenlenmesi, uygulanması, denetlenmesi,
7. Madeni para basma yetkisi,
8. Kamu kuruluşlarında devletin sermayedarlık haklarının temsil edilmesi,
9. Devlet adına borçlanmanın karar vericisi, uygulayıcısı ve garantörü olması,
10. Yabancı ülke ve kuruluşlardan borç ve hibe alınması/verilmesi yetkisi (Eğilmez, M., 2016:16, Günel, M, 2010:140).

1.1.3.2 Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)

Kurtuluş Savaşı ile kazanılan siyasi bağımsızlığın ekonomik alanda bağımsızlıkla güçlendirilmesi yönündeki talepler İzmir’de yapılan 1.İktisat Kongresi’nde dillendirilmiş, dünyada yaygınlaşan emisyon sağlamanın yanında ülkelerin bağımsız para politikalarını belirlemelerinde rol oynayacak ulusal merkez bankalarının kurulması eğilimi ülkemizde de benimsenmiştir. Bu çerçevede raporlar hazırlanmış ve 1930 yılında kurulan Merkez Bankası Ekim 1931 yılında faaliyete geçmiştir (Uludağ, İ. ve Arıcan, E., 2001:81).

Kuruluş kanunu ile Merkez Bankasının temel amacı ülke ekonomisinin kalkınmasını desteklemek olarak belirlenmiştir. Kuruluş döneminde reeskont oranlarını belirleme, para piyasası ve emisyonu düzenleme yönünde bağımsız bir politika izlemiş, İkinci dünya savaşı ve sonrasında ekonomik kalkınmanın desteklenmesi, kamu finansman açığının giderilmesi bankanın temel politikası olmuştur.

Ekonomide yapısal reformların yapıldığı 24 Ocak 1980 tarihinden sonra banka yeniden organize olmuştur. Bu dönemde para ve kur politikalarının Merkez Bankası tarafından serbest piyasa ekonomisi ile uyumlu bir şekilde yürütülmesi için gerekli altyapının sağlanması yönünde önemli adımlar atılmış, mevduat ve kredi faizlerinin piyasa koşullarında belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Türk parası yabancı paralar karşısında devalüe edilerek sabit kur rejimi terk edilmiştir. Banka 1983 yılında ulusal altın ve döviz rezervlerini yönetmekle yetkilendirilmiş, 1986 yılında banka bünyesinde bankalararası para piyasası (interbank) kurulmuş ve bankaların birbirleri ile borç alışverişinde bulunmaları sağlanmıştır. Banka bu işlemlere 2002 yılına kadar devam etmiştir. 1987 yılında başlayan açık piyasa işlemleri ile de likiditeyi düzenlemektedir. (Parasız, İ., 2009:109-110, 2014:24, 423)

Özellikle 1991 yılında yaşanan Körfez Savaşı’ndan sonra mali sektördeki sorunların artması, siyasi istikrarsızlık, maliye politikasının yeterince sıkı olmaması TCMB’nin asli fonksiyonlarını yerine getirmesini sağlayacak önlemlerinin alınmasını gerekli kılmıştır. Merkez Bankası Kanunu’nda 21 Nisan 1994 tarihinde değişiklik yapılarak Hazine’nin Merkez Bankası kaynaklarını kullanımına sınırlamalar getirilmiş, 2001 yılında ise tamamen kaldırılmıştır. (Günel, M., 2010:343)

Merkez Bankası, 1995-1999 yılları arasında döviz kurundaki dalgalanmaları azaltmayı ve döviz piyasalarındaki spekülasyon hareketleri önlemeye dönük, mali

piyasalarda istikrarı sağlamaya yönelik politikalar izlemiştir. 2000 yılında uygulamaya konulan sabit kur rejiminin beklenen olumlu sonucu vermemesi nedeniyle 2000 yılının sonlarında ekonomide bir güven kaybı başlamış, 2001 Şubat krizinden sonra dalgalı kur rejimine geçilmiştir. Kriz sonrasında ekonomide bir yapısal dönüşüm süreci başlamıştır. Merkez Bankası Kanunu'nda 25 Nisan 2001 tarihinde gerçekleştirilen değişiklik ile Bankanın temel amacının fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek olduğu, amacıyla çelişmemek kaydıyla hükümetin büyüme ve istihdam politikalarını destekleyeceği, uygulayacağı para politikası ve araçlarını doğrudan kendisinin belirleyeceği belirtilip bağımsızlığı vurgulanmıştır. Bankanın Hazine ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarına avans vermesi, kredi açması ve bu kuruluşların ihraç ettiği borçlanma araçlarını birincil piyasadan satın alması da yasaklanarak kamunun finansman ihtiyacını karşılayacak bir kaynak olarak kullanılmasının önüne geçilmiştir.

Bankanın temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Kuruluş kanununda belirlenen temel görevleri aşağıdadır: (Günel, M., 2010:340)

a) Açık piyasa işlemleri (APİ) ile bono ve tahvil alıp satarak likiditeyi düzenlemek,

b) Hükümetle birlikte Türk Lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak, kur rejimini belirlemek, TL'nin diğer paralar karşısındaki değerini belirlemek,

c) Zorunlu karşılıklar ile fiyat istikrarını ve likiditeyi düzenlemek (Zorunlu karşılık genel anlamda mevduat kabul eden finansal kuruluşların mevduat ve diğer yükümlülüklerine karşılık TCMB nezdinde tutmak zorunda oldukları parasal tutarı ifade etmektedir.),

d) Reeskont ve avans işlemleri yapmak (Bankalar likidite ihtiyacı olduğu dönemlerde müşterilerinden teminat olarak aldıkları senetleri TCMB'na iskonto ettirebilirler. Reeskont bankalarca iskonto edilmiş bir senedin TCMB tarafından tekrar iskonto edilmesidir.),

e) Ülkemizin altın ve döviz rezervlerini yönetmek (Merkez Bankası, para ve kur politikalarına olan güveni tesis etmek, Hazinesinin YP cinsinden iç ve dış borç servisini gerçekleştirmek için gerekli döviz likiditesini bulundurmak, döviz kurlarındaki kırılmalığı azaltmak ve uluslararası piyasalarda ülkemiz ekonomisine duyulan güveni artırmak için gerekli rezervleri tutmaktadır.),

f) Türk Lirasının hacim ve tedavülünü düzenlemek, ödeme ve menkul kıymet transfer ve mutabakat sistemi kurmak,

g) Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı, para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almak, mali piyasaları izlemek,

h) Bankalardaki mevduatın vade ve türlerini belirlemek.

Merkez Bankası'nın temel yetkileri de aşağıdadır (Günel, M., 2010:340, Parasız, İ., 2014:425):

a) Türkiye'de banknot ihracı imtiyazı Merkez Bankası tekelindedir,

b) Banka hükümetle birlikte enflasyon hedefi belirleyip buna uygun para politikası belirler.

c) Banka son kredi mercii olarak bankalara kredi verir.

TCMB'nin temel politika araçlarından birisi politika faizi olarak da adlandırılan kısa dönemli (günlük) faiz oranıdır. TCMB'nin fiyat istikrarı amacına yönelik olarak kullandığı temel politika aracı bir hafta vadeli repo ihale faiz oranıdır. TCMB kısa dönem faiz oranına ilişkin olarak hem gecelik borç verme hem de gecelik borç alma oranını, diğer bir anlatımla faiz koridorunu açıklar. TCMB 2002 yılında enflasyon hedeflemesi stratejisini benimsediğinden bu yana bu sistemi uygulamaktadır. İhtiyacı olan banka TCMB'nin borç verme faiz oranından (belli bir limit dahilinde) borçlanabilmekte, yine likidite fazlası olan banka da TCMB'nin borç alma faiz oranı ile vermektedir. TCMB izlediği politikaya göre bu koridoru daraltıp genişletmektedir. Öte yandan, piyasanın kapalı olduğu saatlerde likiditeye ihtiyacı olan bankalara da daha yüksek bir orandan borç para vermektedir ki buna da geç likidite penceresi adı verilmektedir. (TCMB, 2017/b)

1.1.3.3 Mevduat bankaları

Temel kaynağı müşterilerden temin ettiği mevduat olup, bunu krediler başta olmak üzere değerlendirip, kar amacına dönük olarak çalıştığı için ticari banka olarak da adlandırılan mevduat bankaları, bu asli faaliyetinin yanı sıra gerek birey gerekse firmaların ihtiyaç duyduğu bir çok hizmeti gerek şubelerden gerekse nakit ödeme makineleri (ATM) başta olmak üzere Alternatif Dağıtım Kanalı (ADK) olarak nitelendirilen, internet şube, mobil şube gibi kanallardan verebilmektedir. Bu hizmetler kredi kartından fatura tahsilatına kadar onlarca alanda sunulmaktadır.

Ülkemizde mevduat bankalarının gelişimi başta olmak üzere kaynak yapısı, kaynak maliyeti, bankacılık hizmetleri gibi konular tezimizin ilgili bölümlerinde detaylı irdelenecektir.

1.1.3.4 Katılım bankaları

Katılım Bankaları, dini sebeplerle faiz almak ya da ödemek istemeyen kişilerin finansman ihtiyaçlarını karşılamaları, tasarruflarını değerlendirmeleri ve modern bankacılık hizmetlerinden yararlanmaları amacıyla kurulan, faizsiz banka olarak adlandırılan kurumlardır (Günel, M., 2010:150).

İslami finans, en basit tanımıyla İslam dininin kurallarına göre işleyen finansdır (Yanpar, A., 2014:29)

İslami finans kurumları olarak adlandırabileceğimiz katılım bankalarında, faizli finansal sistemdeki araçları ikame edecek cari hesap, katılım hesabı, mudaraba, muşaraka, murabaha, icara, istisna, selem, sukuk gibi araçları vardır (Güzel, A., 2016/a, Yanpar, A., 2014:129-173)

Tasarruf sahiplerinden (yatırımcılardan) sağladığı kaynağı, faizsiz finansman araç ve teknikleri ile değerlendirip, sonuçta oluşan kâr veya zararı yatırımcısı ile paylaşan katılım bankaları nakit kredi vermemektedir. Hammadde, yarı mamul veya mamul madde, gayrimenkul, makine veya her tür teçhizat peşin olarak temin edilip müşteri ihtiyacına göre vadeli olarak kullanılmaktadır.

Faizsiz finans kurumlarına ihtiyacın arttığı 80'li yıllarda birbiri ardına katılım bankası kurulmaya başlanmıştır. 1984'te Albaraka Türk, 1985'te Faysal Finans, 1989'da Kuvet Türk, 1991'de Anadolu Finans, 1996'da Asya Finans faaliyete geçti. Faysal Finans ise sonradan Family Finans'a dönüştü ve 2005'te Anadolu Finans ile birleşerek Türkiye Finans Katılım Bankası oldu. Mayıs 2015'de Ziraat Katılım ve Şubat 2016'da Vakıf Katılım faaliyete geçerken, Temmuz 2016'da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından Bank Asya'nın faaliyet izni kaldırıldı. Hali hazırda Türkiye'de beş Katılım Bankası faaliyet göstermektedir (Türkiye Katılım Bankaları Birliği TKBB, 2017/b).

1.1.3.5 Mevduat kabul etmeyen bankalar (kalkınma ve yatırım bankaları)

1.1.3.5.1 Yatırım bankaları

Genellikle mevduat kabul etmeyen, hisse senedi ve tahvil çıkararak, sermaye piyasasından orta ve uzun vadeli kaynak temin etmek isteyen işletmelerle tasarruflarını söz konusu menkul kıymetlere yatırarak değerlendirmek isteyen gerçek ve tüzel kişiler arasında aracılık yapan finansal kuruluşlardır. Menkul kıymetler ihracı yoluyla ihtiyacı

olan firmalara orta ve uzun vadeli kaynak sağlamak en önemli faaliyet alanlarıdır. Aktif yapılarını ağırlıklı olarak menkul değer alım satımı yetlerinden oluştururlar. Pasif yapıları ise ağırlıklı olarak aktifteki sabit getirili menkul kıymetlere karşı yaptıkları repo işlemleriyle topladıkları kaynak oluşturur.

1.1.3.5.2 Kalkınma bankaları

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde orta ve uzun vadeli sermaye ihtiyacı olan firmalara veya büyük sanayi firmalarının yapacağı yeni yatırımlara kaynak ve teknik yardım sağlayan finansal kuruluşlardır. Kalkınma bankacılığının en önemli işlevi, ekonomik gelişmeye katkıda bulunacak projelere orta ve uzun vadeli fon teminidir. Kalkınma bankalarının bir kısmı yalnızca imalat sanayi sektörüne, bir kısmı da imalat sanayinin yanı sıra ulaştırma, maden ve enerji sektörlerine de kredi vermektedir. Yine bazıları yalnızca özel sektör yatırımlarına, bir kısmı da kamu sektörü projelerine destek verirken uygulamada her iki sektör yatırımlarına da destek veren kalkınma bankaları da vardır.

Kalkınma bankaları, Dünya Bankası (IBRD - Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), Dünya Bankası'na bağlı IFC (Uluslararası Finans Kurumu) ve IDB (İslam Kalkınma Bankası) gibi uluslararası finansman kurumlarından ve gelişmiş ülkelere sağladıkları dış kredilerden yararlanarak girişimcilere döviz kredisi vermekte ve bu sayede yatırım projelerinin dış finansmanını da sağlamaktadır.

Gerek kalkınma gerekse yatırım bankaları piyasada fon fazlasına sahip kişi ve kurumlardan ihtiyacı olan firmalara/işletmelere kaynak aktarımına aracılık etmektedir. Ancak, kalkınma bankaları genellikle devlet tarafından veya devlet desteği ile kurulmakta iken, yatırım bankaları ise genellikle özel sektör tarafından kurulmaktadır. Kalkınma bankaları yalnızca sınai yatırımlara destek olurken, yatırım bankaları fiziki yatırımların yanı sıra firmaların menkul kıymet portföyü işlemesine de (mali yatırımlar yapmasına) de aracılık etmektedirler.

Ülkemizde hali hazırda 4'ü kamusal, 5'i özel, 4'ü yabancı sermayeli olmak üzere 13 yatırım ve kalkınma bankası faaliyet göstermektedir. (BDDK, 2017/a)

1.1.3.6 Finansman kurumları

Bireysel müşterilere orta ve uzun vadeli kredi sağlayan finansman şirketleri ile esnaf, sanayici ve tüccarlara leasing ve faktoring gibi alternatif finansman teknikleriyle hizmet veren şirketleri bu kategoride değerlendirmek mümkündür.

1.1.3.6.1 Finansman şirketleri

Genellikle tüketicilere konut, binek otomobil alımı ve diğer ihtiyaçları için orta ve uzun vadeli kredi imkanı sağlanması ve satışların finansmanı amacıyla kurulurlar. Ülkemizde genellikle banka ve büyük holdinglere bağlı çalışmaktadırlar.

Ülkemizde lisanslı 14 finansman şirketi faaliyet göstermektedir (BDDK, 2017/b)

1.1.3.6.2 Finansal kiralama (leasing) şirketleri

Müşteri (kiracı) tarafından seçilen bir menkul ya da gayrimenkulün kiralayan (leasing şirketi) tarafından satın alınıp, belirli bir süreliğine belirli bir kira bedeli karşılığında müşterinin kullanımına tahsis edilmesidir (Parasız, İ., 2009:721, Uludağ, İ. ve Arıcan, E., 2001:367).

Kiralanan malın mülkiyeti kira süresince leasing şirketinde kalmakta, kullanım hakları müşteriye verilmektedir. Amortismanına tabi her türlü mal kiralamaya konu olabilmekte, ancak hammadde ve yarı mamuller ile know-how ve patent gibi fikri-sınai haklar için leasing yapılamamaktadır. İş Makineleri, ticari araçlar, binek otomobiller, tıbbi cihazlar, teknolojik ekipmanlar v.s. leasinge konu olabilir.

Sözleşme süresi sonunda kiralanan mallar kiracı tarafından düşük bir bedelle satın alınabilir ya da leasing şirketine iade edilir.

Düşük KDV (katma değer vergisi), her türlü vergi resim ve harçtan muafiyet, özkaynağa ihtiyaç duyulmaması, ihtiyaç duyulan kaynağın tamamının sağlanabilmesi, orta ve uzun vadeli finansman sağlaması, kiralama yapan firmanın iflas etmesi durumunda kiralamaya konu mallara el konulamaması ve bazı sözleşmelerde kira süresinin sonunda malın kiracıya devri leasingin avantajları arasındadır. Ancak, döviz cinsinden kiralamalarda kur riskinin kiracıda kalması, kiralama yapan firmanın kiraya konu mal üzerinde herhangi bir değişiklik yapmasının leasing şirketinin iznine tabi

olması, yatırım indiriminden kiracının yararlanamaması da leasingin dezavantajları arasındadır.

Ülkemizde lisanslı 26 leasing şirketi faaliyet göstermektedir (BDDK, 2017/c).

1.1.3.6.3 Faktoring şirketleri

Faktoring genellikle yurt içi vadeli satış ile açık hesap şeklinde vadeli ihracattan kaynaklanan kısa vadeli (genellikle 6 aya kadar vadeli) ticari alacakların borçlunun da haberdar edilerek faktoring şirketine temlik edilmesi ve tahsilatın faktoring şirketi tarafından yapılmasıdır (Günel, M., 2010:158, Uludağ, İ. ve Arıcan, E., 2001:340).

Müşteri ile faktoring şirketi arasında yapılan sözleşmeye göre satış bedelinin belirli bir yüzdesinin avans olarak müşteriye ödenmesi, alacağın vadesinde tahsil edilip istonto ve komisyon düşüldükten sonra kalan tutarın ödenmesi (ön ödemeli) ya da peşinen herhangi bir ön ödeme yapılmaması, alacağın vadesinde tahsil edilip müşteriye ödenmesi söz konusu olabilmektedir.

Yine sözleşmeye göre satış bedelinin alıcı tarafından ödenmeme riskinin faktoring şirketi tarafından üstlenilmesi (rücu edilemez) ya da riskin satıcıda kalması (rücu edilebilir) mümkün olabilir.

Yurt içindeki ticari alışverişlerin yanı sıra ithalat ve ithalat işlemlerinde de faktoring söz konusu olabilir.

Faktoring vadeli satış yapan firmaların müşterileri hakkında bilgi toplama, izleme ve tahsilât gibi yük getirecek işlemler yerine üretim ve satış üzerinde yoğunlaşabilmelerine imkan tanımaktadır. Satıcının sorumluluğu olan durumlar (hatalı, bozuk, siparişe uygun olmayan mal teslimi gibi) dışında, faktoring şirketinin ödenmeme riskini de üstlenebilmesi ve böylece firmayı kredi riskinden kurtarması, satış bedelinin bir kısmının avans olarak ödenmesi suretiyle müşteriye finansman sağlanması, müşterilerin kredi değerliliğinin belirlenmesi de diğer önemli avantajlardır.

Faktoring firması kredi riskinin üstlenilmesi, satış bedelinin bir kısmının peşin ödenmesi, satış yapılan müşterilerin kredibilitésinin belirlenmesi gibi hizmetler de yerine getirdiğinden faktoringin maliyeti diğer kredilere göre (senet iskontosu ve senet karşılığı avans ve diğer kredi işlemleri) daha yüksek olmaktadır.

Ülkemizde lisanslı 61 faktoring şirketi faaliyet göstermektedir (BDDK, 2017/d).

1.1.3.6.4 Forfaiting şirketleri

Genel olarak dış ticaret işlemlerinden kaynaklanan vadeli alacakların rücusuz olarak forfaiting kuruluşlarına (forfaite) devredilmesi ve tahsilatın forfaiting şirketi tarafından yapılması esasına dayalı bir finansman tekniğidir. Genellikle alınan poliçe ve bonolar iskonto ettirilerek ihracat bedelinin peşin alınmasını sağlamaktadır. Vadenin 6 aydan uzun olabilmesi ve bono-poliçeler üzerinden yapılması forfaitingin faktoringten farklı yönleri olarak öne çıkmaktadır (Günel, M., 2010:159).

1.1.3.7 Yatırım ortaklıkları

Menkul, gayrimenkul ya da sermaye piyasası araçlarından oluşan bir portföy işletip, elde ettiği gelirin bir kısmını ortağına (yatırımcısına) aktaran sermaye piyasası kurumlarıdır.

1.1.3.7.1 Menkul yatırım ortaklıkları

Türkiye'de kurulan ortaklıkların hisselerine, özel ve kamu sektörü borçlanma araçlarına, altın ve diğer kıymetli madenler ile bunlara dayalı sermaye piyasası araçlarına ve türev araçlara dayalı portföyü işletmek üzere kurulan sermaye piyasası kurumlarıdır. Özellikle yatırımlarını karlı ve verimli alanlarda değerlendirmek isteyen küçük tasarruf sahiplerinin birikimlerini bir havuzda toplayıp farklı menkul kıymetlerle oluşturulacak bir portföyde değerlendirmek ve bu yolla elde ettikleri kazancı ortaklarına payları oranında dağıtmak temel fonksiyonlarıdır.

Yatırım ortaklığı portföyünün piyasaları bilen bir uzman ekip tarafından yönetilmesi, portföye alınacak menkul kıymetlerin çeşitli yatırım araçlarıyla çeşitlenmesi nedeniyle riskin en aza indirilmesinin mümkün olması, küçük tasarruflarla ulaşılması zor yüksek kazanç potansiyelli menkul kıymetlere yatırım yapılabilmesi ve en önemlisi de yatırımcıların satın aldıkları payları istedikleri zaman borsada satıp paraya çevirebilmeleri önemli avantajlarıdır.

SPK lisansıyla 9 menkul kıymet yatırım ortaklığı şirketi faaliyet göstermektedir. (SPK, 2017/a).

1.1.3.7.2 Gayrimenkul yatırım ortaklıkları

Portföy değerlerinin en az yarısını getiri potansiyeli yüksek gayrimenkul, gayrimenkul projeleri ve gayrimenkule dayalı haklara yatırarak, oluşturduğu portföydeki gayrimenkullerden kira getirisi ve alım satım kazancı elde etmek ve bu kazancı yatırımcılarına aktarmak amacıyla kurulan kurumlardır. Gayrimenkul yatırım ortaklığının payını satın alarak ortak olan bir yatırımcı yüksek getirili gayrimenkullerin gelirlerinden dolaylı olarak yararlanmış olur. Öte yandan, yatırımcı likiditesi daha düşük olan gayrimenkulün kendisinden ziyade gayrimenkule yatırım yapan bir şirketin paylarını satın alarak, yatırımını likit hale getirebilmektedir (SPK, 2017/b).

Gayrimenkul yatırım ortaklıkları iş merkezleri, alışveriş merkezleri veya büyük ölçekli konut projelerinin finansmanına kaynak sağlayarak, Türkiye’de dinamik olan inşaat sektörünün canlanmasına da önemli ölçüde katkı sağlamaktadırlar.

Ülkemizde 33 gayrimenkul yatırım ortaklığı şirketi faaliyet göstermektedir (SPK, 2017/c).

1.1.3.7.3 Girişim sermayesi yatırım ortaklığı

Dinamik, yaratıcı fikirleri olan ancak yeterli finansal gücü olmayan girişimcilerin finanse edilmesine dönük yatırım modelidir. Piyasada olmayan bir ürün icat edip piyasaya sunmak isteyen şirketlerin finansman ihtiyaçları girişim sermayesi finansmanının konusudur. Söz konusu finansman ihtiyacı, ürünle ilgili araştırma geliştirme aşamasından, pazarlama aşamasına kadar olan tüm süreç için söz konusu olabilmektedir. Ürünün piyasada başarılı olması durumunda yüksek kar marjları ve büyük piyasa payları beklenirken, yeni bir ürün yaratılması ve piyasada tutulması başlı başına bir risktir. Girişim sermayesi, fon fazlasına sahip yatırımcıların, gelişme potansiyeli yüksek olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin oluşumu ve faaliyete geçmesi için yaptıkları uzun vadeli bir yatırım olarak da ifade edilebilir. Temel olarak bir projenin araştırma geliştirme aşamasında finanse edilmesi en bilinen finansman şekli olmakla birlikte, bir projenin hemen her aşaması girişim sermayesi ile finanse edilebilir. (SPK, 2017/d)

Ülkemizde 13 girişim sermayesi yatırım ortaklığı faaliyet göstermektedir. (SPK, 2017/e)

1.1.3.8 Yatırım fonları

Yatırımcıların birikimlerinin para ve sermaye piyasası araçlarında değerlendirilmek üzere bir havuzda toplanması ve portföy yöneten şirketler tarafından yönetilmesi esasına dayalı kolektif yatırım araçlarıdır. Yatırımcılardan toplanan birikimlerle fonun niteliğine göre hisse senedi, kamu borçlanma araçları, tahvil/bono, özel sektör borçlanma araçları, mevduat, repo, ters repo gibi para ve sermaye piyasası araçlarından ve altın ile diğer kıymetli madenlerden oluşan bir portföy oluşturulur ve yönetilir. Yatırımcılar katılma payı oranında fona katılım sağlar. Yatırım fonlarının tüzel kişiliği yoktur. Portföy yöneten şirketlerin tasarruf sahipleri adına yönetmekle yükümlü olduğu mal varlığıdır (Günel, M., 2010:162, SPK, 2017/f).

Yatırım fonları ana faaliyet konusu yatırım fonlarının kurulması ve yönetimi olan portföy yönetim şirketlerince kurulabilir. Fon, kurucu veya kurucunun belirleyeceği başka bir portföy yönetim şirketi tarafından, yapılan portföy yönetim sözleşmesi çerçevesinde yönetilir. SPK'dan yetki belgesi alan portföy yönetim şirketleri yönetici olabilir. Fon portföyünün yönetilmesiyle ilgili olarak yönetim hizmeti ücreti alınır (SPK, 2017/f).

Yatırım fonları SPK tarafından belirlenen para ve sermaye piyasası araçlarına yatırım yapıp portföy oluşturabilirler. Uygulamada para piyasası araçlarından sermaye piyasası araçlarına kadar çeşitli türlerde, karma ve değişken fonlar bulunmaktadır.

Belli başlı fon türleri aşağıdadır (SPK, 2017/f).

1. Borçlanma araçları şemsiye fonu (fonun ağırlığı kamu/özel sektör bono/tahvil ve Eurobond gibi borçlanma araçlarına yatırılır)
2. Hisse senedi şemsiye fonu (fonun ağırlığı yerli ve yabancı hisse senetlerine yatırılır)
3. Para piyasası şemsiye fonu (fonun tamamı vadesine en fazla 184 gün kalmış para ve sermaye piyasası araçlarına yatırılır, fonun günlük ortalama vadesi en fazla 45 gündür)
4. Kıymetli madenler şemsiye fonu (fonun ağırlığı altın ve kıymetli madenler borsalarında işlem gören ya da kıymetli madenlere dayalı sermaye piyasası araçlarına yatırılır)
5. Fon sepeti şemsiye fonu (fon değerinin ağırlığı diğer fonlardan ve borsada işlem gören yatırım fonlarından oluşur)
6. Karma şemsiye fon (yatırım araçlarından belli oranlarda oluşturulan fon)

7. Değişken şemsiye fon (fonun tamamı herhangi bir oransal sınırlamaya tabi tutulmaksızın uygun görülen para ve sermaye piyasası araçlarına yatırılır)
8. Katılım şemsiye fonu (fonun tamamı SPK tarafından uygun görülen katılım hesapları, kira sertifikası, ortaklık payları, altın ve diğer kıymetli madenler gibi faizsiz para piyasası araçlarına yatırılır)

Ülkemizde SPK lisanslı 50 portföy yönetim şirketi faaliyet göstermektedir (SPK, 2017/g).

1.1.3.9 Sosyal güvenlik ve sigorta şirketleri

Sosyal güvenlik kurumları ile sigorta şirketleri de yarattıkları fonlarla finansal sistemin önemli aktörleri arasında yer almaktadır.

1.1.3.9.1 Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)

Sosyal Güvenlik, kişilerin kendi istek ve iradeleri haricinde oluşabilecek bir takım sosyal risklerin gerek kendileri ve gerekse geçindirmekle yükümlü oldukları aile fertleri üzerindeki olumsuz etkilerini azaltıp, kişilere sağlıklı ve asgari bir hayat standardını sunmayı amaçlayan bir sistemdir (SGK/2017).

Sistem çalışanların veya isteğe bağlı olarak sisteme dahil olanların ödeyecekleri primlere devletin ve işverenlerin de katkı sağlaması ile yürümektedir. Emeklilik maaşı ve sağlık alanındaki güvenceler sistemin en önemli iki işlevidir.

İşçilerin sigortalarına ve sosyal güvenliklerine ilişkin 506 sayılı, memurların sosyal güvenliklerine ilişkin 5434 sayılı, esnaf, sanatkar ve bağımsız çalışanların sosyal güvenliğine ilişkin 1479 sayılı kanunlar ile düzenlemeler yapılmış ve bu kanunlara ilişkin işlemleri yürütmek üzere Sosyal Sigortalar Kurumu, T.C.Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü ve Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (Bağ- Kur) kurulmuştur (SGK/2017).

Üç ayrı genel müdürlük altında teşkilatlanan sosyal güvenlik kuruluşları 5502 sayılı kanunla Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı şemsiyesi altında toplanmıştır. Bu reformla sigorta hak ve yükümlülüklerinin eşitlendiği, mali olarak sürdürülebilir tek bir emeklilik ve sağlık sigortası sisteminin kurulması öngörülmüştür (SGK/2017).

Milyonları bulan sigortalının prim tahsilatları, aylık vb ödemeleri ile SGK finansal sistemde hatırı sayılır bir yer tutmaktadır.

1.1.3.9.2 İşsizlik Sigortası Fonu

İşsizlik sigortası; bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, kendi istek ve kusuru dışında işini kaybedenlere, uğradıkları gelir kayıplarını kısmen de olsa karşılayarak kendilerinin ve aile fertlerinin zor duruma düşmelerini önleyen, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren, Devlet tarafından kurulan zorunlu bir sigorta koludur.

İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) işçilere vasıflarına uygun iş, işverenlere de işlerine uygun vasıfta işçi bulmak amacına dönük olarak 1.5.1946 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. Kurum özellikle 1960'dan sonra Almanya başta olmak üzere yurt dışına gidecek işçilere iş bulma konusuna yoğunlaşmıştır. İşlevi ülke ve dünya ekonomisine bağlı olarak dönem dönem artıp azalan kurum 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu ile Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) olarak yeniden organize olmuştur (İŞKUR/2017).

İşsizlik sigortası uygulaması 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nda yapılan düzenleme ile Mart 2002 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır. İşsizlik sigortası zorunlu olup, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu uyarınca sigortalı, işveren ve Devlet tarafından prim ödenmektedir. Ayrıca, İşsizlik Sigortası Fonu'nun olası açıkları da Devlet tarafından karşılanacaktır.

İşsizlik Sigortası Fonu 100 Milyar TL'ye yakın büyüklüğünü genellikle menkul kıymet ya da mevduat olarak değerlendirmekte olup, finansal sistemin önemli kaynak sağlayıcılarından birisidir (BloombergHT/2017).

1.1.3.9.3 Sigorta şirketleri

Sigorta sigortalanması mümkün olan risklerin meydana gelmesinden kaynaklanan zararların teminat altına alınarak maddi kayıpları önlemek, mali sorumlulukların karşılanmasını temin etmek, hayat sigortalarında ölüm halinde sigortalının ailesine ya da lehtarına, hayatta kalma halinde ise sigortalıya güvence ve koruma sağlamak olarak tanımlanabilir.

İtalya'nın Cenova kentinde 1347 yılında gemilerin yangın ve korsan istilasından korunması için ilk sigorta kontratı imzalanmıştır. Sömürgecilik faaliyetleri ve Avrupa'da büyük kentlerin kurulmasıyla sigortacılık gelişmeye başlamış ve özellikle

17. yüzyıldan itibaren İngiliz tüccarları için önemli bir araç haline gelmiştir (TÜBA, 2017).

New York'ta 1835'te ve Chicago'da 1871'de meydana gelen büyük yangınlar sigorta şirketlerinin zararı paylaşmaya donük çabalarına ve reasürans şirketlerinin gelişimine hız kazandırmıştır (TÜBA, 2017).

Türkiye'de özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen yangınlar ve bunların sonucunda uğranılan büyük hasarlar sigortanın doğmasına neden olmuştur. 1872 yılında İngiliz, 1878 yılında Fransız sigorta şirketleri ve peşinden Alman, İtalyan, İsviçre gibi yabancı ülkelerin sigorta şirketleri temsilcilikler açmıştır. 1893 yılında ilk yerli sigorta şirketi olan Osmanlı Umum Sigorta Şirketi kurulmuştur (TÜBA, 2017).

Cumhuriyetin ilk yıllarında tamamen yabancıların hakimiyetinde bulunan sigortacılığın millileştirilmesi, reasürans yoluyla diğer ülkelere devredilen primlerin yurtiçinde kalması amacıyla İş Bankası tarafından kurulan Milli Reasürans T.A.Ş 1929 yılında faaliyete geçmiş ve ülkedeki bütün sigorta şirketlerinin topladıkları primlerin bir kısmını Milli Reasürans'a devretmeleri zorunlu tutulmuştur (Milli Reasürans, 2017).

Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) 1999 depremlerini takiben 2000 yılında kuruldu ve deprem sigortası meskenler için zorunlu hale getirildi (DASK/2017).

Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile kurulan bireysel emeklilik sistemi 27.10.2003 yılında faaliyete geçti.

Sigorta branşlarını hayat sigortaları ve hayat dışı sigortalar (elementer) olarak ikiye ayırmak mümkündür. Başlıca sigorta türleri Hayat, Sağlık, Kaza, Kara araçları kasko, Kara araçları sorumluluk, Deniz/hava araçları, Nakliye, Kredi, Yangın ve doğal afet, Genel zarar ve Genel sorumluluk sigortalarıdır (TÜBA, 2017).

Sigorta şirketleri de prim vb gelirlerden oluşan fonları ile finansal sistemin önemli kaynak sağlayıcıları arasındadır.

Türkiye'de 27 şirket hayat branşında, 39 şirket elementer (hayat dışı) branşta faaliyet göstermektedir (Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi SBM/2017).

1.1.3.9.4 Bireysel emeklilik sigortası (BES) fonları

Bireysel Emeklilik Sistemi devletin sosyal güvenlik sistemini tamamlayıcı mahiyette, bireylerin gönüllü katılımını esas alan özel bir emeklilik sistemidir. Sistemde gönüllülük esas olmakla birlikte Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi

Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile eklenen madde kademeli olarak belli bir sayının üstünde çalışan olan kamu ve özel sektör kurumlarında çalışanların otomatik olarak bir emeklilik planlarına katılımı zorunlu hale getirilmiş ve 1.1.2017 tarihinde uygulamaya başlanmıştır (Emeklilik Gözetim Merkezi EGM, 2017/a,b).

Katılımcılar gelir düzeyleri ve emeklilik dönemine ilişkin gelir beklentilerini göz önüne alarak belirledikleri katkı payı tutarları ile emeklilik sözleşmesi imzalayarak sisteme dahil olur. Ödenen katkı paylarının belli bir oranı kadar tutar (mevcut uygulamada %25) katılımcının devlet katkısı hesabına aktarılır. Katılımcının sistemden emekli olması veya vefat, maluliyet gibi nedenlerle sistemden ayrılması durumunda devlet katkı hesabındaki birikim kendisine (vefat durumunda lehdarına) ödenir. Katılımcı emekliliğe hak kazanmadan sistemden ayrılırsa belli koşullarda birikimin belli bir bölümü kendisine ödenir.

Sistem ile hem bireylerin emeklilik dönemindeki refah düzeyinin yükselmesi, hem de oluşacak uzun vadeli emeklilik fonlarının ekonomide ciddi bir kaynak oluşturması hedeflenmiştir

Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nun çıkarılması ile BES sistemi 27.10.2003 tarihinde başladı ve sonraki yıllarda gelişme kaydetti. Türkiye'de bugün 18 Bireysel Emeklilik Sigortası (BES) şirketi faaliyet göstermektedir (EGM, 2017/c).

BES fonları finansal sistemin kaynak sağlayıcıları arasında önemli bir paya sahiptir ve büyüme potansiyeli ile de önemi günden güne artmaktadır.

1.2 Türkiye'de Bankacılık Sistemi

1.2.1 Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi

Kırım Savaşı'na kadar Osmanlı'da banka kurulmamıştır. Bankacılığa ilişkin fonksiyonları genellikle müslüman olmayan unsurlardan oluşan Galata Bankerleri yerine getirmiştir. Bunun yanında halkın nakit para ihtiyacının karşılanabilmesi için kurulan para vakıfları 1457'den 1928 yılına kadar varlıklarını sürdürmüştür (Acar, O., 2012:42).

Osmanlı'nın sanayi devrimine ayak uyduramaması bankacılığın gelişmemesinde başlıca etken olmuştur (Acar, O., 2012:42).

Kırım Savaşı'ndan sonra Osmanlı Hazine'sinin zayıflamasıyla artan borçlanma ihtiyacı yabancı sermayedarlar ile çoğunluğu müslüman olmayan unsurlardan oluşan Galata Bankerlerini harekete geçirmiştir. Bu bankerlerden J.Alleon ve Theodor Baltazzi hükümetin de katkılarıyla 1847 yılında İstanbul Bankası (Banque de Constantinople) adıyla bir banka kurulmuştur. 1852 yılına kadar faaliyetine devam bu banka Türk bankacılık sisteminin başlangıcı kabul edilmektedir (Pamuk, Ş. 2000:229-231, Parasız, İ., 2009:107, Parasız, İ., 2014:19).

Sadrazam Reşit Paşa'nın tercihiyle İngiliz sermayedarlara devletin de katkısı ile banka kurma yetkisi verilmiştir. Merkezi Londra'da olup İstanbul'da faaliyet göstermek üzere (500.000 Sterlini ödenmiş olmak üzere) 2 Milyon Sterlin sermaye ile 1856 yılında kurulan Ottoman Bank (Bank-ı Osmani) ticaretin yoğun olduğu İzmir, Selanik ve Beyrut'ta şubeler açmıştır. Ancak, ihtiyacı karşılamakta yetersiz kaldığından, 1863 yılında Sadrazam Fuad Paşa'nın yönlendirmesiyle Fransız sermayedarlar bankaya ortak olmuş, sermaye artırımına gidilmiştir. Bankanın ismi Banka-i Osmani-i Şahane olarak değiştirilmiştir (Ferid, H. 2008:17-20).

Daha sonra Osmanlı Bankası adını alan banka 2001 yılında Garanti Bankası bünyesine katılana kadar faaliyetine devam etmiştir. Osmanlı Bankası 1952 yılına kadar Hazine'nin para basma (emisyon) imtiyazı dahil bir kısım imtiyazları elinde tutmaya devam etmiştir (Parasız, İ., 2009:290).

Cumhuriyetten önce kurulan milli banka sayısı azdır. Kırım Savaşı'ndan sonra kurulan Şirket-i Umumiye-i Osmaniye Bankası (1864), Şirket-i Maliye-i Osmaniye Bankası (1866), İtibar-i Umumi Osmani Bankası (1869), Midilli Bankası (1891), Selanik Bankası (1888), Türkiye Milli Bankası (1909), Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası (1910) ve Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası (1917) gibi bankalar uzun ömürlü olmamıştır (Ferid, H., 2008:17-35).

Mithat Paşa'nın Tuna Valisi iken çiftçilerin tefecilerin elinden kurtarılması için her kazada bir sandık kurulup, ihtiyacı olanlara kredi sağlanması yönündeki talimatıyla 1864 yılında ilk Menafi Sandığı kurulmuştur. Sandığın olumlu sonuç vermesi üzerine her vilayette bir sandık kurulması kararlaştırılmıştır. Sayısı 300'leri bulan bu sandıklar 1888 yılında Ziraat Bankası'nın kuruluşu ile tek bir çatı altında toplanmıştır (Ferid, H., 2008:30).

Cumhuriyetin ilk yıllarında özellikle tüccarların kredi ihtiyacını karşılamak üzere çoğu tek şubeli yerel bankalar kurulmuştur. Tütüncüler Bankası, Afyon Terakki Servet Bankası, Eskişehir Bankası, Denizli İktisat Bankası, Kocaeli Bankası, Elazığ

İktisat Bankası, Efesbank, Niğde Bankası, Çaybank, Sağlık Bankası, Karaman Çiftçi Bankası, Bor Esnaf Bankası, Kırşehir Ticaret Bankası gibi bu bankaların çoğu 1930'lardan sonra faaliyetini sürdürememiş, yerlerini çok şubeli, büyük kamu bankalarına bırakmıştır (Parasız, İ., 2009:108, Parasız, İ., 2014:20).

Anonim şirket olarak 1909 ile 1930 arasında kurulan milli bankalarda müslüman Türk tüccar veya toprak sahiplerini yabancı banka ve bankerlerle rekabet edebilmek için bir araya getirmek ve iktisadi - toplumsal yapı içinde tüccarlarla toprak sahiplerine yönelmek iki özellik olarak dikkat çekmektedir (Arıcan, E., Yücememiş, B.T., Işıl, G., 2009:48).

Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan milli liberalizm politikası paralelinde İş Bankası (1924), Emlak ve Eytam Bankası, Sanayi ve Maadin Bankası (1925'de kurulan banka 1932 yılında Sanayi ve Kredi Bankası'na dönüştürülmüştür.), Merkez Bankası (1930), 1929 bunalımından sonra uygulamaya konulan devletçi ekonomi paralelinde kurulan Sümerbank (1933), İller Bankası (1933), Etibank (1935), Denizbank (1938), Halk Bankası (1938) gibi kamu sermayesiyle ya da kamu sermayesinin öncülüğünde kurulan bankalar hızlı kalkınma ihtiyacı bulunan genç cumhuriyetin kalkınma seferberliğinde öncü rol oynamışlardır (Kazgan, G., 2002:57).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkemizde iş hacminin ve ödemelerin hızlı artması yeni bankalara olan ihtiyacı artırmıştır. Bu dönemde Yapı Kredi Bankası (1944), Akbank (1948), Tütünbank (1948) ve T.Kredi Bankası (1948) gibi özel sermayeli büyük bankalar kurulmuştur (Parasız, İ., 2009:107, Parasız, İ., 2014:21).

Özellikle 1950'den sonra gelişmeye başlayan özel girişimin finansman ihtiyacı, pamuk başta olmak üzere ihracat gelirlerinin artışı, tasarrufların artması gibi etkenlerle çoğunluğu özel sermayeli olmak üzere 25 banka kurulmuştur. Vakıfbank, T.Öğretmenler Bankası, Denizcilik Bankası bu dönemde kurulan bankalardandır (Parasız, İ., 2009:107, Parasız, İ., 2014:21).

Bankalara kredi konusunda önemli serbestlikler getiren 1958 tarihli yasal değişiklik neticesinde banka ve şube sayısı hızla artmıştır. Büyük bankaların taşradaki şubelerinin hızla artmaya başladığı bu dönemde yerel ve küçük bankalar tasfiye olmaya başlamıştır (Parasız, İ., 2009:107, Parasız, İ., 2014:22).

Bankacılık sektörüne kamu müdahalesinin arttığı 1961-1980 döneminde sisteme yeni giriş olmamış, özellikle 1970'lerin ortalarından itibaren bankaların yönetimi özel holdinglerce ele geçirilmeye başlamıştır. Bunda özel kesime sağlanan teşvikler,

holdinglere tanınan vergi avantajları ve kamuoyunda prestij kazanma gibi nedenler etkili olmuştur (Parasız, İ., 2009:109, Akgüç, Ö., 1998:111, Parasız, İ., 2014:22).

Ekonomide yapısal değişikliklerin yapıldığı 24 Ocak kararlarının etkisiyle 1980'den itibaren Türk ekonomisi dışa açılmaya başlamış, bankacılık sektörü de bundan nasibini almıştır. Yabancı bankalar Türkiye'de şube açıp, Türk bankaları ile ortaklıklar kurarken, Türk bankaları da yurt dışında şube açmaya, banka kurmaya yönelmiştir. 1980-1990 döneminde 19 yeni ticaret bankası kurulurken, bunun 8'i yabancıdır (Günel, M., 2010:177).

Sermaye Piyasası Yasası'nın çıkarılması, 1982 yılında Sermaye Piyasası Kurulu'nun oluşturulması, 1986 yılında TCMB bünyesinde bankalararası para piyasasının "interbank" kurulması, aynı yıl Türkiye'de yerleşik kişilere döviz tutma ve döviz tevdiat hesabı açma izni verilmesi, 1987 yılında TCMB'nin açık piyasa işlemlerini başlatması, 1988 yılında efektif ve döviz piyasalarının ve 1989 yılında altın piyasasının kurulması, İstanbul Menkul Kıymet Borsası'nın canlandırılması, finansman bonusu, mevduat sertifikası, tahvil alım satımı, repo işlemleri, pay senedi gibi finansal araçların hızla yaygınlaşması bankaların menkul kıymet işlemleri ile fon yönetimi ve döviz işlemlerine ağırlık vermesine neden olmuştur. Teknoloji alanında yaşanan hızlı gelişmelere paralel olarak bankalar ciddi otomasyon yatırımları yapmaya başlamıştır (Parasız, İ., 2009:110, Günel, M., 2010:177, Parasız, İ., 2014:23).

Kurların görece düşük kaldığı 1990'ların başında kamu açıklarının büyümesi ile Hazine'nin borçlanma ihtiyacının artması nedeniyle ihraç edilen yüksek faizli bono ve tahviller bankaları açık pozisyonda çalışıp kolay para kazanmaya teşvik etmiştir. Bankacılık sektörünün açık pozisyonu 1990 yılında 1.8 Milyar dolar iken 1993 sonunda 4.8 Milyar dolara ulaşmıştır. Bankalar ağırlıklı olarak Hazine'ye borç vererek yüksek karlar elde etmişlerdir. Ancak, döviz kurlarındaki ani hareketler (5 Nisan 1994 tarihli kararların ardından kur üç günde % 100 artmıştır.) bankaların kambiyo zararını artırmış ve 1994 yılında yaşanan ekonomik krizde döviz yükümlülükleri yüksek olan bankalardan Marmara Bank, İmpexbank ve TYT Bank batmıştır (Günel, M., 2010:177, Günel, M., 1999:98-108, Parasız, İ., 2009:111, Parasız, İ., 2014:25).

Sonrasında alınan tedbirlerle sorunlar azaltılmaya çalışılmış, ancak 1998-1999 yıllarında Asya bölgesi ve Rusya'da yaşanan kriz ekonomimizi etkilemiş ve bankacılık sektörünün var olan sorunları yeniden belirginleşmiştir. Bu dönemde özellikle Hazine'nin finansman ihtiyacını karşılamada yüklenilen kamu bankalarının görev zararları artmış, bu durum söz konusu bankaların piyasalardan yüksek tutarlarda ve

yüksek faizle borçlanmasına yol açmıştır. Yine, kamu finansman ihtiyacının ağırlıklı olarak bankalardan giderilmesi sektörün asli işlerinde beklenen rolünü oynamasını zayıflatmış ve 1994 krizinin öncesinde olduğu gibi bankaların açık pozisyonlarını artırmıştır. 1996'da 4.9 Milyar dolar olan açık pozisyon Kasım 2000 tarihinde 19.2 Milyar dolara ulaşmıştır. 2000 yılının başında uygulamaya konulan sabit kur sistemi bankaların açık pozisyonda çalışmasını teşvik etmiş, bu durum bankaların faiz, kur ve likidite riskini artırmıştır. Öte yandan, özel sermayeli bankaların grup ve iştiraklerine verdiği krediler de bu bankaların daha da zayıflamasına yol açmıştır. Yaşanan ekonomik ve siyasi istikrarsızlık ortamı ekonomiyi ve bankaları etkilemiş, bankaların karları ve özkaynakları düşmüş, birçok küçük banka faaliyetini sürdürememiş ve Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilmiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri zor durumda olan Türk Bankacılık sektörünün durumunu daha da ağırlaştırmış, likidite sorunu yaşayan bankalar TMSF'ye devredilmiştir (Parasız, İ., 2009:112, Günal, M., 2010:178-180, Parasız, İ., 2014:26).

Ancak, Mayıs 2001 yılında uygulamaya konulan ve Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasını da içeren Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının uygulamaya başlaması, Ağustos 2000 yılında kurulan BDDK'nın yaptığı düzenlemeler ile diğer mali düzenlemelerin de etkisiyle, bankaların mali bünyesini güçlendirici ve paydaşların sisteme güvenini artırıcı önlemler uygulamaya konulmuştur. Bu çerçevede, TMSF bünyesindeki 20 banka için birleştirme, satış veya doğrudan satış yöntemleriyle çözüm bulunmaya çalışılmış, bunların iştirak ve varlıklarının satışı ile de kamuya yükleri hafifletilmeye çalışılmıştır. Yine, kamu bankalarının sermayeleri güçlendirilerek, görev zararları özel tertip tahviller yoluyla giderilmiş, şube ve çalışan sayılarında azaltılmaya gidilmiş, kısa vadeli yükümlülükleri tasfiye edilerek likidite sorunları yönetilebilir hale getirilmiştir. Söz konusu bankalardan Emlak Bankası Ziraat Bankası'na devredilmiştir. Şirketlerin bankalara olan borçlarının ödenebilmesine yönelik olarak uygulanan İstanbul Yaklaşımı ile hem reel sektörün finansal yükü hafifletilip zamana yayılmış, hem de bankaların alacaklarının uzun vadede olsa tahsiline yardımcı olmuştur (Parasız, İ., 2009:111-114, Parasız, İ., 2014:28-30).

Aşağıdaki 1.2, 1.3 ve 1.4 no'lu tablolar Türk Bankacılık Sisteminde 1960-2016 döneminde banka sayısı, banka şube sayısı ve banka çalışanı sayısındaki gelişmeleri göstermektedir.

Tablo 1.2: 1960-2016 dönemi banka sayısı gelişimi (TBB, 2017/b,c, TKBB, 2017/a).

	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2016
Mevduat bankaları	51	44	40	56	61	32	34
Kamusal sermayeli	14	12	12	8	4	3	3
Özel sermayeli	20	22	24	25	28	11	9
Yabancı sermayeli	5	5	4	23	18	17	21
TMSF'ye Devir	-	-	-	-	11	1	1
Mahalli Bankalar	12	5	-	-	-	-	-
Kalkınma-Yatırım bnk.	-	2	3	10	18	13	13
Katılım Bankaları	-	-	-	-	-	4	5
TOPLAM	51	46	43	66	79	49	52

Banka sayısında artışın olmadığı 1960-2016 döneminde sisteme kalkınma, yatırım ve katılım bankaların dahil olduğu, bu nedenle mevduat bankalarının sayısının 51'den 34'e gerilediği görülmektedir.

Tablo 1.3: 1961-2016 dönemi banka şube sayısı gelişimi * (TBB, 2017/b,c, TKBB, 2017/a).

	1961	1970	1980	1990	2000	2010	2016
Kamu sermayeli bankalar	797	1.433	2.469	2.975	2.834	2.744	3.702
Özel sermayeli bankalar	857	1.648	3.374	3.455	3.783	4582	4.132
Fondaki bankalar**	-	-	-	-	1.073	1	1
Yabancı sermayeli bnk.	61	111	105	113	117	2.096	2.905
Kalkınma ve yatırım bnk.	1	2	6	17	30	42	41
Katılım Bankaları	-	-	-	-	-	607	957
Toplam	1.716	3.194	5.954	6.560	7.837	10.072	11.738

* K.K.T.C ve yabancı ülkelerdeki şubeler dahil.

** Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar.

Banka şube sayı 1960'lı yıllarda 1.700'ler seviyesinde iken gelişen ekonomik yapıya paralel olarak 2016 yılında 11.738'e ulaşmıştır. Ekonomide istikrar sağlayıcı tedbirlerin yanı sıra BDDK'nın bankacılığa ilişkin düzenlemelerinin de etkisini hissettirdiği 2000'li yıllarda bankaların şubeleşme eğiliminin hız kazandığı görülmektedir.

Tablo 1.4: 1961-2016 dönemi banka çalışanları sayısı gelişimi* (TBB, 2017/b,c, TKBB, 2017/a).

	1961	1970	1980	1990	2000	2010	2016
Kamu sermayeli bankalar	14.310	33.006	62.480	80.825	70.191	47.235	57.586
Özel sermayeli bankalar	15.944	30.841	60.596	68.145	70.954	83.633	73.742
Fondaki bankalar**	-	-	-	-	19.895	252	231
Yabancı sermayeli bankalar	1.691	1.848	1.842	3.012	3.805	42.013	59.804
Kalkınma ve yatırım bnk.	110	273	394	2.107	5.556	5.370	5.336
Katılım Bankaları	-	-	-	-	-	12.677	14.492
Toplam	32.055	65.968	125.312	154.089	170.401	191.180	211.191

* K.K.T.C ve yabancı ülkelerdeki şubeler dahil.

** Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar.

Bankalarda çalışan personel sayısı 1960'lı yıllarda 32.000'ler seviyesinde iken 2016 yılında 211.191 kişiye ulaşmıştır.

1.2.2 Bankacılıkta Fon Kaynakları

Bankalar ekonomide tasarruf sahiplerinin yarattığı fonları ihtiyacı olan birimlere kullandıran ticari kurumlardır. Bu kaynakların ne şekilde temin edilip kullandırıldığı sistemin anlaşılması açısından üzerinde durulması gereken konuların başında gelmektedir.

Banka ortakları tarafından konulan sermaye (özkaynak) dışında mevduat bankalarının en önemli kaynağı mevduattır. Bankalar ve para piyasalarından temin edilen kaynak, ihraç edilen menkul kıymetler diğer önemli fon kaynaklarıdır. Kaynakların değerlendirildiği en önemli aktif varlık ise kredilerdir. Menkul kıymetler ve zorunlu karşılık hesapları diğer önemli aktif kalemlerdir.

Bir banka bilançosunun pasifinde yer alan kalemlerin dağılımı ve maliyeti banka karlılığını etkileyen başlıca etkenlerdir.

Bankanın belli başlı kaynakları aşağıdadır: (Öçal, T., Çolak, Ö.F., Togay, S., Eser, K., 1997:176-183, Parasız, İ., 2009:212-226, Parasız, İ., 2014:319-337, Öçal, T., 2006:277-284)

1. Özkaynaklar
2. Mevduat,
3. Alınan banka kredileri,
4. Repo yoluyla sağlanan fonlar,

5. İhraç Edilen Menkul Kıymetler,
6. Diğer Pasifler.

Bankacılık sistemimizde toplam varlıkların % 63'ü kredilerden, toplam yükümlülüklerin %53'ü mevduattan oluşmaktadır. Bu oranlarda yıllar itibariyle birkaç puanlık değişim olsa da kredi ve mevduatın varlık ve yükümlülükler içinde en önemli kalemler olma özellikleri değişmemektedir. Aktifte menkul kıymetler, pasif tarafta ise bankalara borçlar da önemli kalemlerdendir.

Tablo 1.5: 31.12.2016 itibariyle bankaların varlık ve yükümlülükleri (BDDK, 2017/e).

Toplam Varlıklar	Tutar (Milyar TL)	Pay (%)	Toplam Yükümlülükler	Tutar (Milyar TL)	Pay (%)
Krediler	1.734	64	Mevduat	1.453	53
Menkul Kıymetler	351	13	Bankalara borçlar	453	17
Zorunlu Karşılıklar	184	7	Özkaynaklar	300	11
Nakit ve benzeri kalemler	222	8	Repodan sağlanan fonlar	138	5
Diğer	240	8	İhraç edilen menkul kıy.	116	4
			Para Piyasasına Borçlar	24	1
			Diğer	247	9
TOPLAM	2.731	100		2.731	100

1.2.2.1 Özkaynaklar

Kaynak maliyetinin düşürülebilmesi ve bu suretle bankacılıkta rekabet avantajı sağlanabilmesi öncelikle bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi, özkaynaklarının artırılması ile mümkün olmaktadır.

Bir bilançonun aktif toplamından yükümlülükler düşüldükten sonraki kısmı özkaynaktır. Özkaynak; ödenmiş sermaye, yedek akçe, dağıtılmayan kâr ve varlıkların (menkul, gayrimenkul) değer artışından oluşur. Özkaynağı güçlü olan bankanın piyasa risklerine karşı direnci de yüksek olur (Toprak,M. ve Demir, O., 2001:3).

Bankacılık Kanunu'na istinaden hazırlanan Bankaların Özkaynaklarına ilişkin Yönetmelik ile özkaynak unsurları tasnif edilmiştir (TBB, 2017/d:47, Resmi Gazete (RG), 2017/a, b, c).

Özkaynak, firmanın pay sahipleri tarafından kuruluş aşamasında ya da daha sonraki sermaye artırımlarında getirdikleri (ya da getirmeyi taahhüt ettikleri) sermaye (ödenmiş sermaye) ile işletme faaliyetlerinden elde edilen ve farklı şekillerde işletmede bırakılan yedek akçeler ile dağıtılmayan karlar ve geçmiş yıllar karından oluşmakla birlikte, hisse senedi ihraç primleri, hisse senedi iptal karları, yeniden değerlendirme değer artış fonları, özkaynaklara yansıtılan kazançlar, muhtemel riskler için ayrılan karşılıklar ve genel karşılıklar ile iştirak ve bağlı ortaklıklardan bedelsiz olarak edinilen ve dönem karı içerisinde muhasebeleştirilmeyen hisseler de özkaynak olarak değerlendirilir. Özkaynak, aktifte yer alan değerlerin ne kadarının işletmenin kendi kaynakları ile sağlanmış olduğunu, dolayısıyla işletme sahiplerinin aktifler üzerindeki haklarını göstermektedir

Bankaların temel işlevi yatırımcılardan kaynak temin edip bunu karlı ve verimli bir şekilde kullanmak/kullandırmaktır. Sağlanan kaynağın maliyetinin düşük olması bankalararası rekabette avantaj sağlayacaktır. Öte yandan bankanın özkaynağının güçlü olması bankayı piyasa risklerine karşı korurken, aksi durum bankanın büyüme potansiyelini ve fırsatlarını sınırlandıracaktır.

Özkaynak ile finansmanın, diğer finansman kaynaklarına göre ayırıcı özelliklerini, avantajlarını şöyle sıralamak mümkündür:

- a) Belirli bir vadesinin olmaması, sürekli bir kaynak niteliğinde olması; bunun sonucu olarak finansal kriz v.b. durumlarda bankanın varlığını koruması,
- b) Bankaların yabancı kaynak sağlayabilmesinde güçlü özkaynak yapısı önemli olup, mevduat ve mevduat dışı yabancı kaynak sağlayabilmelerinin yeterli bir özkaynak tabanına sahip olmaları ile mümkün olması,
- c) Yeterli özkaynağa sahip olan bankanın karlı yatırım fırsatlarından yararlanıp büyüebilme imkanına sahip olması,
- d) Taşınan risklerin doğurabileceği olası faaliyet zararını karşılaması,
- e) Bankanın yükümlülüklerini yerine getirebileceği konusunda kamuya, bankaya borç verenlere güven vermesi,
- f) Bankanın faaliyeti için özellikle kuruluş döneminde gerekli iktisadi varlıkların edinilmesine kaynak sağlaması,
- g) Bankanın zaman içinde ortaklarına düzenli kar payı dağıtmasına imkan vermesi,
- h) Bankanın tasfiyesi halinde banka alacaklılarının kayıplarını düşük düzeye indirmesi yeterli özkaynak yaratmasına bağlıdır (Akgüç, Ö., 2011:163).

Özkaynağın sağladığı avantajların yanında, bilançoju olumsuz etkileyen yanları da vardır. Ortak olanların katlandıkları riskin daha yüksek olması nedeniyle yatırımlarından riski de karşılayacak oranda yüksek bir getiri beklmeleri özkaynak maliyetinin, yabancı kaynak maliyetinden daha yüksek olması sonucunu doğurur. Özkaynak ile finansmanın bir diğer olumsuz yönü de finansal kaldıraç etkisinin olmamasıdır. Bankalar, maliyeti özkaynağa göre daha düşük olan mevduat ve mevduat dışı kaynaklar kullanarak, finansal kaldıraç etkisiyle özkaynak karlılığını artırabilirler.

Türkiye Bankalar Birliği'nin 1 Mart 2016'da yayınladığı bilgi notunda ekonominin büyümesinde kredilerin rolü vurgulanıp, özkaynakların kredilerin finansmanında ve risklerin arttığı dönemlerde finansal istikrarın sürdürülmesindeki önemi ve uluslararası düzenlemeler dikkate alınarak bankaların özkaynaklarının güçlü ve sermaye yeterliliğinin yüksek olması gerektiği vurgulanmıştır (TBB, 2017/e:3).

1.2.2.1.1 Özkaynaklar ve Sermaye Yeterliliği

Bankalar sermaye pozisyonlarını denetim ve gözetim organlarının düzenlemelerine uygun şekilde ve paydaşlarını (ortakları, bankaya borç verenleri, özellikle mevduat sahiplerini) tatmin edecek şekilde yönetmek zorundadırlar. Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) tarafından yayınlanan sermaye uzlaşısı Türkiye tarafından da kabul edilmiş olup, 2004'de yayınlanıp, Ocak 2007'de Avrupa ülkelerinde uygulamaya geçilen Basel II ülkemizde Temmuz 2011'de Basel I'e paralel olarak uygulamaya konulmuş, Temmuz 2012'de ise uygulama başlamıştır (TBB, 2017/g).

Sermaye yeterliliği, bankaların faaliyetini sürdürebilmesi için belirleyici bir unsurdur. Bankaların asgari sermaye gereksinimlerinin ölçümlenebilmesi için bir takım standartlar belirlenmiştir. Basel II standartlarına göre Sermaye Yeterlilik Standart Oranı (SYR) %8'den düşük olmamalıdır.

Sermaye Yeterlilik Standart Oranı = (Özkaynak)/(Kredi Riskine Esas Tutar +((Piyasa Riskine Esas Tutar + Operasyonel Riske Esas Tutar) X 12,5) formülü ile hesaplanmaktadır.

Sermaye yeterliliği, banka ve diğer finansal kurumların sahip oldukları likit varlıkların maruz kalabilecekleri risklere karşılık, mali yükümlülüklerini karşılayacak düzeyde olmasını ifade ederken, bankanın sermayesinin büyüklüğü finansal gücünün bir göstergesi olarak da algılanmaktadır (Uludağ, D.T., 2001:3).

Bankalar Yasası ile yapılan düzenleme gereğince; BDDK tarafından Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik ilk olarak 10 Şubat 2001’de çıkarılmış ve 1 Kasım 2006, 28 Haziran 2012, 23.10.2015, 20.1.2016 ve 27.9.2016 tarihlerinde kısmi değişiklikler yapılmıştır. Söz konusu yönetmeliklerle sermaye yeterliliği oranı geniş anlamda kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riski de karşılayacak biçimde formüle edilmiştir (RG, 2017/d, e, f, g, h, i).

Bahsi geçen yönetmelik hükümlerine göre hesaplanan Sermaye Yeterliliği Standart Oranı’nın (SYSO) asgari yüzde sekiz (% 8) olarak tutturulması ve idame ettirilmesi şarttır. BDDK bankalarda aranılacak SYSO asgari düzeyini, genelde ve bankalar itibariyle yükseltme yetkisine sahiptir. Yönetmeliğe göre;

Sermaye Yeterlilik Standart Oranı = (Özkaynak)/(Kredi Riskine Esas Tutar+Faaliyet Riskine Esas Tutar+Piyasa Riskine Esas Tutar)>%8 olmalıdır.

Bankaların gerek özkaynak yaratmadaki zorluğu gerekse özkaynakların alternatif maliyetinin yüksekliğini dikkate alarak özkaynaklarını verimli bir şekilde kullanması, varlık edinimlerinde ve kredi riskleri ile ilgili olarak BDDK düzenlemelerine uygun hareket etmeleri gerekmektedir.

Sermaye yeterliliği düzenlemelerine uyum bankaların mali bünyesine ilişkin en önemli göstergelerdendir. Bankaların karşılaşabilecekleri riskler için yeterli miktarda sermaye bulundurmaları mali sistemin sağlıklı işlemesi açısından önem arz ederken, yasal açıdan da zorunludur (TBB, 2017/f:302).

Sermayenin fonksiyonu bankayı çeşitli risklere karşı korumak ve banka varlıklarının değer yitirmesi durumunda dahi bankanın yükümlülüklerini ifa edebilmesine imkan sağlamaktır. Bankanın varlığını sürdürebilmesi yeterli bir sermayeye sahip olmasına bağlıdır. Sermaye yetersizliği bankanın faaliyet izninin kaldırılmasına ve TMSF’ye devredilmesine yol açabilecektir. Bankacılık Kanunu banka özkaynağının yetersiz olmasını veya bu durumun gerçekleşmek üzere bulunmasını, önlem alınmasını gerektiren haller arasında saymıştır (TBB, 2017/d:65).

Bankanın özkaynak tutarının ancak riskleri karşılayacak düzeyde bulunması dahi, sermaye yetersizliğinin gerçekleşmekte olması şeklinde yorumlanmaktadır. BDDK sermaye yetersizliği durumunda uygun göreceği bir süre ve onaylayacağı bir plan dahilinde bankadan özkaynağın artırılması, kar dağıtımının geçici bir süre ile durdurulması, karşılıkların artırılması gibi düzeltici önlemlerin alınmasını, ilgili bankanın yönetim kurulundan isteyebilmektedir (TBB, 2017/d:65).

Bankalar tarafından düzeltici önlemlerin alınmaması veya alınan önlemlere karşın sorunların giderilememesi ya da bu tedbirlerin alınması durumunda dahi sonuç alınmayacağına BDDK'ca belirlenmesi halinde BDDK'nın bankanın mali bünyesinin düzeltilmesi, sermaye yeterliliğinin yükseltilmesi de dahil olmak üzere iyileştirici önlemlerin alınmasını banka yönetim kurulundan istemek yetkisi vardır (TBB, 2017/d:65).

Türk Bankacılığının mali bünyesinin alınan kararların etkisiyle 2002 yılından itibaren güçlendiği, bunun sonucunda 2005 yılına kadar sermaye yeterlilik rasyosunun çok hızlı artış gösterdiği, ancak, 2005 yılından itibaren bu artışın durduğu, sermaye yeterlilik rasyosunun da yıllar itibariyle azalan bir seyir izlediği görülmektedir.

Sektörün sermaye yeterlilik rasyosunun yüksek olması içsel ve dışsal şoklara karşı bankacılık sektörünün daha dirençli olmasını sağlayarak banka karlılığını olumlu yönde etkilemiştir. Bankaların toplam aktifleri içerisinde özkaynak payını artırarak, temerrüde düşme riskini azaltıp, kaynak maliyetlerini düşürerek karlılıklarını artırmalarının mümkün olduğu söylenebilir. Özellikle bu durum ekonominin kırılgan olduğu dönemlerde daha fazla önem arz etmektedir (Samırkaş, M.C., Evcı, S., Ergün,B., 2014:17).

Tablo 1.6: 2002-2016 döneminde özkaynak ve sermaye yeterlik rasyosunun gelişimi (BDDK, 2017/e)

	2002	2005	2010	2015	2016
Ödenmiş Sermaye	12.108	20.857	47.937	72.186	79.240
Yedek Akçeler	16.719	42.551	72.270	161.743	179.281
Ödenmiş Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı	33.543	0	0	0	0
Sabit Kıymet Yeniden Değerleme Farkları	221	227	1.420	14.204	15.059
Menkul Değerler Değerleme Farkları	1.030	4.359	8.445	5.194	3.099
Dönem Karı (Zararı)	2.883	5.965	22.116	26.052	37.532
Geçmiş Yıllar Karı (Zararı)	-40.805	-19.273	-17.646	-17.120	-14.041
TOPLAM ÖZKAYNAKLAR	25.699	54.687	134.542	262.259	300.172
ÖZKAYNAKLAR/TOPLAM AKTİF	12,1	13,4	13,4	11,1	11
SERMAYE YETERLİK RASYOSU	25	24	19	16	16

Bankacılık sektörünün özkaynakları Aralık 2016 dönemi itibarıyla 300 milyar TL düzeyindedir. Özkaynakların toplam aktiflere oranı 2010 yılında %13'e kadar çıkmışken, 2016 yılı itibariyle %11 düzeyine gerilemiştir. Öte yandan, Bankacılık sektörünün aktiflerinin çok önemli bir bölümünü oluşturan kredilerdeki hızlı gelişime

bağlı olarak sermaye yeterlilik oranı 2002 yılında %25 düzeyinde iken, 2016 yılında %16 seviyesine düşmüştür. Bu oran uluslararası karşılaştırmalara göre oldukça iyi bir düzeyde olmakla birlikte son dönemde gerileme eğilimi dikkat çekmektedir (Tablo 1.6)

1.2.2.2 Mevduat

Gerçek veya tüzel kişilerin faiz veya herhangi bir ivaz karşılığında ve istenildiği anda veya belli bir süre sonunda ya da belli bir ihbar süresine uyararak geri almak üzere bankalara yatırdıkları TL veya döviz cinsinden kaynak tutarı olarak tanımlanabilecek mevduat, kişi ya da kuruluşların ihtiyacı olan başka kişi ya da kuruluşlara borç verebilecekleri tasarruflarıdır. Tasarruf sahipleri bu borç verme işini belli bir gelir de elde ederek ve daha güvenilir yol olduğundan banka aracılığıyla yaparlar. Banka fon ihtiyacı olan birimlerle kaynak sağlayan birimler arasında aracılık rolü üstlenmektedir (TBB, 2017/d:17).

Türk Bankacılık Sisteminde bankaların en önemli pasif kalemi mevduatlardır. Son yıllarda mevduat dışı fon temininde kaydedilen gelişmelere rağmen mevduat sistemin en önemli kaynağı olma özelliğini korumaktadır.

Faizlerin serbest bırakıldığı 1980’li yıllarda faizler enflasyon paralelinde seyretmeye başlamış, toplam içinde vadeli mevduatın payının artmasıyla mevduatın dolayısıyla kaynağın maliyeti önemli ölçüde artmıştır ve bu durum bankaları personel giderleri başta olmak üzere işletme giderleri azaltıcı önlemler almaya zorlamıştır (Parasız, İ. 2009:110).

Tablo 1.7: 31.12.2016 itibariyle tür ve açılış vadelerine göre mevduat tutarları (Milyon TL) (BDDK, 2017/e).

	Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Ay Arası Vadeli	3-6 Ay Arası Vadeli	6-12 Ay Arası Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli	Toplam	Toplam içinde payı (%)
Gerçek Kişiler	147.358	91.759	535.325	32.488	17.338	39.109	863.377	60
Resmi Kuruluşlar	19.105	11.567	17.265	3.198	10.103	227	61.465	4
Ticari ve Diğer Kuruluşlar	129.009	99.090	226.324	30.420	22.426	21.081	528.350	36
TOPLAM	295.472	202.416	778.914	66.106	49.867	60.417	1.453.192	100
Toplam içindeki payı (%)	20	14	54	5	3	4	100	

Türk bankacılık sektörünün yapısal sorunlarından biri krediler ve mevduatlar arasındaki vade uyumsuzluğudur. Ülkemizde mevduatın vade yapısı incelendiğinde 1-3 ay arası vadeli mevduatta bir yoğunlaşma olduğu, 1 aya kadar vadeli mevduatla birlikte değerlendirildiğinde toplam mevduatın %68'inin 3 aydan kısa vadeli olduğu, %20 payı olan vadesiz mevduat da hesaplama dahil edildiğinde sorunun çok daha önemli hale geldiği görülmektedir. Mevduatın ortalama vadesi TL'de 81 gün, dövizde ise 99 gün civarındadır (TBB, 2017/a:I-18).

Tablo 1.8: 2002-2016 dönemi mevduatın toplam aktiflere oranı (BDDK, 2017/e).

Yıllar	Mevduat Tutarı (Milyon TL)	Aktif Toplamı (Milyon TL)	Mevduat / Aktif Oranı (%)
2002	137.973	212.681	64,9
2005	251.490	406.909	61,8
2010	617.037	1.006.667	61,3
2015	1.245.428	2.357.432	52,8
2016	1.453.632	2.731.047	53,2

Türk bankacılık sektörünün alternatif fon kaynaklarına ulaşma kapasitesinin artmasıyla toplam aktiflere oranı %53 seviyesine gerilemiş olsa da mevduat halen en önemli fon kaynağı olma özelliğini korumaktadır.

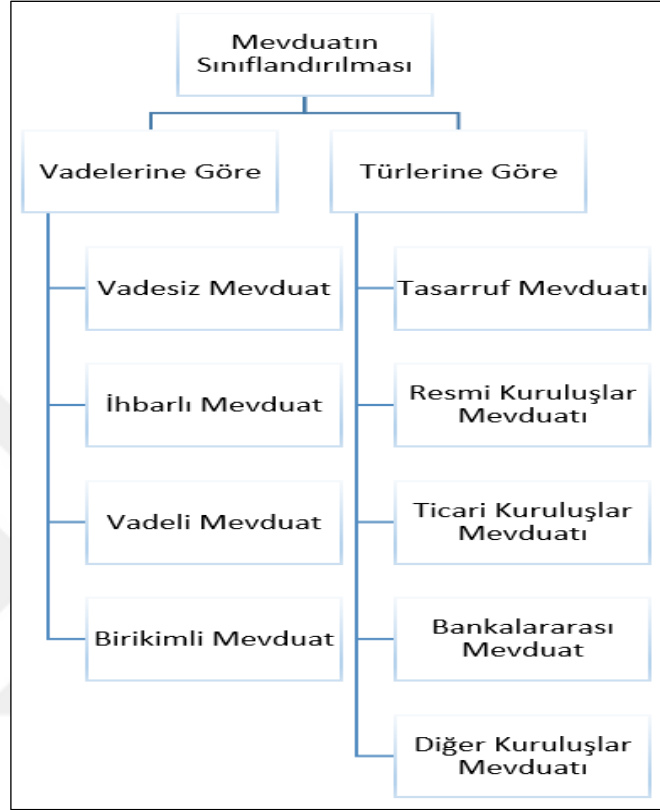
Tablo 1.9: 2002-2016 dönemi mevduatın krediye dönüşümü (BDDK, 2017/e).

Yıllar	Kredi Tutarı (Milyon TL)	Mevduat Tutarı (Milyon TL)	Kredi / Mevduat Oranı (%)
2002	48.981	137.973	35,5
2005	156.410	251.490	62,2
2010	525.851	617.037	85,2
2015	1.484.960	1.245.428	119,2
2016	1.734.342	1.453.632	119,3

Ülke ekonomisinde istisnai dönemler haricinde görülen büyüme trendine paralel olarak (1.9 no'lu tabloda da görüleceği üzere) kredilerde büyüme mevduatın üzerinde gerçekleşmektedir. Bu durum, bankaların mevduat dışı kaynaklara yönelmesindeki etkenlerden birisidir.

1.2.2.2.1 Mevduatın sınıflandırılması

Banka mevduatları vade yapısına ve türüne göre aşağıda belirtilen şekilde sınıflandırılmaktadır (TBB, 2017/d:61, Parasız, İ., 2014:323-324):

Şekil 1.3: Mevduatın sınıflandırılması.

a) Vadesiz Mevduat:

Bankanın iznine tabi olmaksızın mevduat sahibi tarafından herhangi bir ihbar veya vadeye tabi olmaksızın istenildiği zaman kısmen veya tamamen çekilebilen mevduattır. Vadesiz mevduata genellikle faiz ödenmez.

b) İhbarlı Mevduat

Hesap sahibinin hesaptan para çekeceğini 7 gün önce bankaya yazılı bir ihbarla bildirmek zorunda olduğu mevduat türüdür. Günümüzde uygulaması neredeyse kalmayan bir türdür.

c) Vadeli Mevduat

Belirli bir vadede çekilmek üzere bankaya yatırılmış olan mevduat olarak tanımlanmaktadır.

d) Birikimli Mevduat

Asgari 5 yıl vade için açılıp aylık veya üç aylık sürelerde hesaba ilave para yatırmaya imkan tanıyan mevduattır.

e) Tasarruf Mevduatı

Gerçek kişiler tarafından açtırılan, çek keşide edilebilmesine imkan tanımakla birlikte ticari işlemlere konu olmayan mevduattır. En önemli mevduat kalemlerinden olup, tüm mevduatın yarısından çoğu bu gruptadır.

f) Resmi Kuruluşlar Mevduatı

Genel ve katma bütçeli daire ve kurumların, yerel yönetimlerin, mahkemelerin, savcılıkların, icra ve iflas dairelerinin, tereke hakimliklerinin mevduatıdır. Bu mevduatın hangi bankalarda, ne şekilde değerlendirilebileceği Hazine tarafından yayınlanan mevzuat ile belirlenmektedir.

g) Ticari Kuruluşlar Mevduatı

Gerçek kişilerin ticari işletmeleri, her çeşit ortaklığa (kolektif, komandit, anonim, limited ve adi ortaklık), Kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunların müessese ve bağlı ortaklıkları, döner sermayeli kuruluşlar, yerel yönetimlerin ticari işletmeleri, vakıf, dernek, sendika, birlik ve mesleki kuruluşların kurdukları veya iştirak ettikleri ticari işletmeler, kooperatifler, sigorta şirketlerine ait mevduatlar bu niteliktedir.

h) Bankalararası Mevduat

Bankalar, çeşitli nedenlerle diğer bankalarda (katılım bankaları dahil) mevduat tutabilirler. Bu mevduat bankalararası mevduat olarak nitelendirilir.

i) Diğer Kuruluşlar Mevduatı

Sosyal güvenlik kurumları, vakıflar, dernekler, sendikalar, kanunla kurulmuş tasarruf sandıkları, noter teminat ve emanet paraları, mahkeme, savcılık, tereke hakimliği ile icra iflas daireleri nezdindeki paralar, apartman yönetimlerine ait mevduat, fonlara ait mevduatlardır.

Bankaların toplam kaynağının önemli bir bölümünü teşkil eden mevduat mevduat dışı kaynakların teminindeki zorluklar, borsa, döviz gibi diğer yatırım araçlarının da etkisiyle bankalar arasında yoğun rekabete konu olmaktadır. Bu durum bankaları rakip bankalarla arasında fark yaratacak/farklılık algısı yaratacak ürünler geliştirmeye teşvik etmektedir. Türk bankacılık sisteminde çoğu son 1990'lerden sonra geliştirilmiş farklı mevduatı ürünleri bulunmaktadır. Bunların başlıcaları olarak birikimli mevduat hesapları, dönemsel faiz ödemeli mevduat hesapları, serbest vadeli mevduat hesapları, dönüşümlü (TL ve YP cinsi mevduatlar arasında karşılıklı

dönüşüme imkan veren ürünler), teminatlı opsiyon (DCD), altın mevduat hesabı, yatırım fonlu mevduat hesabı, günlük para yatırıp çekmeye imkan veren vadeli mevduat ürünleri ile faizsiz finans sistemine göre çalışan katılım bankalarının mevduat benzeri ürünleri (katılım hesapları) sayılabilir.

1.2.2.3 Repo

Repo devlet tahvili, hazine bonosu, banka bonosu gibi bir menkul kıymetlerin, belli bir süre sonunda önceden tespit edilmiş şartlarla geri alma taahhüdünde bulunarak satılmasıdır.

Bankalar aynı zamanda yurtdışı bankalar ile kısa ya da uzun vadeli olarak TL veya YP cinsinden repo anlaşmaları da yapabilmektedirler. Bu tür işlemler düşük maliyetli yabancı kaynak yaratma adına bankaların son yıllarda oldukça fazla başvurdukları işlemlerdir.

Bankalar Merkez Bankası'ndan 1 hafta vadeli repo faiz oranı ile (politika faizi) istisnai günler hariç her gün açılan ve miktar yönteminin kullanıldığı repo ihaleleri yoluyla borçlanabilirler. Bankalar aynı zamanda BİST Repo – Ters Repo Pazarından borçlanabilmektedir.

1.2.2.4 Alınan banka kredileri

TCMB'den alınan krediler, yurtiçi bankalardan alınan krediler, yurtiçi diğer kuruluşlardan alınan krediler, yurtdışı bankalardan alınan krediler ile yurtdışı fonlar ve diğer kuruluşlardan alınan krediler Türk bankacılık sektörünün pasif yapısında alınan banka kredileri kalemi içinde değerlendirilmektedir.

Sendikasyon kredisi, lider banka önderliğinde birden fazla bankanın (veya benzeri ödünç veren kurumun) bir araya gelerek benzer hüküm ve koşullarla belli bir amaç için banka veya büyük holdinglere büyük tutarlarda kredi sağlamasını/temin etmesini ifade eder. Borç talep edilen miktarın büyüklüğü ve borç verenlerin riski dağıtma ihtiyacı, yanı sıra borç talep edenlerin menkul kıymet ihracı yerine krediyi tercih etmeleri sendikasyon kredisinin diğer finansal araçlara kıyasla avantajlarıdır. Sendikasyon kredisinde borç talep eden ile borç veren bankalar arasındaki ilişkileri ve nakit akışlarını düzenleyen bir lider banka bulunur. Bankaların verdiği borç tutarı eşit olmayabilir (Parasız, İ., 2009:223, 735-740).

Özellikle 2004 yılından itibaren bankalarımızın dış finansal piyasalardan daha kolay bir şekilde kaynak sağlamaya başlaması; sendikasyon kredilerinin hacmini artırmış, bu gelişme de bankaların pasiflerinin vade yapısının uzamasına katkı sağlamıştır.

Seküritizasyon (menkul kıymetleştirme) bilançodaki uzun vadeli (taksitli) alacakların teminat gösterilerek yurtdışından fon sağlanmasını ifade etmektedir. Örneğin kredi kartı alacakları, taşıt ve konut kredisi alacakları seküritizasyona konu olabilmektedir. Varlığa dayalı menkul kıymetleştirme (Asset backed securitization-ABS) olarak da adlandırılan bu finansal yöntem bankalarımızda sendikasyon kadar yaygın kullanılmamaktadır (Parasız, İ., 2009:223).

1.2.2.5 İhraç edilen menkul kıymetler

Bankalar borç para alıp, borç para veren kurumlar olarak, temelde ekonomik birimlerin ihtiyacı olan kaynağı ihtiyaç duyulan yerde, uygun bir bedelle sunmak üzere faaliyette bulunurlar. Bir yandan ülke tasarruflarının kendi başına ulaşamayacağı ekonomik birimlerin hizmetine sunulmasında, öte yandan tasarruf sahiplerinin birikimlerinin değer kazanmasında önemli katkı sağlarlar.

Diğer işletmelerden farklı olarak bankalar yabancı kaynak ağırlıklı olarak çalıştığından, bilançolarının pasif yapıları için çeşitli riskleri yönetmek durumundadırlar.

Türk bankacılık sisteminde ortalama mevduat vadesinin yaklaşık 81 gün, ortalama kredi vadesinin ise yaklaşık iki yıl olduğu düşünüldüğünde, aktif kalemlerinin esnek olmayan vade yapısı da hesaba katıldığında, vade uyumsuzluğuna bağlı faiz ve likidite riskini azaltmak için kaynak tarafında uzun vadeli ürünlere yönelme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

2010 yılına kadar düzenleyici ve denetleyici otorite tarafından bankaların menkul kıymet ihraç etmesinin kamu borçlanmasını zorlaştıracığı gerekçesiyle banka ve özel şirketlerin menkul kıymet ihraç etmesine izin verilmemekte idi. 2010 yılından beri bankalar menkul kıymet ihracı yaparak kaynaklarını çeşitlendirip borçlanma vadelerini uzatabilmektedir. 2016 yıl sonu itibariyle bankaların pasif yapısında toplam 116 Milyon TL düzeyinde ihraç edilen menkul kıymet stoğu bulunmaktadır (BDDK, 2017/e).

1.2.2.6 Diğer kaynaklar

Yukarıda sayılanlar dışında kalan pasif kalemler olup, bilançodaki payı oldukça azdır. En önemlileri para piyasalarına borçlar kalemidir.

Türk Bankacılık Sektörünün yapısal sorunlarından olan vade uyumsuzluğunu azaltma zaruretinin yanı sıra, mevduatın diğer kaynaklara göre görece yüksek maliyeti bankaları mevduat dışı kaynaklara yönlendirmektedir. Aşağıdaki 1.10 no'lu tabloda mevduat dışı kaynakların aktife oranı yer almaktadır.

Tablo 1.10: 2002-2016 dönemi özkaynak ve mevduat dışı kaynaklar (Milyon TL) (BDDK, 2017/e).

Yıllar	Repo	Bank. Alınan Krediler	Para Piyasalarına Borçlar	İhraç Ed..Men.Kıy.	Diğer	Toplam Kaynak*	Toplam Aktifler	M.D.K. / Toplam Aktifler (%)
2002	6	22	3	1	17	49	213	23
2005	17	55	0	0	29	101	407	24,8
2010	58	123	0	3	70	254	1.007	25,2
2015	157	385	5	98	205	850	2.357	36
2016	138	453	24	116	246	977	2.731	35,8

*Özkaynak ve mevduat harici kaynaklar toplamı

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere, mevduat dışı kaynakların aktife oranı yıllar itibariyle artmaktadır. Bu, bankaların mevduata göre daha düşük maliyetli ve daha uzun vadeli kaynaklara yönelme zaruretinden kaynaklanmaktadır.

1.2.3 Fon Kullanımları

Daha önce, bankacılık sisteminde kaynakların hangi koşullarla, ne şekilde sağlandığı irdelenmişti. Bu kısımda sağlanan bu kaynağın hangi varlıklara, hangi koşullarla ne şekilde aktarıldığına değinilecektir.

Krediler ve menkul kıymetler fonların değerlendirildiği ve bankaların değişen oranlarda yatırım yaptığı en önemli kalemlerdendir. Zorunlu karşılıklar diğer varlıklar arasında dikkat çeken bir paya sahiptir.

1.2.3.1 Kredi işlemleri

Bankalar tasarruf sahiplerinden topladıkları mevduat ile temin ettikleri diğer kaynakları belirli bir getiri karşılığında ihtiyacı olan kişi ya da kuruluşlara

kullandırır. Kredi belirli bir sürede ödeme vaadi ile mal, hizmet ve para cinsinden satın alma gücünün sağlanmasıdır (Parasız, İ., 2009:227, Parasız, İ., 2014:339).

Bankalarca kullanılmış olan kredilerin toplam tutarı 2016 yıl sonu itibariyle 1.7 Milyar TL olup, toplam aktiflerin %64'ünü oluşturmaktadır. Kredilerin yıllar itibariyle gelişimi incelendiğinde, ekonomideki istisnai dönemler dışındaki büyüme trendinin de etkisiyle özellikle 2010 yılından sonra hızlı büyüdüğü, Tablo 1.9. da görüleceği üzere, artışın mevduatın üzerinde seyrettiği görülmektedir.

Kredileri niteliklerine, vadelerine, teminatlarına, kullanım amaçlarına ve kullanılan sektörlere göre sınıflandırmak mümkündür (Öçal, T., 2006:285-300, Parasız, İ., 2009:232-238, Parasız, İ., 2014:345-354, Öçal, T., Çolak, Ö.F., Togay, S., Eser, K., 1997:184-202).

1.2.3.1.1 Niteliklerine göre krediler

Niteliklerine göre krediler nakdi ve gayri nakdi krediler olarak sınıflandırılmaktadır.

a) Nakdi Krediler

Bankalarca faiz ve/veya komisyon karşılığında belirli bir süre sonunda geri almak üzere gerçek ve tüzel kişilere borç vermesidir. Bireysel krediler (tüketici, konut, taşıt) ile ticari krediler (aylık eşit taksitli, borçlu cari hesap, rotatif, spot, döviz endeksli, döviz, iskonto, Eximbank, prefinansman, kredili mevduat v.b.) bu kategoridedir. Vade içinde taksitlerle birlikte ya da dönem sonunda müşterinin faiz ödemesi söz konusudur. Müşterinin kredi değerliliğine göre teminat olarak kefalet, ipotek, ticari işletme rehni v.b. alınmaktadır.

b) Gayri Nakdi Krediler

Belirli bir borcun ödenmesini, bir işin yapılmasını veya bir malın teslimini veya bir borcun ödenmesini üstlenen firmaların taahhütlerini belirlenen koşullara uygun olarak yerine getireceklerinin banka tarafından garanti edilmesidir. Kullanım aşamasında herhangi bir nakit çıkışı söz konusu değildir, ancak taahhüt edilen edimin yerine getirilmemesi durumunda banka başlangıçta taahhüt edilen tutarı karşı tarafı ödemektedir.

Gayrinakdi kredide faiz sözkonusu değildir, ancak müşteri tarafından komisyon ödenmektedir. Teminat mektubu, aval, akreditif, kontrgaranti, kabul (aval) kredisi belli başlı gayrinakdi çeşitleridir.

1.2.3.1.2 Teminatlarına göre krediler

Teminatlarına göre krediler teminatlı ve teminatsız (açık) krediler olarak sınıflandırılmaktadır.

a) Teminatlı krediler

Gayrimenkul ipoteği, ticari işletme rehni, taşıt rehni, çek, senet, vesaik, mal (emtia), nakit, hazine bonusu, hisse senedi, akreditif, kontgaranti, alacağın temliki veya kefalet gibi teminatlar karşılığında kullanılan kredilerdir.

b) Teminatsız (açık) krediler

Kredibilitesi çok yüksek olan, mali yapısı ile ilgili herhangi bir olumsuzluğun olmadığı durumlarda kredi kullanıcısının şahsi imzası karşılığında kullanılan kredilerdir.

1.2.3.1.3 Vadelerine göre krediler

Krediler vade yapıları dikkate alınarak kısa, orta ve uzun vadeli krediler olarak sınıflandırılmaktadır.

a) Kısa vadeli krediler

Vadesi 1 yıla kadar olan krediler olup, genellikle işletme sermayesi açığını giderme amacıyla kullanılırlar.

b) Orta vadeli krediler

Vadesi 1-5 yıl arası olan krediler olup, genellikle işletmelerin orta vadeli finansal ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanılırlar.

c) Uzun vadeli krediler

Genellikle belirli bir projenin finansmanı amacıyla kullanılan kredilerdir. Projenin tamamlanıp geri dönüşünün başlamasıyla da kredi ödemesi yapılır.

1.2.3.1.4 Kullanırım amaçlarına göre

Krediler kullanım amaçlarına göre bireysel krediler, yatırım, yenileme/modernizasyon ve işletme kredileri olarak tasnife tabi tutulabilir.

a) Yatırım kredileri

Genellikle fabrika, imalathane gibi üretim amaçlı işletmelerin kuruluşunda sabit değerlerin alımında, köprü, baraj, yol gibi yapıyı yıllara sari yatırımların finansmanında kullanılan kredilerdir. Yatırım kredileri, işletmenin faaliyete

faaliyete geçip fon yaratmaya başlamasıyla birlikte geri ödenir. Orta veya uzun vadeli kredilerdir.

b) Yenileme ve modernizasyon kredileri

Faaliyetine devam eden ancak sabit varlıklarında eskime, aşınma gibi nedenlerle ya da teknolojiadaki gelişmeler nedeniyle rekabet gücü zayıflayan işletmelere sabit kıymetlerini yenileyebilmeleri amacıyla kullanılan kredilerdir.

c) İşletme kredileri

Yatırımını tamamlamış bir işletmenin üretim sürecinde gerekli ham madde ve malzemeyi temin edebilmesi, işçilik, elektrik/doğalgaz vb. giderlerin karşılanması gibi malın pazara (bayaie) sunulması aşamasına gelmesi için gerekli finansman ihtiyacı için kullanılan kredilerdir. Niteliğine göre kısa ve orta vadeli olabilir.

d) Bireysel (tüetime dönük) krediler

Bireylerin konut, taşıt v.b. ihtiyaçları ya da kısa vadeli ihtiyaçları için kullanılan kredilerdir. Teminatlı ya da kefalet karşılığı kullanılabilir. Bireyin sabit geliri en önemli teminattır. Niteliğine göre kısa, orta veya uzun vadeli olabilir.

1.2.3.1.5 Sektörlere göre krediler

Kullanıldığı sektörlere göre krediler tarım, sanayi, turizm ve dış ticaret krediler olarak sınıflandırılmaktadır.

a) Tarım Kredileri

Tarım sektöründe faaliyet gösteren çiftçi ya da firmalara gerekli ihtiyaçları için kullanılan kredilerdir.

b) Sanayi Kredileri

Üretim yapan firmalara işletme ya da yatırım amaçlı kullanılan kredilerdir.

c) Turizm Kredileri

Turizm sektöründe faaliyet gösteren firmalara işletme ya da otel vb. tesis yapımı için yatırım kredisi olarak kullanılan kredilerdir. Niteliğine göre kısa veya orta vadelidir.

d) Dış ticaret kredileri

İhracat ya da ithalat yapan firmalara finansman amacıyla kullanılan kredilerdir. İhracatçı firmalar için sevk öncesi krediler, ithalat akreditif kredileri, ithalatçı firmalar için kabul kredileri, Eximbank kredileri başlıca dış ticaret kredi türleri olarak sayılabilir.

1.2.3.2 Menkul kıymetler

Seri halinde çıkarılıp belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, ortaklık veya alacak hakkı sağlayan, ibareleri aynı olan ve şartları Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından belirlenen kıymetli evraklardır. Nama veya hamiline yazılı olabilirler. Yatırım amaçlı olmaları ve dönemsel gelir getirmeleri en önemli özellikleridir.

Bankaların kredilerden sonra gelir getiren ikinci büyük varlığı menkul kıymet portföyüdür. Burada söz konusu olan tahvil ve bono türü menkul kıymetlerdir. Hisse senedi gibi mülkiyet sağlayan menkul kıymetler bankanın iştirakleri arasında değerlendirilmektedir.

Banka portföylerinde yer alan menkul kıymetler özel kesim bono ve tahvilleri de olabilir, ancak, Türk bankacılık sisteminde DİBS'ler bankaların menkul kıymet portföylerinin büyük bölümünü oluşturmaktadır.

Banka bilançolarında menkul kıymetler alım amacına göre iki ana grupta izlenmektedir; Satılmaya hazır menkul kıymetler ve Vadesine kadar elde tutulacak menkul kıymetler.

Bankalarımızın menkul kıymet portföy toplamı 31.12.2016 itibariyle 351 Milyar TL olup, bunun 229 Milyar TL'si devlet tahvilidir. Hazinece yurt dışında ihraç edilen eurobond ve benzeri tahviller 84 Milyar TL, yurtiçi bankalarca ihraç edilen tahviller de 13 Milyar TL'dir (BDDK, 2017/e).

1.2.3.3 Zorunlu karşılıklar

Banka bilançolarının aktifinde krediler ve menkul kıymetler gibi gelir getiren büyük kalemlerin dışında mevduat ve diğer yükümlülükler için TCMB nezdinde tutmak zorunda oldukları karşılıklar da önemli bir yer tutmaktadır.

Merkez Bankası'nın hem fiyat istikrarını hem de likiditeyi düzenlemede bir araç olarak kullandığı zorunlu karşılıklarla ilgili olarak bu tezin 1.1.3.2. bölümünde detaylı bilgi verilmiş olup, banka bilançosu açısından söz konusu karşılık tutarları kaynak maliyetini artıran unsurlardandır. Bankaların mevduatları ve TCMB tarafından belirlenen diğer yükümlülükleri için belirlenen oranlarda iki haftada bir cuma günü yapılan hesaplamalar baz alınarak TCMB nezdinde (faizsiz ya da dönem dönem çok düşük faizle) tutmak zorunda oldukları karşılık hesapları nedeniyle 3 aya kadar vadeli

TL mevduatta 105 baz puan, 6 aya kadar vadeli mevduatta 75 baz puan, 1 yıla kadar vadeli mevduatta 55 baz puan maliyet artışı olmaktadır. YP mevduatta ise 1 yıla kadar vadeli mevduatta 120 baz puan düzeyinde mevduat maliyetinde artış söz konusu olmaktadır. Zorunlu karşılık ayrılması zorunlu kaynaklar ve oranlar aşağıdadır.

1. Mevduat/katılım fonu
2. Repo işlemlerinden sağlanan fonlar
3. Kullanılan krediler (Hazine garantisiyle sağlananlar hariç)
4. İhraç edilen menkul kıymetler (net)
5. Sermaye hesaplamasına dâhil edilmeyen borçlanma araçları
6. Yurt dışı merkeze yükümlülükler (net)
7. Kredi kartı ödemelerinden borçlar
8. Müstakrizlerin fonları

Aralık 2016 sonu itibariyle Türk Bankacılık sisteminde toplam zorunlu karşılık hesabı tutarı 184.2 Milyar TL olup, toplam aktiflerin yaklaşık % 6,7'sini oluşturmaktadır (BDDK, 2017/e).

TCMB tarafından (30.4.2017 tarihinde) uygulanan zorunlu karşılık oranları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1.11: TCMB tarafından uygulanan zorunlu karşılık oranları (TCMB, 2017/c).

	TL Karşılık Oranı	YP Karşılık Oranı
Vadesiz mevduatı	10,5	12
1 aya ve 3 aya kadar vadeli mevduat	10,5	12
6 aya kadar vadeli mevduat	7,5	12
1 yıla kadar vadeli mevduat	5,5	12
1 yıl üzeri vadeli mevduat	4	8
1 yıla kadar vadeli yükümlülükler	10,5	19
2 yıla kadar vadeli yükümlülükler	7	13
3 yıla kadar vadeli yükümlülükler	7	7
3-5 yıl vadeli yükümlülükler	4	6
5 yıl üzeri vadeli yükümlülükler	4	5

Zorunlu karşılık oranları 2011 yılından itibaren TCMB tarafından vadelerine göre değiştirilmiş olup, yeni düzenlemede vade uzadıkça karşılık oranları azalmaktadır. Fiyat istikrarı ve finansal istikrar amaçlarına yönelik olarak TCMB tarafından böyle bir adım atılmıştır. Ayrıca kısa vadeli pasif yapısına sahip olan Türk Bankacılık Sektörü'nün pasif yapısının vadesinin uzatılarak vade uyumsuzluğunun önüne geçilmesi ve kaynak maliyetlerinin azaltılması, uzun vadeli yaratılan kaynakların maliyetlerinde zorunlu karşılık etkisinin azaltılması amaçlanmıştır (TCMB, 2017/c).

1.2.3.4 Diğer aktifler

Krediler, menkul kıymetler ve zorunlu karşılıklar dışında bankalardan alacaklar, iştirakler gibi banka bilançosunda yer alan diğer aktiflerdir.

1.2.4 Bankacılık Hizmetleri

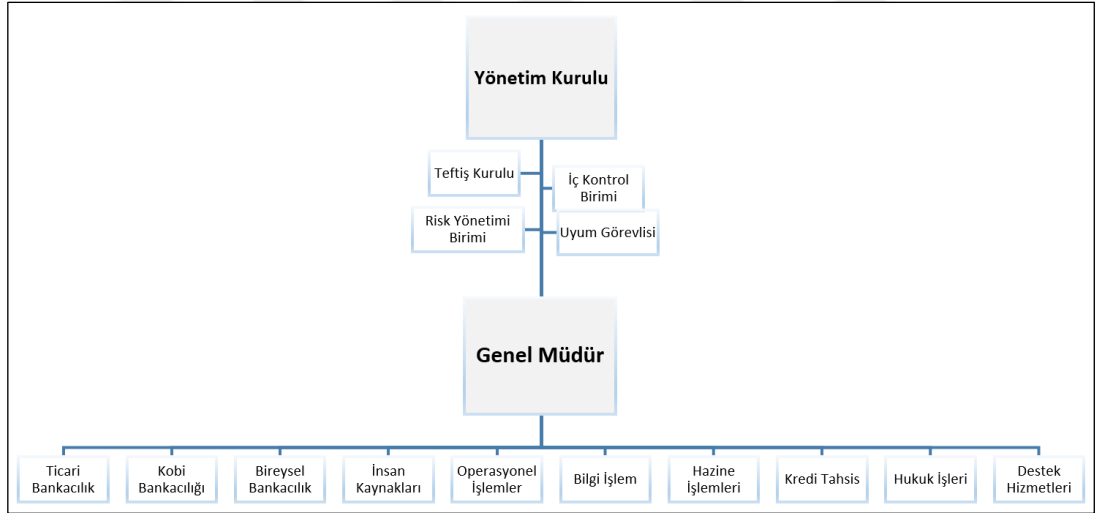
Bankalar günümüzde gerek birey gerekse firmaların ihtiyaç duyduğu bir çok hizmeti gerek şubelerden gerekse ADK (alternatif dağıtım kanalı) olarak nitelendirilen, ATM başta olmak üzere internet şube, mobil şube gibi kanallardan verebilmektedir. Bu hizmetlerin başlıcaları aşağıdadır.

1. Mevduat hesap işlemleri (vadeli, vadesiz, e-vadeli hesap açma ve hesapların işleyişine ilişkin hizmetler
2. Kredi işlemleri (bireysel kredi işlemleri)
3. Sigorta / BES işlemlerine aracılık
4. Çek / Senet işlemleri (tahsilat/tediye)
5. POS Üye İşyeri işlemleri
6. Leasing işlemlerine aracılık
7. Kredi Kartı / Banka Kartı işlemleri
8. Havale / Düzenli havale / Elektronik Fon Transferi (EFT) / Düzenli EFT / Döviz Transferi (Swift)
9. Fatura (elektrik, su, doğalgaz v.s.), kurum ödemeleri (üniversite ödemeleri, apartman aidatı, bağış), Devlete ait ödemeler (Vergi, Gümrük Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi, SGK, Trafik Cezası, e-Devlet Kapısı, Belediye Ödemeleri)

10. Senet Ödemesi (Kendi Senedini Ödeme, Başkasına Ait Senedi Ödeme)
11. Yatırım Fonu, Hisse senedi, Repo, Bono, Tahvil, Eurobond, YP Bono, Tahvil işlemlerine aracılık (Alış satış)
12. Diğer (HGS / OGS, Döviz / Altın alım satımı, vb)

1.2.5 Bankacılıkta Örgüt Yapısı

Organizasyon yapısı bankaların ihtiyaçlarına göre değişmekle birlikte, organizasyonun tepesinde Yönetim Kurulu bulunur. Yönetim Kurulu'nun da üyesi olan Genel Müdür, Yönetim Kurulu'nun devrettiği yetkiler çerçevesinde organizasyonel yapıyı kurar ve yönetir. Organizasyonel yapıda genellikle operasyonel işlemler, pazarlama birimleri (kobi, ticari/kurumsal, bireysel), kredi tahsis, hukuk, hazine, muhasebe/raporlama ve insan kaynakları birimleri ayrı örgütlenir. Sayısı bankaya göre değişen Bölge Müdürlükleri doğrudan Genel Müdüre ya da pazarlama genel müdür yardımcılığına bağlı çalışırken, şubeler çoğunlukla bölge müdürlüklerine bağlı çalışırlar.

Şekil 1.4: Örnek banka organizasyon şeması.

Teftiş Kurulu Başkanlığı, İç Kontrol ve Risk Yönetimi birimleri 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik uyarınca doğrudan Yönetim Kurulu'na bağlı olarak çalışırlar (BDDK, 2017/f).

Yine, 16.9.2008 tarih 26999 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Suç Gelirlerinin Aklanmasının ve Terörün Finansmanının Önlenmesine İlişkin

Yükümlülükler Uyum Programı Hakkında Yönetmelik uyarınca, Yönetim Kurulu'na bağlı çalışan bir Uyum Görevlisi atamaları gerekmektedir (RG, 2017/j).

İKİNCİ BÖLÜM

2.BANKACILIK SİSTEMİNDE KAYNAK YÖNETİMİ VE KARLILIK

Temel faaliyet alanı fon fazlası olan yatırımcılarından (tasarruf sahiplerinden) sağladığı kaynağı fon talebi olan birimlere aktarmak olan bankalar tıpkı diğer ticari işletmeler gibi verimliliği artırma ve karını maksimize etme hedefine odaklanmak zorundadırlar. Karlılık hedefine ulaşabilmeleri için etkin bir aktif ve pasif yönetimi fonksiyonu tesis etmeleri, karşılaşılabilecekleri riskleri öngürüp gerçekleştiğinde bertaraf etmeleri (hedging), aktif karlılığını artırıp kaynak maliyetini düşürmek amacıyla şubeleri yönlendirmeleri gerekmektedir.

2.1 Aktif Pasif Yönetimi ve Aktif Pasif Komitesi

Bankalar fon arz eden yatırımcılardan sağladıkları kaynağı fon ihtiyacı olan birimlere kullandırmakta, fon transferinde aracılık işlevi görmektedir. Diğer ticari işletmeler gibi karını maksimize etme amacı bulunan ve paydaşlarına, yanı sıra kamu otoritesine hesap verme yükümlülüğü de bulunan bankaların kaynak sağlarken maliyeti piyasa koşullarının izin verdiği ölçüde düşürmesi, fon ihtiyacı olanlara plase ederken (kredi kullandırırken) de yüksek spreadle (maliyetin üzerine eklenen kar marjı) yapması karlılıklarını artıran en önemli faktörlerdir. Kredi kullandırımında spreadin yanı sıra verilen kredilerin geri dönüşü de önemlidir. Tahsil edilememiş krediler bankayı zarara uğrattırken, likidite sorunu ile karşı karşıya kalmasına da yol açabilecektir.

Kaynak maliyeti ve kredi faizi arasındaki marjı esas alan Net Faiz Marjı bankalarda en önemli karlılık göstergesi olup, bankanın aktif ve pasif yönetiminin kalitesini gösterir. Bunun yanında ortakların yatırdığı sermaye ile ne kadar kar yaratıldığını gösteren özkaynak karlılığı ve aktifler ile ne kadar kar yaratıldığını gösteren aktif karlılığı diğer iki önemli karlılık göstergesidir. Faiz Dışı Gelirlerin

aktiflere oranı, sermayenin büyüklüğü (özkaynağın aktiflere oranı), aktif büyüklüğü, bankanın varlıklarının ne kadarlık kısmını borç ile finanse ettiğini gösteren Kaldıraç Oranı, likit aktiflerin kısa vadeli yükümlülükleri karşılama oranını gösteren Likidite Oranı, kredilerin ne kadarının mevduat ile fonlandığını gösteren Kredi Mevduat Oranı, bilanço dışı faaliyetlerin (gayrinakdi krediler, akreditifler, türev araçlar vb.) aktiflere oranı, kredilerin aktif içindeki payı, menkul kıymetlerin aktif içindeki payı, mevduatın toplam aktiflere oranı ve takipteki alacakların kredilere oranı (NPL) gibi değişkenler de karlılıkta belirleyici olan değişkenlerdir. Bu değişkenler, bankanın inisiyatifi dışındaki makro ekonomik değişkenlerin (enflasyon, GSYİH gibi) de etkisiyle bankanın karlılığında belirleyici rol üstlenmektedirler.

Net Faiz Marjı karlılığın en önemli belirleyicisi ve göstergesidir. Ancak, bankaların bilançosunda aktif ve pasifte yer alan kalemlerin vade uyumsuzluğu net faiz marjı kadar önemli ve yönetilmesi gereken bir diğer sorundur. Vade dağılımlarının farklı olması nedeniyle nakit akışları da farklılık göstermektedir.

Bankaların özkaynak dışında en önemli kaynağı mevduattır. Ancak, kaynağın ağırlığını mevduatın oluşturması bir taraftan kaynak maliyetinin yüksek olmasına, diğer taraftan kullanılan krediler ile vade uyumsuzluğuna yol açmaktadır. Mevduatın ortalama vadesinin (yaklaşık 81 gün), kredilerin ortalama vadesine göre (yaklaşık 2 yıl) oldukça kısa olduğu ülkemizde vade uyumsuzluğu en az maliyet yönetimi kadar önemli bir sorundur.

Özü itibarıyla, kaynak maliyetinin düşürülmesi, likidite riskinin önlenmesi, varlıkların getirisinin yükseltilmesi, kredilerin geri dönüş riskinin bertaraf edilmesi dikkatli ve planlı yönetilmesi gereken süreçlerdir.

Aktif pasif yönetimini, gerçekte bankaların fon kaynakları ve kullanımını irdelemek olarak tanımlamak mümkündür. Aktif pasif yönetimi ile banka kredi, döviz ve faiz gibi riskleri gözönüne alarak karı maksimize etmek ister. Bankanın bu hedefini irdeleyen, gelir tablosundan çok bilançosuna bakmak gerekir (Öçal, T., Çolak, Ö.F., Togay, S., Eser, K., 1997:216).

Aktif pasif yönetimi bilanço kalemlerinin pay sahiplerinin servetini (şimdiki değerini) maksimize edecek şekilde koordinasyonu olup, değişken getirili aktif ve pasiflerin arasındaki ilişkiye odaklanır (Parasız, İ., 2014:211-212).

Banka bilançosunun aktif (varlıklar) ile pasif (yükümlülükler) tarafını yöneten yöneticilerin, banka yönetimince kendilerine verilen kar hedefine ulaşmak için portföylerini oluştururken varlıkların ve yükümlülüklerin büyüklüğü ve

kompozisyonunu net faiz marjını en fazla artıracak, karşılaşılabilecek riskleri de en aza indirecek şekilde oluşturup yönetmeleri gerekmektedir.

Aktif pasif yönetiminde varlıklarla yükümlülükler kesinlikle ayrı ayrı düşünülmemeli, aksine bütünlükçü bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Zaten banka yönetimince görevlendirilen ve bankanın tahsis, pazarlama, risk yönetimi, operasyon, bilgi işlem gibi ana birimlerinin yetkililerinden oluşan Aktif Pasif Komitesi'nin varlık gerekçesi bu koordinasyonun sağlanarak aktif getirileriyle pasif maliyetleri arasındaki marjın stabilize edilmesi ve bankanın hedeflemiş olduğu karlılığa ulaşılmasıdır.

Aktif pasif yönetimiyle ilgili üç strateji geliştirilmiştir (Parasız, İ., 2014:212-213):

Sıfır Fon Açığı Stratejisi banka yöneticilerinin değişken getirili aktifler ile değişken getirili pasiflerinin tutar olarak eşitlemesini önerir. Örneğin bankanın aktiflerinin %40'ı değişken getirili ise pasifin %40'ının da değişken getirili olması gereklidir. Riski minimize etmeyi öngören bu stratejinin karlılığı sınırlayıcı etkisi söz konusu olabilmektedir.

Pozitif Fon Açığı Stratejisi değişken getirili aktiflerin değişken getirili pasiflerden fazla olmasını önerir. Örneğin, bankanın aktiflerinin %40'ı değişken getirili iken, pasiflerinin %20'sinin değişken getirili olması durumudur. Bu stratejide, faiz oranlarının arttığı dönemde banka karlılığı olumlu etkilenirken, faizlerin düştüğü dönemde bankanın karlılığı olumsuz etkilenecektir.

Negatif Fon Açığı Stratejisi ise, değişken getirili pasiflerin değişken getirili aktiflerden fazla olmasını önerir. Bu stratejide, faizlerin düştüğü dönemde karlılık artarken, faizlerin arttığı dönemde karlılığın olumsuz etkilenmesi söz konusudur.

Bankanın izleyeceği Aktif pasif stratejisi, bu çerçevede, bankanın Hazine bonusu ve tahvillere, kredilere ve diğer aktiflere ne kadar yatırım yapması gerektiği, buna karşılık tasarruf mevduatı başta olmak üzere mevduat ve diğer kaynaklara ne ölçüde başvurması gerektiği konusunda, bir başka ifade ile portföy seçimi konusunda tek bir kural yoktur (Parasız, İ., 2014:214).

Aktif Pasif Komitesi tarafından belirlenmiş zaman dilimlerinde, bilançoda faize duyarlı aktifler (ticari ve bireysel krediler, menkul değerler cüzdanı vs) faize duyarlı pasiflerden (vadeli mevduat, bankalardan alınan krediler vs) fazla ise varlıklara duyarlı, tersi söz konusu ise yükümlülükere duyarlı bir banka bilançosu söz konusudur. Her iki durumda da faiz oranlarının düşüşü ya da yükselişinin banka karlılığı üzerindeki etkisi farklı olacaktır.

Pasif yönetiminde etkinliğin sağlanması için kaynak maliyeti kavramı bir banka için önem arz etmektedir. Kaynak maliyeti kavramı, mevduatın yanısıra bankacılık sisteminin diğer fon kaynakları; repo, kullanılan krediler, bankalararası para piyasasından sağlanan kaynaklar ve diğer pasifleri içeren bir havuzun maliyeti olarak anlaşılmalıdır (Eroğlu, Z.Ada, 2001:3).

Pasif yönetiminde amaç bankanın bir yandan likidite riskine maruz kalmamasını sağlamak iken, diğer taraftan sağlanan kaynakların maliyetini de piyasa koşulları elverdiğince düşürmektir.

Özellikle menkul kıymetler ve krediler başta olmak üzere, aktif tarafta getiri ve risk dengesinin iyi gözetilmesi, kredilerde geri dönüş riskinin (kredi riski) asgariye indirilmesi, menkul kıymet portföyü oluştururken sabit/değişken faizli menkul kıymet dağılımının dengeli yapılması aktif yönetiminin temel taşlarıdır.

Bankaların kuracakları aktif pasif yönetimi fonksiyonunun etkin olabilmesi için birimler arasında kaynak aktarımını (fon transferini) birimlerin karlılık performansını en doğru şekilde ölçüp artıracak şekilde düzenlenmesi son derece önemlidir. Banka yönetimince belirlenen hedeflerin tüm birimlerce anlaşılıp ulaşılabilir olması büyük ölçüde buna bağlıdır. İlerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak incelenecek olan banka birimleri arasında kaynak aktarımı (fon transferi) konusu günümüz bankacılığında en önemli araçlardan birisi olup, önemi gün geçtikçe artmıştır.

2.2 Bankacılıkta Riskler ve Yönetimi

Risk herhangi bir işleme ilişkin kaybın oluşması veya bir zarar ya da giderin gerçekleşmesi nedeniyle ekonomik faydanın azalması veya yok olmasıdır. Potansiyel sorun ya da kaybı gösteren bir kavramdır.

Bankalarda, etkin bir aktif pasif yönetimi tesis edildikten sonra, karlılık başta olmak üzere hedeflere ulaşmada bir diğer önemli husus karşılaşılabilecek risklerle ilgili öngörülerde bulunup, önlemler alınması ve riskin gerçekleşmesi durumunda da zararının ortadan kaldıracak ya da en aza indirecek şekilde yönetilmesidir. Bu da etkin bir risk yönetimi fonksiyonu tesis edilmesi ile mümkündür.

Risk Yönetimi, finansal kararların doğuracağı sonuçları; kur, faiz, fiyat gibi değişkenlerle ilişkilendirerek; riskten kaçınma tekniklerinin bulunması ve bu tekniklerin duyarlılık derecelerinin ortaya konularak; uygun çözümlerin, uygun zamanda uygulanması sürecini içermektedir (Güzel, A. 2016/b).

Risk yönetiminin aşamaları (Güzel, A. 2016/b);

1. Aşama: Riskin kaynaklarının ne olduğunun belirgin bir şekilde ortaya konması.
2. Aşama: Riskin belirlenmesi (ölçülmesi).
3. Aşama: İlgili riskin, işletmenin finansal amaçlarının gerçekleştirilmesine olan etkilerinin ortaya konulması.
4. Aşama: Belirginleştirilmiş riskin üstlenilebilir olup olmadığına karar verilmesi.
5. Aşama: Riski önlemeye yönelik tekniğin seçilmesi ve zamanında uygulanması.

Riskleri sistematik (ekonomik, politik ve sosyal durumların değişmesinden kaynaklanıp bütün firmaları aynı yönde değişik derecede etkileyen) riskler ve sistematik olmayan (tüm firmaları değil herhangi bir firma ya da sektörü etkileyen) riskler olarak sınıflandırmak mümkündür. Finansal risk (işletme gelirlerinin borçlanma sonucu sürekliliğini kaybetmesi, faiz ve kar payı ödemelerini gerçekleştirecek gelir düzeyinin altına düşmesi tehlikesi), sektör riski (işletmenin içinde bulunduğu sektör ve buna bağlı olarak işletmenin o sektördeki konumundan kaynaklanan risk) ve yönetim riski (işletme yöneticilerinin hatalarını ortaya koyan risk) sistematik olmayan risklerden bazılarıdır (Güzel, A., 2016/b).

Ekonominin işleyişinde çok önemli rolleri olan bankaların karşılaşılabileceği risklerin önlenmesi ve oluşturacağı zararlarının minimize edilmesi hem bankaların karlılık hedefine ulaşmasında hem de finansal sistemin sağlıklı işleyişinde çok önemlidir. Bu, bankaların etkin bir risk yönetimi fonksiyonu tesis etmeleri ile mümkün olabilecektir. Risk yönetimi, riskleri belirleyip bunları bertaraf edecek strateji ve planları içeren proaktif bir süreçtir. Risk yönetimi olası zararların etkisini azaltıcı yönde karar vermeye yardımcı olacak bir disiplindir, riskleri tamamen ortadan kaldıracak sihirli değnek değildir.

Bankaların karşılaşılabileceği belli başlı riskler likidite, piyasa, kredi ve operasyonel risk olarak sayılabilir. Bunun yanında Ülke riski, Mevzuat riski, Yönetim riski ve İtibar riski gibi karşılaşılmaması olasılık dahilinde olan riskler diğer işletmeler gibi bankalar için de söz konusudur.

2.2.1 Likidite Riski

Likidite vadesi gelen yükümlülüklerin karşılanabilmesini ifade eden bir kavramdır. Likidite riski ise bankanın vadesi gelen mevduat başta olmak üzere yükümlülüklerini karşılayacak düzeyde likit kaynağının bulunmamasıdır (Hazar, A. ve Babuşcu, Ş., 2014:133).

Likidite riskini oluşturan etkenlerin başlıcaları vade uyumsuzluğu, beklenmedik kaynak çıkışları, savaş ve krizler, aktif kalitesinde bozulma ve karlılıkta düşüştür (Şakar, H., 2002:211, Hazar, A. ve Babuşcu, Ş., 2014:135)

Mevduat bankalarında yükümlülüklerin büyük bölümünü mevduat oluşturmaktadır. Bankaların topladığı mevduattan faiz oranı ya da çeşitli nedenlerle gerçekleşen çıkışları yeni girişlerle telafi etmeleri mümkündür. Mevduat müşterilerinin büyük bölümünün vade sonlarında paralarını çekmeyip, temdit ettiği (vadeyi yenilediği), çekirdek mevduat (core deposit) olarak da adlandırılan bu mevduatın bankaların likiditesinde en önemli kaynak olduğu da dikkate alındığında bu alanda büyük sorun görülmemektedir.

Ancak, konut kredilerinin 10 yıl, tüketici kredilerinin ise 4 yıl vadeye kadar kullanılabildiği, buna karşılık mevduatın ortalama vadesinin 81 gün olduğu dikkate alındığında vade uyumsuzluğu sorunu kendini göstermektedir.

Vade uyumsuzluğunun yönetiminde, varlıklar ile yükümlülüklerin vadelerinin çakıştırılması (Maturity matching) akla gelebilecek yöntemlerden birisidir. Ancak, mevduatın ortalama vadesinin 81 gün, kredilerin ortalama vadesinin 24 ay olduğu Türkiye gibi piyasalarda vadelerin çakıştırılması neredeyse imkansızdır.

BDDK'nın Mart 2014'te yayınladığı Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü isimli yayında tüketici kredilerinin ortalama vadesinin Mart 2014 itibarıyla 5,5 yıl olup yıllar itibarıyla artmakta olduğu, konut kredilerinin ortalama vadesinin 8 yıl, ihtiyaç ve diğer tüketici kredilerinin ortalama vadesinin 3,4 yıl olduğu belirtilmiştir. Ticari krediler de hesaplama dahil edildiğinde tüm kredilerin ortalama vadesi yaklaşık 2 yıl olmaktadır. Bu nedenle, bankalar vade uyumsuzluğunu dikkatli bir şekilde yönetmek durumundadırlar (BDDK, 2017/g).

Aşağıdaki tabloda, varlıkların vadesinin kaynaklara kıyasla oldukça uzun olduğu, yükümlülüklerin vadesinin kısa olduğu ve özellikle 3 aya kadar vadede yoğunlaştığı açıkça görülmektedir.

Tablo 2.1: 2015 yıl sonu itibariyle varlık ve yükümlülüklerin vadeye kalan süreleri (TBB, 2017/a)

(₺ Milyon)	Vadesiz	1 Aya Kadar	1-3- Ay	3-12 Ay	1-5 Yıl	5 Yıl ve Üzeri	Dağıtılamayan	Toplam
Varlıklar								
Nakit Değerler (Kasa, Efektif Deposu, Yoldaki Paralar, Satın Alınan Çekler) ve TCMB Bankalar	102.688	136.513	7.592	4.775	131	0	0	251.700
Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan MD	76	2.826	2.666	4.685	8.395	2.594	8	21.249
Para Piyasalarından Alacaklar	0	12.849	187	0	0	0	0	13.036
Satılmaya Hazır Menkul Değerler	1.465	2.418	4.069	18.006	111.722	104.021	1.229	242.932
Verilen Krediler	25.602	180.093	127.975	384.802	532.801	196.194	10.808	1.458.274
Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlar	0	2.011	1.537	4.523	34.880	45.827	0	88.779
Diğer Varlıklar	9.405	6.592	245	1.152	3.936	947	75.899	98.176
Toplam Varlıklar	158.989	376.401	147.866	418.842	696.350	349.602	87.945	2.235.995
Yükümlülükler								
Bankalar Mevduatı	10.913	44.337	13.970	5.698	101	0	0	75.019
Diğer Mevduat	218.353	657.569	226.305	69.464	3.973	14	0	1.175.679
Diğer Mali Kuruluşlardan Sağlanan Fonlar	28	22.286	40.992	126.836	74.901	53.854	59	318.955
Para Piyasalarına Borçlar	0	129.845	9.014	6.142	11.990	2.585	0	159.576
İhraç Edilen Menkul Değerler	0	7.311	13.722	16.897	49.982	15.189	0	103.100
Muhtelif Borçlar	8.167	37.611	493	794	2.662	1.181	2.384	53.292
Diğer Yükümlülükler	13.618	11.604	4.789	5.181	14.975	13.796	286.410	350.373
Toplam Yükümlülükler	251.079	910.563	309.285	231.012	158.584	86.618	288.852	2.235.995
Net Likidite Açığı	-92.090	-534.162	-161.419	187.830	537.766	262.984	-200.908	0

Kaynakların ve bunlar içinde en önemlisi mevduatın vadesini uzatacak uygulamaların etkisi sınırlı olmaktadır. Müşterilerin mevduatlarının vadesini çok kısa tutma eğiliminin ağır bastığı piyasada, müşterileri cazip faiz oranıyla vadeyi uzatmaya yönlendirmek çok etkili sonuç vermemektedir.

Diğer taraftan, kredilerle ilgili olarak, müşterilerin vadelerini kısa tutmaya yönlendirmek de uygulanabilecek tedbirlerdendir. Ancak, mevduatın vadesinin uzatılmasında olduğu gibi, kredilerin vadesinin kısaltılması ile ilgili olarak alınacak tedbirlerin etkisi de gerek müşterilerin genel eğilimi gerekse bu eğilimleri besleyen rekabetçi piyasa koşulları nedeniyle oldukça sınırlı olabilmektedir. Bu nedenle, Türk bankacılık sisteminin karakteristik özelliği olan vade uyumsuzluğu riskinin bankalarca hassas olarak yönetilmesi gerekmektedir.

Ekonomik kriz, savaş v.s. olağan dışı durumlar müşterilerin mevduatlarını nakde dönüştürme talebini artırmaktadır. Bankanın bu taleplerin tamamını karşılaması mümkün olamamaktadır. Bankanın tüm varlıklarının tüm yükümlülüklerini karşılayacak düzeyde olması da bu riski ortadan kaldıramamaktadır. Türkiye’de Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinde olduğu gibi, mevduat müşterilerinin bankalara ve onun da ötesinde finansal sisteme güvenlerinin sarsıldığı dönemlerde likidite bankalar için en önemli risk olmaktadır. Böylesi dönemlerde bankaların normalin çok üstünde faiz oranıyla müşterileri ikna edebilmesi, aksi durumda müşteriye ödeme yükümlülüğünü yerine getirememesi ile sonuçlanabilir. Türkiye’de Kasım 2000 ve

Şubat 2001 krizlerinde bir taraftan kaynak faiz oranları % 9.000'lere dayanmış, kamu bankaları Hazine desteği ile ayakta kalırken, özel sermayeli bankaların bir kısmı yükümlülüklerini yerine getirememiş ve TMSF'na devredilmiştir.

Kriz ve savaş gibi durumlarda kaynak çıkışı önlemek mümkün olmamakla beraber, yeni ve vadeli kaynak girişi sağlanmaya çalışılması, krediler için geri dönüşü mümkün görünenlerin geri çağırılması, satılabilecek sabit kıymetlerin satılması gibi tedbirler yararlı olabilir. TCMB'nin alacağı tedbirler de bankaların bu yönde karşılaşacağı zorlukları aşmasında yardımcı olacaktır (Hazar, A. ve Babuşçu, Ş., 2014:140).

Aktif kalitesinin düşmesi iki şekilde ortaya çıkabilir. Bunlardan birincisi kredilerde beklenen tahsilatın yapılamaması ya da geç yapılmasıdır ki kredi kullandırımı sırasında yapılacak sağlıklı ve nesnel değerlendirmeler, sonrasında kredi riskinin yönetimi ile ilgili izlenecek politika ve alınacak tedbirlerle azaltılması mümkündür. İkincisi ise iştirakler, tahsil edilemeyen alacaklara karşılık edinilen sabit kıymetler gibi donuk aktiflerin bilanço içindeki payının artmasıdır (Hazar, A. ve Babuşçu, Ş., 2014:139).

2.2.1.1 Likidite riskinin yönetimi

Likidite başta olmak üzere yapısal ve sistemsal sorunların yoğunlaştığı 90'lı yıllarda ve 2000-2001 krizlerinde yaşanan sıkıntılar Türk Bankacılık Sistemi ile ilgili olarak BDDK'nın etkin düzenlemeler yapmasını zorunlu kılmaktadır.

BDDK 11.07.2014 tarih ve 29057 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik ile likidite risk yönetiminin etkinliğinin ve yeterliliğinin sağlanmasını amaçlayan ilkelerinin daha iyi anlaşılması için rehber yayınlamıştır (BDDK, 2017/h).

BDDK'nın söz konusu rehberinde vurgulanan hususlar ana hatlarıyla aşağıdadır (BDDK, 2017/h):

1. Varlık ile yükümlülüklerin vade ve kompozisyonu, fonlama kaynaklarının çeşitliliği ve istikrarı, gün içi likidite yönetimi, varlıkların likiditesine, nakde dönüştürülebilirliğine ve varlıklara olan talebe ilişkin varsayımları içeren bir risk yönetim stratejisi oluşturulmalıdır.

2. Likidite riskini ölçme, izleme ve kontrol etmeye yarayan sistem ve araçları içeren likidite risk yönetim sistemi kurulmalıdır.

3. Bankalar likidite sıkışıklığının yaşandığı ekonomik kriz dönemlerinde uygulanacak politikaların belirlendiği bir acil ve beklenmedik durum planına sahip olmalıdır. Acil ve beklenmedik durum planında, çeşitli stres olaylarının yönetilmesine ilişkin politikalar ile görev ve sorumluluklara yer verilmelidir.

4. Bilanço dışı işlemler de dahil tüm önemli faaliyetler bazında likidite riski içeren işlemlerin maliyet, fayda ve risklerinin fiyatlama mekanizmalarında, performans ölçümlerinde ve yeni ürün onaylama süreçlerinde dikkate alınmasını sağlayacak bir FTF sistemi belirlenmelidir. Bu sistem fonların alternatif faaliyet kolları arasında tahsisinde likiditenin maliyet, risk ve faydalarını dikkate almalıdır.

5. Fonların kaynak ve vadesini etkin şekilde çeşitlendirecek bir likidite stratejisi oluşturulmalı, kaynak çeşitliliğinin sağlanmasını teminen fon sağlanan piyasalardaki varlık ve fon sağlayıcılarla güçlü ilişkiler içinde olunmalıdır.

6. Belirli vade dilimleri için bilanço içi ve dışı varlık ile yükümlülüklerden doğacak olan nakit giriş çıkışlarının kapsamlı ve sağlıklı bir şekilde tahmin edilmesi esasına dayalı nakit akışları yaklaşımı likidite riskinin yönetiminde kullanılmalıdır.

7. Bankalar kısa süreli veya uzun döneme yayılabilecek sonuçları olan stres testi senaryolarını kullanarak likidite stres testlerini düzenli bir şekilde yapmalıdır.

2.2.2 Kredi Riski

Kredilerin müşterilerce geç ödenmesi ya da geri ödenmemesi riskidir. Her iki durumda da aktifin şimdiki değeri düştüğü için bankanın borç ödeme gücünde ve değerinde azalmaya neden olmaktadır. Kredi kullanılırken beklenen kredinin vadesinde anapara ve faiziyle birlikte tahsil edilmesidir. Ancak, beklentinin aksine, kredilerin faiz ve/veya anaparasının tahsil edilememesi durumu söz konusu olabilmektedir. Bu durum bankanın aktif kalitesini düşürüp, karlılığını etkilerken, bu kredilerin toplam aktifler içindeki payının artması bankanın likiditesini de bozmaktadır.

2.2.2.1 Kredi riskinin yönetimi

Kredi riskinin yönetilmesi için bankaların aldıkları tedbirlerin başında kredi kullananların ratinge tabi tutulması, teminatlandırma, erken uyarı sistemleri ve farklılaştırma yöntemleri gelmektedir.

2.2.2.1.1 Ödünç alanların bilinmesi ve ratinge tabi tutulması

Kredilerde rating bir borçlanma üzerindeki anapara ve faizin geri dönmeme riskinin belirlenmesi işlemidir (Hazar, A. ve Babuşcu, Ş., 2014:170).

Kredilendirme sürecinin temeli ödünç alanların geri ödeme gücüyle ilgili yapılacak enformasyondur. Bu, firmanın firmanın finansal durumu ve kredi kayıtlarının dikkatli analizini gerektirir (Parasız, İ., 2009:185).

Günümüzde bankalar gerek firmanın gerekse firma ortaklarının borç ödeme gücüne ilişkin rating sistemleri ile kredinin geri ödenmeme riskini ölçmeye çalışmaktadırlar. Birbirinden bazı farkları olsa da söz konusu sistemler aşağıda yer alan sayısal ve sübjektif (kantitatif ve kalitatif) kriterlerle ilgili istihbarat ve ölçümler yaparak, kredinin geri dönüşündeki riskleri minimize etmeye çalışmaktadır:

- a) Mali kayıtları (firmanın bilanço, gelir tablosu ve fon akım tablosu)
- b) Grup firmalarının birbirleriyle ilişkileri (alış/satış, borç/alacak)
- c) Firmanın likidite durumu (cari oran, likidite rasyosu, net işletme sermayesi)
- d) Aktif Yapısı (dönen varlıklar, stoklar, alacaklar, stoklar ve duran varlıklara ilişkin ölçümler)
- e) Kaynak yapısı ve borçluluk (kısa ve uzun vadeli borçların durumu)
- f) Karlılık ve verimlilik (faaliyet karı, net kar, özkaynak karlılığı, aktif karlılığı)
- g) Performans rasyoları
- h) Yatırım değerlendirme rasyoları
- i) Firmanın memzuç durumu (diğer bankalara borçlar) ve gelişimi
- j) Finansal borçların vade yapısı
- k) Firma ve ortaklarının moralitesi (borç ödeme alışkanlığı, çek yasağı vs), piyasa itibarı,
- l) Ortakların iş deneyimi, ortaklar arası uyum, ortakların sosyal yaşam ve alışkanlıkları
- m) Firma ve ortakların mal varlıkları
- n) Yöneticilerin moralitesi, piyasa tecrübesi
- o) Firmanın faaliyet süresi
- p) İş yerinin durumu, coğrafi konumu, pazara yakınlığı
- r) Kullanılan makina, ekipmanların durumu, tesisin üretime uygunluğu
- s) Hammadde temin koşulları, hammadde-malzeme alım ve mal satım vadelerinin uyumu

- t) Ambalajlama ve depolama imkanları, stok durumu ve kalitesi
- u) Mal satım şartları, pazarlama ve dağıtım imkanları
- v) Alıcı portföyünün durumu, kalitesi
- y) Sektör içi rekabet durumu

Ana hatlarıyla belirttiğimiz yukarıdaki kantitatif ve kalitatif kriterler ile ilgili olarak yapılacak sağlıklı değerlendirmeler kredilendirme sürecinin sağlıklı yapılmasını sağlayacak ve geri dönüş riskini minimize edecektir.

Ticari krediler ile ilgili değerlendirme süreci tüketici kredisi başta olmak üzere bireysel kredilerde müşteriye ilişkin subjektif kriterlerle yapılmaya çalışılmaktadır. Müşterinin cari geliri (bordro v.s.) ve serveti en önemli değerlendirme aracıdır. Bankalar müşterinin diğer banka ve kurumlara borçları ile ilgili olarak merkezi sistemden sorgulama yapabilmekte olup, bu sorgulama müşterinin ödeme gücüne ilişkin kanaat oluşumunda önemlidir. Ancak, kişinin borç ödeme ahlakı, sosyal yaşamı, alışkanlıkları v.s. gibi hususlar tespiti daha zor olan subjektif alanı oluşturmaktadır. Bu hususlarla ilgili alınacak sağlıklı bilgiler/istihbarat kredinin geri dönüşünde önemlidir. Konut ve taşıt kredisi gibi maddi teminata dayalı kredilerde geri ödenmeme riski diğer bireysel kredilere göre daha düşüktür.

Bankalar ödünç verdikleri tutara (krediye) uygulayacakları faizin tespitinde, müşterinin borç ödeme gücünü dikkate alır. Borç ödeme gücü ve piyasa itibarı yüksek olan müşteriye uygulanan faizin yüksekliği müşteriye (ödünç alanı) başka bankalara yönlendirip, banka portföyünün kredibilitesi düşük müşterilerden oluşmasına, dolayısıyla bankanın aktif kalitesinin düşmesine yol açabilecektir. Bir taraftan kar maksimizasyonu hedefi için kredi faizinin yüksek olması ile ilgili baskı, diğer taraftan kredilerin geri dönmeme riskini minimize etme zorunluluğu bankaları kredi portföyünü çok dikkatli oluşturmaya zorlamaktadır. Muhtemel riskleri dikkate alarak çeşitli risk grubundan müşterilerle risk teminat dengesini gözeterek karma bir portföy oluşturulması riskin yönetilip kar hedefine ulaşmada etkili olacaktır.

2.2.2.1.2 Farklılaştırma

Bankaların kullandığı kredileri sektör, bölge, firma grubu olarak farklılaştırması, tabiri caizse bütün yumurtaları aynı sepete koymaması kredilerin geri dönüş riskini azaltacak, yoğunlaşma ise olası bir olumsuzluk durumunda bankayı sıkıntıya sokabilecektir (Parasız, İ. 2009:185).

Bankacılık Yasası bir gerçek ya da tüzel kişi ya da risk grubuna ilişkin olarak özkaynakların belli bir oranına kadar kredi kullandırılabilmesine ilişkin düzenlemeler içermektedir (TBB, 2017/d:55).

Herhangi bir bankanın ihtisaslaşması, herhangi bir sektör ya da alanda kredi kullandırımına yoğunlaşması farklılaştırma ilkesine aykırı değildir. İhtisaslaşma sağlıklı yürütüldüğünde risk artırıcı değil, tersine uzmanlaşmayla bağlantılı olarak risk azaltıcı etkindir.

2.2.2.1.3 Erken Uyarı Sistemleri

Kredilerin kullandırım aşamasıyla ilgili olarak yapılacak sağlıklı değerlendirmeler ne kadar önemliyse, kredilerin yönetilmesi süreci de en az o kadar önemlidir. Firma ve sektörlere ilişkin sağlıklı erken uyarı sistemlerine sahip bankaların kredilerin geri dönüşü ile ilgili riskleri gerek firma gerekse sektör bazında önceden algılayıp tedbir almaları mümkün olabilmektedir. Yasal takibe intikal eden kredilerle ilgili tahsilat sürecinin uzunluğu bankaların zarara uğraması sonucunu doğurmaktadır.

2.2.2.1.4 Teminatlandırma

Teminat bir krediye ilişkin en önemli kullandırım koşullarından birisidir. Teminatlar kullandırılan bir kredinin geri dönüşüne ilişkin bir güvence oluşturmasının yanı sıra kredi kullanan için krediyi geri ödememe konusunda caydırıcı olması açısından da bankalar için önemlidir. Burada önemli olan limit ile teminat arasında denge oluşumudur. Kredilerin normal süreç içinde geri dönmemesi durumunda teminatların nakde dönüştürülmesi gerektiğinde alınan teminatların bankanın anapara, faiz v.b. alacaklarını karşılaması gerekir. Bu durum, teminat tesisi aşamasında bankaların teminatın değerlemesini sağlıklı yapması ve teminatları marjlı (kredi limitinin bir miktar üzerinde) almasını gerekli kılmaktadır (Hazar, A. ve Babuşcu, Ş., 2014:173).

2.2.3 Piyasa Riski

Genel anlamda bankaların finansal piyasalardaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişimlerine bağlı olarak ortaya çıkan faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski gibi riskler nedeniyle zarar etme ihtimalini

ifade eder. Kredi ve likidite riski gibi diğer finansal risklere bağlı olarak da ortaya çıkabilir. Örneğin, tahvil ihraç eden bankanın kredi notunun düşürülmesi tahvilin piyasa fiyatını da düşürebilir. Bir bono ya da tahvilin yatırımcısı tarafından yüksek hacimde satışı piyasa fiyatını olumsuz etkileyebilir.

Piyasa riski hem aktif hem pasif kalemler için sözkonusu olabilir.

BDDK 11.07.2014 tarih ve 29057 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik çerçevesinde bankalardan beklenen uygulamalara ilişkin rehber yayınlamıştır (BDDK, 2017/i).

Söz konusu rehberde piyasa riskinin yönetimine ilişkin olarak ana hatlarıyla aşağıdaki hususlar vurgulanmıştır:

Bankalar piyasa riskinin yönetiminde sağlam ve açık bir strateji geliştirmeli, söz konusu stratejide öncelikle bankanın maruz kalmaya hazır olduğu risk ve muhtemel kayıp düzeyi (beklenmeyen kayıplar için ayrılan sermaye tutarı göz önünde tutularak) belirlenmeli, piyasa riskinin ölçümünde ve izlenmesinde geliştirilen modellerin yanı sıra stres testleri ve senaryo analizleri kullanılmalıdır. Stres testi, piyasa riski yönetim sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak yapılandırılmalıdır. Bankalar senaryolarını seçerken piyasa riski faktörlerinin tarihsel veri setine dayalı senaryolar ya da ileriye dönük senaryolar kullanılmalıdır (BDDK, 2017/i).

2.2.3.1 Faiz oranı riski

Faiz oranlarındaki değişkenlik olarak kısaca tanımlayabileceğimiz faiz riski, bankalar belirli bir vade yapısı ve belli bir faiz oranı ile kaynak temin edip, yine kullandıkları kredilerin faizlerini de piyasa koşullarına göre belirleyip uygulamakta iken, piyasa koşullarında meydana gelen değişiklik nedeniyle faiz oranlarında değişiklik yapma zorunluluğu doğması ve bundan dolayı gelir kaybına maruz kalmaları olarak da tanımlanabilir. Bunun sonucunda, özkaynakların değerinin düşmesi, gelecekte elde edilecek net nakit girişlerinin bugünkü değerinde düşme de söz konusu olabilir (Şakar, H. 2002:37).

Faiz oranlarındaki dalgalanmaların artması finansal yöneticiler için faiz oranı riskinin ölçümünü ve yönetimini en önemli sorunlardan birisi haline getirmiştir.

Toplanan kaynak ile kullandırmaların çoğunlukla sabit faizli, başka bir ifadeyle işlem anında belirlenen faiz oranı üzerinden gerçekleşmesi nedeniyle, bankalar faiz

oranı riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Faizlerin yükseldiği dönemlerde bankalar daha yüksek faiz oranı ile kaynak temin ederken, önceden kullandırmış olduğu kredilerin faizinin sabit kalması karlılığı olumsuz etkilemektedir. Ülkemizde mevduatın ortalama vadesinin kredilerin ortalama vadesine göre oldukça kısa olması bankaları sık sık bu riskle karşı karşıya bırakmaktadır. Kaynakların ortalama vadesinin kullandırmılardan yüksek olduğu durumlarda ise bu durum tersine işleyecektir.

Faiz riskine konu olan ürünlerden birisi de menkul kıymetlerdir. Menkul kıymet faizlerindeki yükselme eğilimi banka portföylerindeki menkul kıymetlerin değerinde olumsuz bir etki yapacaktır. Örneğin, banka portföyünde 1 Milyar TL nominal değerli % 9 faiz oranlı 1 yıl vadeli hazine bonosu olduğunu varsayalım. Piyasa faiz oranı değiştiğinde bononun defter değeri gerçek değerini ifade etmeyecektir. Faiz oranı %9 iken piyasa değeri $1 \text{ Milyar} / 1.09 = 917.431 \text{ TL}$ olan bononun, faiz %10 a yükseldiğinde piyasa değeri $1 \text{ Milyar} / 1.10 = 909.091 \text{ TL}$, faiz oranı %8 e düştüğünde $1 \text{ Milyar} / 1.08 = 925.926 \text{ TL}$ olacaktır. Diğer bir anlatımla piyasa faiz oranı yükseldiğinde eldeki aktiflerin piyasa değeri düşecek, tersi durumda ise artacaktır.

Aktifte kullanılan kredilerin ve menkul kıymetlerin değişken faizli olması, faiz oranının piyasa faiz oranındaki değişimlere göre yükselip düşürülmesi faiz oranı riskini minimize edecektir. Ancak, tüketici kredisi, konut kredisi, aylık eşit taksitli ticari kredi gibi sabit faizli kullandırmılarda kredi faiz oranını piyasa koşullarına göre değiştirmek mümkün olmamaktadır. Faizlerin düşmesi bu kredilerle bağlantılı olarak banka karını olumlu yönde etkilerken, faizlerin yükselmesi faiz riskini artıracaktır.

Pasif kalemlerde faiz oranlarının değişken olması faiz riskinin minimize edilmesinde etkili olmaktadır. Mevduatın ortalama vadesi kısa olduğundan, faiz değişimleri mevduata daha hızlı yansımaktadır. İhraç edilen menkul kıymetler, banka kredileri ve repodan sağlanan fonlar piyasa koşullarında temin edildiğinden, faiz oranlarındaki değişimler oranlara yansımaktadır.

2.2.3.1.1 Faiz riskinin yönetimi

Faiz oranı riskinin yönetiminde Yeniden Fiyatlandırma (GAP) Modeli ve Süre (Durasyon) Modeli başvurulabilecek modeller arasındadır.

GAP Analizi Yöntemi'nde bankanın her bir aktif ya da pasif kategorisi aktif ya da pasifin yeniden fiyatlanacağı zamana göre sınıflanır. Gruplandırılmış aktif ya da

pasifler sepete konur. Genel olarak, Overnight, 3 aydan kısa, 3-6 ay, 6-12 ay ve 12 aydan uzun gibi sınıflandırma yapılır. Aynı aralıktaki faize duyarlı aktifler ile pasifler karşılaştırılarak pozitif ya da negatif aralık bulunur. Bankalar genellikle GAP analizini diğer risk yönetimi araçlarıyla birlikte kullanırlar. Süre (duration) analizi de bu yöntemlerden birisidir (Parasız, İ., 2014:231-232, Şakar, H., 2002:113)

Likidite risk yönetiminde bahsi geçen stres testleri de faiz riskine ilişkin risklerin ölçümünü ve tedbir alınmasını kolaylaştırmaktadır. Faiz Swapları, futures ve opsiyonlar da faiz riskinin yönetiminde başvurulacak yöntemlerdir.

2.2.3.2 Kur riski

Bankalar aldıkları kararlar doğrultusunda farklı döviz cinsleriyle belirli bir kaynak ve plasman yapısı oluşturmuşken, döviz kurlarında meydana gelen değişimler nedeniyle uğrayacakları gelir kaybını ifade etmektedir. Yine aynı nedenle özkaynakların piyasa değerinin düşmesi, nakit akımlarının net bugünkü değerlerinde olumsuz beklentiler oluşması, aktif kalitesinde bozulmalar meydana gelmesi de söz konusu olabilecektir (Şakar, H., 2002:148).

Kur riski konusunu bankaların Yabancı Para (YP) pozisyonları çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir.

2.2.3.2.1 Kur riskinin yönetimi - Bankaların YP pozisyonları ve Türev Ürünler

Banka bilançosunda hem TL hem YP cinsinden aktifler ve pasifler yer almaktadır. Bankaların YP cinsinden aktif ve pasiflerinin durumuna pozisyon denilmekte olup, bunların tutarına göre 3 farklı pozisyondan bahsetmek mümkündür.

Denk pozisyon: Bankanın TL borçlanmalarının tutarının TL plasmanların tutarına, YP borçlanmalarının tutarının da YP plasmanların tutarına eşit olması durumudur. Bu durumda kurdaki değişiklikler bankayı olumsuz etkilemeyecektir (Hazar, A. ve Babuşcu, Ş. 2014:154).

Açık (kısa) YP pozisyon: TL borçlanmaların tutarının TL plasmanların tutarından daha düşük, buna karşılık YP borçlanmaların tutarının YP plasmanların tutarından daha yüksek olması durumudur (Hazar, A. ve Babuşcu, Ş. 2014:154).

Bankaların YP olarak topladığı kaynakları TL cinsinden plase etmesi durumu sözkonusu olabilmektedir. Döviz kurlarının uzun dönem stabil olduğu ya da artış

oranlarının düşük seyrettiği ve döviz cinsinden faiz oranlarının düşük, buna karşılık TL faiz oranlarının görece yüksek olduğu dönemlerde bankaların karlılıklarını artırmak için başvurdukları yöntemlerden birisidir. Ancak, döviz kurlarında beklenmeyen yükselmeler (devalüasyon) olması durumunda bankaların YP cinsi taahhütlerini yerine getirmekte zorlanması ve karlılıklarının olumsuz etkilenmesi kaçınılmazdır.

Kapalı (uzun) YP pozisyon: Bir bankanın TL borçlanmalarının (geniş ifadeyle pasiflerinin) tutarının TL plasmanlarının (geniş ifadeyle aktiflerinin) tutarından yüksek, YP borçlanmalarının (pasiflerinin) tutarının YP plasmanlarının (aktiflerinin) tutarından düşük olması durumudur (Hazar, A. ve Babuşcu, Ş. 2014:154).

Bankalar YP pozisyon oluştururken belirli öngörülerle hareket ederler. Eğer YP kaynaktan fonlanan TL kullandırmaların değerinin kapanış tarihi itibarıyla YP kaynağın TL kur karşılığında büyük olacağı, bir başka ifade ile TL'nin YP karşısındaki değer kaybının bankanın TL kullandırmadan sağladığı gelir oranından düşük olacağı öngörülür ise açık pozisyon taşınabilir. Beklentinin bunun aksi yönde olması durumunda ise kapalı pozisyon taşınabilir. Bankanın beklentilerinin gerçekleşmesi halinde karın artacağı, tersi durumda ise zararın artacağı ya da karın azalacağı tabiidir.

Bankanın belirli bir dönem itibarıyla aldığı açık ya da kapalı pozisyon taşıma kararını değiştirmesi bilanço içi değişiklikler planlayıp uygulaması ile kısmen mümkün olabilir. Şöyle ki, açık pozisyondaki bir banka pozisyonunu kapatmak isterse ya açık kadar TL kullandırımı geri çekip YP kullandırmaya geçecek, ya da yeni TL kaynak yaratıp bunu YP olarak plase edecektir. Bankanın kullandığı kredileri geri çağırmasının özellikle uzun vadeli kredilerde olumlu sonuç vermeyeceğinden, gecelik ya da kısa vadeli kullandırmalarda sonuç alınabilmektedir.

Kur riskini yönetmede bilanço dışında kullanılacak araçlar da vardır. Türev ürün olarak adlandırılan bu araçlar forward, futures, opsiyon sözleşmeleri ve swap (takas)dır.

Finansal piyasaları işlem türüne göre spot piyasalar ve vadeli ürünler piyasası (ya da türev piyasalar) olarak da tasnif etmek mümkündür. Satın alınan ürüne ilişkin ödeme spot piyasalarda ürün teslimatı sırasında gerçekleştirilirken, vadeli işlemler ve türev piyasalarında belirlenen ileriki bir tarihte, belirlenen koşullara bağlı olarak yapılır. Türev ürünler spot piyasa ürünleri baz alınarak geliştirilmişlerdir. Türev ürünlerin kazancı işlem yapılan varlıkların sözleşme sonundaki değeriyle ölçülür.

Türev ürünler, organize ya da tezgah üstü piyasalarda işlem görebilir. Ülkemizde BİST altında çalışan VİOP organize piyasalara örnektir.

Vadeli işlemlerle ileride gerçekleşebilecek belirsizlikler fiyatlandığından, yatırımcılara gelecekte oluşacak belirsizlikler için fiyat belirleme imkanı vermektedir. Bu nedenle, bu ürünler riskten korunma (hedging) işlevi görmektedir. Öte yandan, likit olmaları ve global olarak alınıp satılabilmeleri de bir başka avantajıdır. Örneğin faiz swap kontratı ile firmaların kredi maliyetlerinde oluşabilecek faiz risklerinden, opsiyonlar ile kur, hisse senedi ve emtia fiyat değişkenlikleri riskinden korunmaları mümkün olabilmektedir.

Türev piyasalarında riskten kaçınma amaçlı yatırım yapanlar (hedgers), spekülasyon amaçlı işlem yapanlar (speculators) ve risksiz arbitraj kazancı kovalayanlar (arbitrageurs) olmak üzere temelde üç tür yatırımcı işlem yapabilmektedir.

2.2.3.2.1.1 Forward

Alıcı ve satıcı taraflarca (döviz kurları, faiz oranları, hisse senetleri ya da emtia ürünleri gibi) bir varlığın, gelecekte belirli bir tarihte ve belirli bir fiyattan alınıp satılmasını sağlayan sözleşmedir. Satıcı taraf varlığı belirlenen vadede önceden belirlenen şartlarda teslim edecektir. Alıcı ise, vadede ücreti ödeyerek varlığı satın alacaktır. (Güzel, A. 2016/b)

Örneğin, 3 ay sonra USD cinsinden ödemesi olan bir firma, kur 3.3 TL iken, riskten korunmak için 3.5 TL kur üzerinden 3 ay vadeli 1.000.000 USD tutarlı bir USD/TL forward sözleşmesi satın almıştır. Beklentisi kurun 3.5 TL'nin üzerine çıkmasıdır. Sözleşmeyi satın alan yatırımcı (uzun pozisyon sahibi), üç ay sonra 1.000.000 USD'ı 3.500.000 TL'sine alacaktır. Kurun 3 ay sonra, 3.8'e çıkması durumunda yatırımcı 3.800.000 TL değeri olan bir ürünü 3.500.000 TL'den almış olacaktır. Aradaki 300.000 TL'lik fark forward sözleşmesiyle yatırımcının elde ettiği kardan oluşmaktadır. Tersine de mümkündür. Şöyle ki, anlaşmanın 3,5 TL kur üzerinden yapıldığı ve 3.ayın sonunda döviz kurunun 3,3 TL olduğu durumda yatırımcı 200.000 TL zarar etmiş olacaktır.

Forward sözleşmelerinde taraflardan birinin anlaşma koşullarını yerine getirememesi riski söz konusu olabilmektedir. Karşı taraf riski (counterparty risk) olarak da adlandırılan bu risk iki taraf için de söz konusu olabilmektedir. Uygulamada yaşanan

krizler ve sorunlar dikkate alınarak forward sözleşmelerinde teminat alınmaya başlandığı görülmektedir. Bu durum sözleşme koşullarını yerine getiremeyen tarafın belirli bir cezai mahiyette ödemeye razı olması sonucunu doğurmaktadır.

Dünyada büyük yatırım bankalarının forward anlaşmalarında piyasa yapıcı rolü bulunmaktadır. Bu bankalar forward işlemlerindeki alım ve satım arasındaki farktan komisyon karı elde etmektedirler. Küçük finansal kurumlar ya da reel sektör firmaları forward kontratlarını büyük yatırım bankalarından almaktadırlar. Bunun yanında tezgah üstü forward sözleşmeleri daha çok elektronik alım satım platformları ya da telefon üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Dünya finans piyasalarında hisse, hisse endeksi üzerine yazılan forwardlar yaygın iken, döviz kurunda sık sık dalgalanmaların yaşandığı ülkemizde döviz kuru forward sözleşmeleri daha çok işlem görmektedir. Faiz oranı forward sözleşmeleri de yapılmaktadır.

2.2.3.2.1.2 Futures

Belirli standart, nitelik ve miktardaki fiziki veya finansal bir ürünün bugünden belirlenmiş bir fiyat üzerinden ve belirli bir tarihte, teslim edilmesi veya teslim alınmasını hükme bağlayan organize piyasa ortamında işleme konu sözleşmelerdir (Güzel, A., 2016/b).

Forward sözleşmelerine benzemekle birlikte, futures sözleşmelerinde temel farklar şunlardır:

1. Futures sözleşmelerinde vadeler ve dayanak alınan varlıkların özellikleri standarttır, sözleşmeler resmi olup, taraflar arasında bağlayıcılığı vardır. Forward sözleşmelerinde ise vade, sözleşme içeriği ve başka birçok unsur taraflara göre özelleştirilebilir.

2. Futures işlemleri hukuki zemini daha iyi hazırlanmış organize piyasalarda yapılmaktadır. Forward sözleşmeleri tezgahüstü piyasalarda da işlem görebilmektedir.

3. Yatırımcıların mağdur olmamaları için futures sözleşmelerinde hem alıcı hem de satıcı konumundaki yatırımcılar için teminat koyma zorunluluğu bulunmaktadır. Ancak, özellikle organize olmayan piyasalarda işlem gören forward sözleşmelerinde teminat şartı bulunmadığından teorik olarak temerrüt riski söz konusudur.

4. Forward sözleşmelerinde genellikle vadede teslimat (ya da netleşme) gerçekleştirilirken, futures sözleşmelerinde alıcı ve satıcının vade sonuna kadar

beklemesi gerekmemektedir, yatırımcı sözleşmesini vadesinden önce (karlı olarak ya da zararına katlanarak) başka bir alıcıya satabilir. Futures sözleşmelerin ikinci el piyasalarında işlem görebiliyor olması yatırımcılara futures sözleşmelerini piyasada oluşan günlük değerler üzerinden alıp satabilme imkanı vermektedir.

5. Futures işlemlerinde hem alıcı hem de satıcı pozisyonundaki yatırımcının sözleşme konusu tutarın belirli bir oranında teminat tutma yükümlülüğü vardır. Borsa ve ürünün niteliğine göre farklı teminat oranları söz konusu olmakla birlikte temelde üç teminat söz konusudur. Bunlar;

6. Hem alıcı hem satıcı tarafın sözleşmedeki bedelin belli bir oranına kadar aracı kuruma (bankaya) vermek zorunda olduğu başlangıç teminatı,

Başlangıç teminatının değerinin, vadeli piyasa koşullarında yetersiz kalması ihtimal dahilinde olduğundan, genellikle bunun %75'ine kadar alınan sürdürme teminatı,

Portföy değerinin sürdürme teminatı değerinin altına düşmesi durumunda aracı kurumun müşteriye arayarak belirli bir nakdin teminat hesabına eklenmesini istemesi işlemi (teminat çağrısı), ki yatırımcı bu işlemi gerçekleştirmezse aracı kurum yatırımcının hesabını başka bir müşteriye satabilir.

Futures kontratlarda dayanak varlık olarak, hazine bonosu, devlet tahvili, hisse senetleri, hisse portföyleri, belli başlı hisse endeksleri, dövizler, emtialar v.b. kullanılabilir.

2.2.3.2.1.3 Opsiyon sözleşmeleri

Opsiyon sözleşmesi, alan tarafa, üzerine opsiyon yazılan mal veya kıymeti gelecekte belirli bir tarihte veya tarihe kadar, belli bir fiyattan, belirlenen miktarda alma veya satma hakkını sağlayan sözleşmedir. Dolayısıyla opsiyon sözleşmesi, alıcı taraf açısından bir hak sağlamakta, buna karşılık satıcı tarafı bu hakkı satan taraf olarak yükümlülük altına sokmaktadır (Güzel, A., 2016/b).

Sahibine sözleşmede yazan varlığı sözleşmede belirlenen vadede belirlenen fiyattan satın alma hakkı veren opsiyon sözleşmelerine alım opsiyonu (call opsiyonu) adı verilir. Bu opsiyonu alan yatırımcı söz konusu varlığın fiyatının yükseleceği beklentisindedir. Alım opsiyonunu satan yatırımcı aldığı prim karşılığında alan kişinin elde edebileceği tüm potansiyel geliri ödemekle yükümlüdür.

Sahibine sözleşmede belirtilen varlığı sözleşmede belirlenen vadede belirlenen fiyattan satma hakkı veren opsiyon sözleşmelerine satış opsiyonu (put opsiyonu) adı verilir. Yatırımcılar, dayanak varlığın fiyatının ilerde düşeceği beklentisi ile bu sözleşmeleri alabilirler. Bu sözleşmeyi satan taraf sözleşmenin başlangıcında bir opsiyon primi alır. Eğer vade sonunda söz konusu varlık, opsiyon alıcısının düşündüğü yönde aşağı inmeyip yukarı giderse satış opsiyonu sahibi yatırımcı başlangıçta yatırdığı prim bedeli karşılığında opsiyonu kullanmaktan vazgeçebilir. Opsiyonlar hem organize hem de tezgah üstü piyasalarda işlem görebilir.

Uygulamada hisse senedi opsiyonları, borsa endeks opsiyonları, hazine bonusu ve devlet tahvili opsiyonları, faiz opsiyonları, döviz opsiyonları ve emtia (ham petrol, altın gibi) opsiyonları gibi türleri bulunmaktadır.

Tablo 2.2: Forward, Futures ve Opsiyon sözleşmelerinin karşılaştırılması (Güzel, A., 2016/b).

Temel Özellikler	Forward	Futures	Opsiyon
Riskten korunma aracı	Evet	Evet	Evet
Standart Sözleşmeler	Hayır	Evet	Evet
Borsada/Tezgahüstü piyasada işlem görme	OTC	Borsa	Borsa ve OTC
Fiziki teslimat	Var	Genelde yok	Hak kullanılırsa var
Teminat zorunluluğu	Genelde Yok	Var	Satıcı için var
Vadeye kadar nakit akışı	Yok	Var	Satıcı için var
Kredi riski	Var	Yok	Yok
Kaldıraç etkisi	Önemi Yok	Var	Var
Hak ve yükümlülük birlikteliği	Var	Var	Yok

2.2.3.2.1.4 Swap (Takas)

İki tarafın belli bir zaman dilimi içinde ödemelerini (yükümlülükleri) karşılıklı olarak değiştirdikleri bir tür takas sözleşmesidir. Sözleşme ile taraflar farklı kredi değerliklerinden dolayı temin ettikleri farklı maliyetteki kaynakları (ya da bunların faiz ödemelerini) takas ederek maliyetlerini düşürmektir. Aynı zamanda, faiz oranları ile döviz kurlarındaki dalgalanmaların neden olduğu riskten kaçınmak isteyen tarafların (firma/banka) başvurduğu yöntemlerden birisidir.

Swap piyasasında ağırlıklı olarak faiz ödemeleri dayanak varlık olarak alınır. Bunun yanında döviz ve emtia ürünlerinin dayanak varlık olarak kullanıldığı swap ürünleri de mevcuttur. Genellikle tezgah üstü piyasalarda işlem gerçekleştirilir. Ülkemizde de swap sözleşmeleri banka ve şirketlerin risk yönetiminde en fazla başvurduğu türev araçlardır.

Örneğin A bankasının 5 yıl vadede %10 sabit faiz oranı ve Libor+1 değişken faiz oranı ile kaynak temin edebildiğini, B bankasının ise aynı vadede %11,5 sabit faiz oranı ve Libor faiz oranı ile kaynak temin edebildiğini varsayalım. Bankalar bir swap sözleşmesi ile yükümlülüklerini takas ettiklerinde; A Bankası Libor faiz oranı ile yükümlülüğünü yerine getirirken, B bankası da %10 sabit faizle yükümlülüğünü yerine getirecektir. Libor %10 un üzerine çıktığında B bankası, bu oranın altında kaldığında A bankası bu takastan dolayı karda olacaktır. Kar ya da zararı belirleyen beklentilerin gerçekleşmemesidir. Vade sonunda taraflar borçlandıkları anaparayı ödemekle yükümlüdürler.

Diğer bir örnekte, A bankasının Euro cinsi mevduatının tutarının istenenden fazla olduğunu, buna karşılık USD kredi taleplerinin karşılanmasında ise zorlukla karşılaştığını, B Bankası'nın ise USD mevduat tutarının USD talebe göre fazla olduğunu varsayalım. Bu durumda çözüm iki bankanın mevduat anaparalarını takas etmektir.

Ülkemizde 2016 yılında türev işlemlerde alım tutarı 989 milyar TL, satım tutarı 982 Milyar TL olarak gerçekleşmiş olup, bunun %49'u anapara swapı, %26'sı faiz swapı, %8 vadeli döviz işlemi ve %17'si de diğer türev ürünlerden oluşmaktadır. (BDDK, 2017/a).

Yukarıda ana hatlarıyla belirttiğimiz türev ürünler gerek firmaların gerekse bankaların kur riskine karşı almaya çalıştıkları belli başlı önlemlerdir. Bunlarla ilgili yapılacak sağlıklı öngörü ve yapılacak sözleşme koşullarına göre banka ya kur riski nedeniyle zarar etmekten kurtulacak veya az zararla kurtulacak, ya da zararı artabilecektir. Bu nedenle, bu ürünlerin çok dikkatli ve sağlam temellere dayanan öngörüler ile kullanılması gerekliliği açıktır.

Belli başlı risklerle ilgili kullanılacak türev ürünler aşağıdaki tabloda kategorize edilmiştir.

Tablo 2.3: Piyasa riskinin yönetiminde kullanılacak enstrümanlar (Güzel, A., 2016/b).

Risk Türü	Kullanılacak Enstrüman
Kur Riski	YP/TL Forward, Futures, Opsiyonlar
Faiz Riski	Faiz Swapları, Futures, Opsiyonlar
Vade (Liquidity) Riski	Para Swapları
Parite Riski	YP/YP Forward, Futures, Opsiyonlar

2.2.4 Operasyonel Risk

Operasyonel risk yetersiz veya başarısız iç süreçler, çalışanlar ve sistemler ile birtakım dış etkenlerden kaynaklanan zarar olasılığı olarak tanımlanabilir.

Yukarıdaki tanımdan hareketle operasyonel riske neden olan ana risk faktörleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Süreçlerle ilgili Riskler (BDDK, 2017/j):
 - a) Yetersiz politika, prosedür ve rehberler,
 - b) İletişimle ilgili aksaklıklar
 - c) Hatalı, noksan veri girişi
 - d) Mutabakat noksanlığı
 - e) Hukuki nitelikli evrakların yetersizliği
 - f) Kontrol noktalarındaki yetersizlikler
 - g) Yasal karşılıkların ayrılmaması ya da eksik ayrılması,
2. Personele İlişkin Riskler (BDDK, 2017/j):
 - a) Mevzuatta belirlenen işleyişlere uyulmaması
 - b) Kasıtlı ya da kusurlu olarak hatalı işlem yapma
 - c) Görev ve sorumluluk alanlarının oluşturulmasındaki eksiklikler,
3. Sisteme İlişkin Riskler (BDDK, 2017/j):
 - a) Bilgi işlem sisteminde yer alan donanım, yazılım alanlarındaki eksiklikler
 - b) Bilgi yedeklemesindeki eksiklikler
4. Harici Olaylar (BDDK, 2017/j):
 - a) Dolandırıcılık v.b. bankayı zarara uğratan banka dışı eylemler
 - b) Hizmet sağlayıcıların eksiklikleri
 - c) Doğal felaketler
 - d) Politik ve yasal faktörler
 - e) Terör v.b. eylemler nedeniyle doğan zararlar

2.2.4.1 Operasyonel riskin yönetimi

BDDK gelişmiş ülke uygulamalarını ve ülkemize özgü koşulları da dikkate alarak Türk Bankacılık Sisteminin karşılaşılabileceği operasyonel risklere karşı mukavemetini güçlendirip, en az zararla atlatılmasını sağlayacak düzenlemeler

yapmaktadır. Bu çerçevede, süreç, personel, sistem ve harici olay kaynaklı operasyonel risklerin kontrol edilip bertaraf edilmesi BDDK talimatları da dikkate alınarak hazırlanacak operasyonel risk yönetimi çerçevesi oluşturulup uygulanması ile mümkün olacaktır. Aksi halde bankaların operasyonel riskler nedeniyle ciddi zarara uğraması mümkün ve muhtemeldir.

BDDK'nın 11.07.2014 tarih ve 29057 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik'te yer alan hususların daha anlaşılır olması için hazırladığı rehberde aşağıdaki hususlar vurgulanmıştır (BDDK, 2017/j).

Bankaların büyüklüğü, faaliyet yapısı ve finansal ürünlerinin karmaşıklığına uygun kapsam, içerik ve detayda operasyonel risk yönetimi çerçevesi oluşturması gereklidir.

Operasyonel risk yönetimi çerçevesi, farklı alanlardan sorumlu olan muhtelif birimlerin riskin yönetiminde sorumluluk sahibi olmalarını ve tüm personelin görev alanıyla ilgili olarak bankanın maruz kaldığı operasyonel risk düzeyi hakkında bilinçli ve operasyonel riskleri tespit edebilecek yeterliliğe sahip olmalarını gerektirmektedir. Örneğin, mevduat açma işlemlerinden sorumlu personelin ilgili süreçte operasyonel riske yol açabilecek bir hususu tespit ettiğinde bunu üstlerine bildirmelidir.

Riskin yönetiminde doğrudan görev alan her bir birimin veya personelin yerine getirdiği fonksiyonu ve operasyonel risk yönetimi çerçevesi içindeki yerini iyi anlaması, yetki ve sorumluluklarının farkında olması, hesap verebilirliğinin sağlanması önemlidir.

Banka nezdinde merkezi bir operasyonel risk yönetimi birimi tesis edilmelidir.

Etkin bir kontrol çevresi tesis edilmelidir. Kontrol çevresi; iç kontrol süreçleri, organizasyon yapısı, politika ve prosedürler, raporlama yapısı, yetki/onay süreçleri, etik ilkeler ve görev dağılımı gibi alt unsurlardan oluşmalıdır.

2.3 Karlılık Göstergeleri ve Karlılığın Belirleyicileri

Bankalarda karlılığın en önemli göstergeleri Net Faiz Marjı ile Aktif Karlılığı ve Özkaynak Karlılığı'dır. Bunlar içinde özellikle Net Faiz Marjı banka karlılığının en önemli belirleyicisidir. Bu üç önemli gösterge ve belirleyicinin dışında bir kısmı bankanın iç dinamikleriyle ilgili, bir kısmı da ülke ekonomisinin genel özelliklerine bağlı karlılık göstergeleri de bulunmaktadır.

2.3.1 Net Faiz Marjı

Net faiz marjı (NIM-Net Interest Margin) bankacılık sisteminde karlılığı etkileyen en önemli değişkendir. Bankaların fon fazlası veren birimlerden fon ihtiyacı olan birimlere kaynak aktarması olarak basitçe tanımlanabilecek temel fonksiyonunun doğal bir sonucudur. Bankanın kaynak maliyeti ile kullandırım geliri, karın temel dinamiğini gösterir.

$$\text{Net Faiz Marjı} = (\text{Toplam faiz gelirleri} - \text{Toplam Faiz Giderleri}) / \text{Toplam Aktifler}$$

Genel anlamda, net faiz marjının artması, banka karlılığının artması olarak değerlendirilmekle birlikte, yüksek faiz marjı bankalardaki riskli kredilerin yüksekliğine de işaret edebilir. Buradan hareketle, bankanın rekabetten uzak, verimsiz çalıştığı şeklinde de yorumlanabilir. Banka yönetimin bu noktada hassas bir denge kurmasında yarar bulunmaktadır.

2.3.2 Aktif Karlılığı

$$\text{Aktif karlılığı (ROA)} = \text{Vergi Öncesi Kar} / \text{Toplam Aktifler}$$

Aktif karlılığı, banka varlıklarının kar elde etmede etkin kullanılıp kullanılmadığını gösterir. Banka yönetiminin etkinliğini ölçmede en önemli kriterlerden birisidir.

2.3.3 Özkaynak Karlılığı

Sermayedarların bankaya koydukları sermayenin karlılığını göstermektedir.

$$\text{Özkaynak karlılığı (ROE)} = \text{Vergi Öncesi Kar} / \text{Toplam Özkaynaklar}$$

Bu üç önemli gösterge dışında, bir kısmı bankaların kendilerince belirlenebilen (içsel/mikro) ve diğerleri de ekonominin dinamiklerine bağlı olup, bankaların müdahale edemediği (dışsal/makro) karlılık belirleyicileri aşağıda yer almaktadır.

2.3.4 Karlılığın İçsel Belirleyicileri

Sermaye (Özsermaye/Toplam Aktifler),

Aktif büyüklüğü,

Bankanın varlıklarının ne kadarlık kısmını borç ile finanse ettiğini gösteren Kaldıraç Oranı,

Likit aktiflerin kısa vadeli yükümlülükleri karşılama oranını gösteren Likidite Oranı,

Kredilerin ne kadarının mevduat ile fonlandığını gösteren Kredi Mevduat Oranı,

Bilanço dışı faaliyetlerin (gayrinakdi krediler, akreditifler, türev araçlar vb.) aktiflere oranı,

Faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranı,

Faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranı,

Kredilerin aktif içindeki payı,

Menkul kıymetlerin aktif içindeki payı,

Mevduatın toplam aktiflere oranı,

NPL (takipteki alacakların kredilere oranı) gibi değişkenler bankanın iç dinamiklerine bağlı karlılık belirleyicileridir.

2.3.5 Karlılığın Dışsal Belirleyicileri

Enflasyon oranı, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla, Piyasa faiz oranı banka karlılığında etkili olan başlıca dışsal (makro) etkenlerdir. Bunun yanı sıra bankanın piyasa değerini gösteren piyasa kapitalizasyonu da dışsal belirleyiciler arasında sayılabilir.

Gerek ülkemizde, gerekse dünyada içsel (bankanın değiştirebildiği/mikro) ve dışsal (bankanın müdahale edemediği/makro) değişkenlerin banka karlılığı üzerindeki etkilerini irdeleyen birçok akademik çalışma yapılmıştır.

Ülkemizde bu konuda yapılan belli başlı çalışmalar irdelendiğinde;

Kaldıraç oranı ve kredi/mevduat oranının hem aktif karlılığı hem de net faiz marjını negatif yönde etkilediği, piyasa kapitalizasyonunun ise aktif karlılığını pozitif yönde, net faiz marjını ise negatif yönde etkilediği, makro değişkenlerden gayri safi yurtiçi hasılanın net faiz marjını negatif yönde etkilediği (Reis, Ş.G.,Buğan, M.F., Kılıç, Y., 2016:32),

Sermaye büyüklüğünün ve faiz gelirleri/faiz giderleri oranlarının aktif karlılığı üzerinde pozitif, faiz dışı gelirler/toplam aktifler oranının ise hem aktif karlılığı hem de özkaynak karlılığında pozitif yönde etkili olduğu (Saldanlı, A. ve Aydın, M., 2016:7)

İçsel (mikro) değişkenlerin makroekonomik değişkenlere göre banka karlılığı üzerinde daha etkili olduğu, makroekonomik değişkenlerden üretim endeksinin aktif karlılığı üzerinde pozitif, Sermaye büyüklüğünün karlılık üzerinde pozitif etkisi olduğu, faiz dışı gelirlerin de (teminat mektubu, akreditif, türev işlemler) karlılık üzerinde pozitif yönlü etkisi olduğu (Taşkın, F.D. 2011:297),

Aktif büyüklüğü, sermaye büyüklüğü (özkaynağın toplam aktiflere oranı) ve enflasyonun aktif karlılığını pozitif yönde, NPL'in (takipteki kredilerin toplam kredilere oranı) ise olumsuz yönde, sermaye büyüklüğü ve enflasyonun özkaynak karlılığını pozitif yönde etkilediği (Güneş, N.Dr. 2015:279),

Enflasyonun gerek aktif gerekse özkaynak karlılığını negatif yönde, sermaye büyüklüğünün pozitif yönde, bilanço dışı işlemler/toplam aktif oranının negatif yönde etkilediği, krediler/toplam aktifler, menkul değerler/toplam aktifler ve likit aktifler/toplam aktifler oranının karlılık üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı (Yıldırım, O., 2008:98),

Faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranının Aktif ve Özkaynak karlılığını pozitif yönde etkileyen en önemli değişken olduğu, sermaye büyüklüğünün de aynı şekilde aktif ve özkaynak karlılığını pozitif yönde etkilediği, mevduat faiz oranlarındaki değişimin aktif karlılığı üzerinde negatif yönlü etkisinin olduğu, makro ekonomik değişkenlerin özkaynak karlılığı üzerinde etken olmadığı (Samırkaş, M.C., Evcı, S., Ergün, B., 2014:132),

İleri sürülmüştür.

Araştırmalarda incelenen dönemin, bankaların ve ele alınan değişkenlerin araştırmalarda farklı sonuçlar ortaya çıkmasına sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır. Örneğin Güneş N. (2015) makro değişkenlerden enflasyonun aktif ve özkaynak karlılığını pozitif yönde etkilediğini iddia ederken, Yıldırım aksini öne sürmüştür.

Ancak, mikro/içsel değişkenlerin makro ekonomik değişkenlere göre banka karlılığı üzerinde daha etkili olduğu konusunda tüm araştırmacılar görüş birliği içindedir.

Aşağıdaki tabloda bankalarımızın 2003-2016 dönemindeki özkaynak ve aktif karlılığı seyri yer almaktadır. Özkaynak ve aktif karlılığındaki artış ve azalışların birbirine paralel olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2.4: 2003-2016 dönemi özkaynak ve aktif karlılığının gelişimi (BDDK, 2017/e).

Yıllar	Özkaynak Karlılığı (%)	Aktif Karlılığı (%)
2003	18,15	2,53
2005	12,14	1,72
2010	20,12	2,46
2015	11,28	1,16
2016	14,28	1,50

2.4 Kaynak Maliyetinin Hesaplanması

Kaynak maliyeti kavramı, mevduatın yanısıra bankacılık sisteminin diğer fon kaynakları; repo, kullanılan krediler, bankalararası para piyasasından sağlanan kaynaklar ve diğer pasifleri içeren bir havuzun maliyeti anlamına gelmektedir. (Eroğlu, Z.Ada, 2001:3)

Bir bankanın kaynak maliyetini doğru hesaplayabilmek için maliyetli tüm pasif kalemlerin hesaplamaya dahil edilmesi gerekmektedir. Bunların belli başlıcaları aşağıdadır:

1. Vadeli-vadesiz mevduat
2. Para piyasalarına borçlar
3. Bankalara borçlar
4. İhraç edilen menkul kıymetler

2.4.1 TL Mevduat Maliyeti Hesaplaması

Kaynak maliyetleri hesaplanırken öncelikle bilançonun pasifinde yer alan kalemleri TL ve YP cinsinden ve faiz maliyetli olanlar/olmayanlar (faiz karşılığında temin edilenler ile temininde faiz ödemesi yapılmayanlar) olarak ayırmak daha sağlıklı sonuca ulaştıracaktır.

Bu tezde Örnek Bank A.Ş. olarak isimlendirilen bir bankanın kaynak maliyeti simülasyonu yapılmıştır.

Örnek Bank A.Ş.'nin pasif kalemlerinin kompozisyonunun aşağıdaki gibi olduğu varsayılmıştır.

Tablo 2.5: Örnek Bank A.Ş bilançosu pasif kalemleri (31.12.2016).

Pasif Kalemler	TL Tutar (Bin TL)	YP Tutar (Bin TL)	TOPLAM (Bin TL)
Faiz Maliyetli Pasifler	57.900.000	42.900.000	100.800.000
Mevduat	49.000.000	26.000.000	75.000.000
Alınan Krediler	1.200.000	12.000.000	13.200.000
Para Piyasalarına Borçlar	5.600.000	3.500.000	9.100.000
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	2.100.000	1.400.000	3.500.000
Faiz Maliyetsiz Pasifler	23.190.000	2.032.000	25.222.000
Fonlar	900.000	1.000.000	1.900.000
Muhtelif Borçlar	2.500.000	300.000	2.800.000
Diğer Yabancı Kaynaklar	1.200.000	350.000	1.550.000
Karşılıklar	2.000.000	132.000	2.132.000
Vergi Borcu	390.000	0	390.000
Özkaynaklar	16.200.000	250.000	16.450.000
Ödenmiş Sermaye	4.700.000	0	4.700.000
Sermaye Yedekleri	2.200.000	250.000	2.450.000
Kar Yedekleri	6.500.000	0	6.500.000
Kar/Zarar	2.800.000	0	2.800.000
Toplam Pasifler	81.090.000	44.932.000	126.022.000

En önemli kaynak unsuru olan (TL) mevduatın tutar, vade ve faiz oranlarının aşağıdaki 2.6 no'lu tablodaki gibi olduğu varsayılarak zorunlu karşılık etkisi ve bileşik faizleri ile gerçek maliyetleri hesaplanmıştır.

Zorunlu karşılık hesaplamasında, cari uygulamadaki zorunlu karşılık oranları baz alınmıştır. Örneğin tablonun 7.sirasında yer alan, 1.5 Milyon TL tutarlı, 32 gün vadeli mevduat için %10,5 oranı üzerinden 157.500 TL zorunlu karşılık ayrıldığı ve TCMB nezdinde faizsiz olarak tutulduğu, gerçekte kullanılabilen kaynak 1.342.500 TL iken, müşteriye 1.500.000 TL üzerinden %11 oranıyla faiz ödendiği dikkate alındığında zorunlu karşılığın ilave maliyetinin %1,29 olduğu görülecektir.

Belirtilen faiz tutarı $F=(A \times t \times r) / 36.500$ formülü ile hesaplanmıştır (F:faiz tutarı, A:anapara, t: süre ve r:faiz oranı).

$$F = (1.500.000 \times 32 \times 11) / 36.500 = 14.466,$$

$$14.466 = (1.342.500 \times 32 \times t) / 36.500 \text{ ise } t = \%12.29 \text{ bulunmuştur.}$$

%11 faiz oranının 32 gün için bileşik faizinin %11.57 olduğu dikkate alındığında mevduatın bankaya gerçek maliyetinin %12.86 olduğu hesaplanmıştır.

Tüm mevduat dilimleri için aynı yöntemle hesaplama yapılarak bileşik faizleri ve mevduat toplamı içindeki paylarına göre ortalama maliyet (%11,06) hesaplanmıştır.

Tablo 2.6: Örnek Bank A.Ş. mevduat müşterileri detay tablosu (31.12.2016).

Müşteriler	Tutar (Bin TL)	Toplam içinde pay (%)	Vade (gün)	Faiz Oranı (%) (1)	Zor.karşılık etkisi (*) (2)	Bileşik faiz (%) (3)	Maliyet (2+3)	Ağırlıklı Maliyet (%) (**)
Müşteri 1	10.000.000	20,41	45	11,25	1,32	11,82	13,14	2,68
Müşteri 2	10.000.000	20,41	60	11,65	1,37	12,23	13,60	2,77
Müşteri 3	5.000.000	10,2	35	11,2	1,31	11,78	13,09	1,34
Müşteri 4	3.000.000	6,12	45	11,5	1,35	12,10	13,45	0,82
Müşteri 5	3.000.000	6,12	7	9,25	1,09	9,68	10,77	0,66
Müşteri 6	1.500.000	3,06	50	11,5	1,35	12,09	13,44	0,41
Müşteri 7	1.500.000	3,06	32	11	1,29	11,57	12,86	0,39
Müşteri 8	2.500.000	5,1	90	11,1	1,30	11,57	12,87	0,66
Müşteri 9	7.500.000	15,31	Vadesiz	0	0	0	0	0
Müşteri 10	5.000.000	10,2	180	11,30	1,33	11,62	12,95	1,32
Toplam	49.000.000	100						11,06

(*)TCMB nezdinde tutulması gereken zorunlu karşılığın dikkate alınmasıyla oluşan maliyet

(**) Mevduat içi pay X maliyet

2.4.2 TL Alınan Krediler Maliyeti

Bankalar fon ihtiyaçlarına göre yurtiçindeki ya da yurtdışındaki bankalardan borçlanarak kaynak temin edebilmektedir.

Bankalardan alınan kredilerin maliyeti hesaplanırken, kredilerin tutar, vade ve faiz oranlarının aşağıdaki 2.7 no'lu tablodaki gibi olduğu varsayılarak bileşik faizleri ile gerçek maliyetleri bulunmuştur.

Bankalardan alınan krediler için faiz hesaplaması mevduattaki yöntemin aynısıdır. Ancak, 1 yıl ve üzeri vadelerde faizin yılda bir ödenmesi durumunda faiz bileşik değil basit olarak hesaplanmaktadır. Örneğin tablonun 4.sirasındaki fonun vadesi 2 yıl olup, faizi yılda bir kez ödendiğinden, basit faiz hesaplanmıştır. Ayrıca,

kredi alınan bankalar yurt içi banka olduğunda zorunlu karşılık hesaplanmamaktadır. Aşağıdaki tabloda yer alan tüm borçlanmalar yurt içi bankalardan yapıldığından zorunlu karşılık etkisi bulunmamaktadır. Yurtdışı bankalardan borçlanılması durumunda zorunlu karşılık da sözkonusu olmaktadır.

Tüm kredi dilimleri için aynı yöntemle hesaplama yapılarak bileşik faizleri bulunmuş, alınan krediler toplamı içindeki payları dikkate alınarak da ortalama maliyet (%10,38) bulunmuştur.

Tablo 2.7: Örnek Bank A.Ş. alınan banka kredileri tablosu (31.12.2016).

Alınan kredi (AK) dilimi	Tutar TL (Bin TL)	Toplam içinde pay (%)	Vade (ay)	Faiz Oranı (%)	Bileşik Faiz (%)	Ağırlıklı Maliyet (%) (*)
AK1	250.000	20,83	6	10,30	10,57	2,20
AK2	360.000	30	12	10,55	10,55	3,16
AK3	420.000	35	9	10,25	10,38	3,63
AK4	170.000	14,17	24	9,80	9,80	1,39
Toplam	1.200.000	100				10,38

(*)Toplam içindeki payı X bileşik faiz

2.4.3 TL Para Piyasasına Borçlar

Bankanın BİST bünyesindeki para piyasasından veya repo yoluyla sağladığı kaynakların da tıpkı mevduat gibi kaynak maliyeti hesaplamasına dahil edilmesi gerekir.

Para piyasasından borçlanmalar kaleminin maliyeti bulunurken, borçlanmaların tutar, vade ve faiz oranlarının aşağıdaki 2.8 no'lu tablodaki gibi olduğu varsayılarak bileşik faizleri ile gerçek maliyetleri hesaplanmıştır.

Para piyasasından alınan borçlar için faiz hesaplaması bankalardan alınan krediler kalemi ile aynı şekilde yapılmaktadır. Borçlanma yurt içi bankalardan yapıldığında zorunlu karşılık hesaplanmamaktadır. Tabloda yer alan tüm borçlanmaların yurt içi bankalardan yapıldığı varsayılmıştır.

Tüm borçlanma dilimleri için aynı yöntemle hesaplama yapılarak bileşik faizleri bulunmuş, para piyasasından alınan borçlar içindeki payları dikkate alınarak ortalama maliyet % 9,54 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 2.8: Örnek Bank A.Ş.'nin para piyasasına borçları (31.12.2016).

Para piyasasına borç dilimi	Tutar TL (Bin TL)	Topl.içinde pay (%)	Vade (gün)	Faiz Oranı (%)	Bileşik Faiz (%)	Ağırlıklı Maliyet % (*)
PP1	1.200.000	21,43	7 gün	8,90	9,30	1,99
PP2	1.000.000	17,86	5 gün	9	9,41	1,68
PP3	1.400.000	25	14 gün	9,10	9,51	2,38
PP4	1.400.000	25	9 gün	9,25	9,68	2,42
PP5	600.000	10,71	6 gün	9,50	9,96	1,07
Toplam	5.600.000					9,54

(*) Toplam içinde payı X bileşik faiz

2.4.4 TL İhraç Edilen Menkul Kıymetler

Bankanın kısa (banka bonusu) veya uzun vadeli (tahvil) menkul kıymet ihracı ile yabancı kaynak sağlaması da mümkündür.

İhraç edilen menkul kıymetler kaleminin maliyeti bulunurken, ihraç edilen tahvillerin tutar, vade ve faiz oranlarının aşağıdaki 2.9 no'lu tablodaki gibi olduğu varsayılmıştır.

Tablo 2.9: Örnek Bank A.Ş. ihraç edilen menkul kıymetler tablosu (31.12.2016).

Menkul kıymet ihraç dilimi	Tutar (Bin TL) 1	Topl. İçi pay (%) 2	Vade (gün) 3	Faiz Oranı (%) 4	Zor. Kar. etk (%) 5	Nakit gir. ile hes. Maliyet (**) 6	Gerçek Maliyet (5+6) (%)	Ağırlıklı Maliyet (%) (***)
MK1	300.000	14,29	4 yıl	10	0,42	11,89	12,31	1,76
MK2	600.000	28,57	4 yıl	10,50	0,44	12,40	12,84	3,67
MK3	700.000	33,33	4 yıl	10,75	0,45	12,66	13,11	4,38
MK4	500.000	23,81	4 yıl	9,90	0,41	11,78	12,19	2,90
Toplam	2.100.000	100						12,71

(*) TCMB nezdinde tutulması gereken zorunlu karşılık oranıyla maliyet hesaplamasına eklenmiştir.

(**) Maliyet hesaplamasında toplam tutar olarak net nakit girişi dikkate alındığında hesaplanan maliyet

(***) Toplam içinde payı X gerçek maliyet

İhraç edilen menkul kıymetlerin gerçek maliyeti hesaplanırken, önce mevduatta olduğu gibi zorunlu karşılık oranlarıyla oluşan maliyet hesaplanmıştır. Sonrasında

tahvilin ihracında yapılan istonto, ödenen komisyon ve yapılan ihraç giderleri dikkate alınarak net nakit girişi (kullanılabilir kaynak tutarı) bulunmuş ve net nakit girişi üzerinden oluşan gerçek maliyete ulaşılmıştır.

Örneğin, tablonun 1.sirasındaki 300.000 TL tutarlı, 4 yıl vade ve %10 faiz oranıyla ihraç edilen tahvilin %5 iskonto ile satıldığı, satışta aracı kuruma % 0,1 oranında komisyon ödendiği, yaklaşık 3.000 TL (%1) tahvil ihraç gideri yapıldığı (toplam gider 18.300 TL) varsayıldığında net nakit girişinin 281.700 TL olduğu, zorunlu karşılığın etkisiyle oluşan maliyetin %10.42 olduğu (maliyete %0,42 eklendiği), iskonto, komisyon ve giderlerin etkisiyle oluşan maliyet aşağıdaki formülle hesaplandığında maliyet % 11.89 olurken, zorunlu karşılık etkisi de (%0,42) eklendiğinde gerçek maliyetin %12.31 (11.89 + 0.42) olduğu hesaplanmıştır. Formülde tahvilin piyasa fiyatı olarak net nakit girişi dikkate alınmıştır.

$$c = \frac{r + \frac{(P - F)}{n}}{\frac{P + F}{2}}$$

- C : Tahvilin Gerçek Maliyeti
r : Tahvilin Yıllık Faizi
P : Tahvilin Nominal Değeri
F : Tahvilin Piyasa Fiyatı
n : Tahvilin Vadesi

Tabloda yer alan 1.dilim tahville (MK1) ilgili olarak; bankanın 4 yıl vadeli 300.000 TL nominal değerli ve % 10 faiz oranıyla ihraç ettiği tahvili %5 iskonto ile sattığı, aracı kuruma % 0,1 oranında komisyon ödediği, yaklaşık 3.000 TL (%1) tahvil ihraç gideri yaptığı varsayıldığında net nakit girişi 281.700 TL olup gerçek maliyeti aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$\text{Birinci dilim için, } c = \frac{30.000 + \frac{(300.000 - 281.700)}{4}}{\frac{300.000 + 281.700}{2}} = \%11,89$$

Aynı şekilde diğer dilimler için maliyet hesaplaması aşağıdaki gibi yapılır:

$$\text{İkinci dilim için; } c = \frac{63.000 + \frac{(600.000 - 563.400)}{4}}{\frac{600.000 + 563.400}{2}} = \%12,40$$

$$\text{Üçüncü dilim için; } c = \frac{75.250 + \frac{(700.000 - 657.300)}{4}}{\frac{700.000 + 657.300}{2}} = \%12,66$$

$$\text{Dördüncü dilim için; } c = \frac{49.500 + \frac{(500.000 - 469.500)}{4}}{\frac{500.000 + 469.500}{2}} = \%11,78 \text{ bulunur.}$$

Diğer dilimler için de aynı yöntemle hesaplama yapıp, genel toplam içindeki payları da dikkate alındığında ihraç edilen menkul kıymetlerin ortalama maliyeti %12.71 olarak hesaplanmıştır.

Faiz maliyetli tüm kaynak kalemleri için maliyet hesaplaması yukarıdaki gibi yapıldıktan sonra, pasif içindeki payları da dikkate alınarak ortalama TL kaynak maliyeti aşağıdaki 2.10 no'lu tabloda olduğu gibi %7.82 olarak hesaplanmıştır.

Tablo: 2.10: Örnek Bank A.Ş. TL kaynak maliyeti tablosu (31.12.2016)

Pasif Kalemler	Tutar (Bin TL)	Pasif içi pay %	Ortalama maliyet %	Ağırlıklı Maliyet (%)
Mevduat	49.000.000	60,43	11,06	6,68
Alınan Krediler	1.200.000	1,48	10,38	0,15
Para Piyasasına Borçlar-Repo	5.600.000	6,91	9,54	0,66
İhraç Ed.Menkul Kıymetler	2.100.000	2,59	12,71	0,33
Fonlar	900.000	1,11	0	0
Muhtelif Borçlar	2.500.000	3,08	0	0
Diğer Yabancı Kaynaklar	1.200.000	1,48	0	0
Karşılıklar	2.000.000	2,47	0	0
Vergi Borcu	390.000	0,48	0	0
Özkaynaklar	16.200.000	19,98	0	0
Ödenmiş Sermaye	4.700.000	5,80	0	0
Sermaye Yedekleri	2.200.000	2,71	0	0
Kar Yedekleri	6.500.000	8,02	0	0
Kar/Zarar	2.800.000	3,45	0	0
Toplam Pasifler	81.090.000	100		7,82

Ancak, gerçek kaynak maliyetini bulabilmek için işletme gider payını da hesaplamaaya dahil etmek gerekmektedir. Söz konusu kaynakların temini için faiz dışında katlanılan maliyet unsurları da bulunmaktadır. Personel gideri başta olmak üzere bankanın faaliyetini yürütebilmesi ve müşterilere hizmet verebilmesi için katlandığı maliyet unsurlarının kaynak maliyetine eklenmesi gerekmektedir.

İşletme gider payının kaynak maliyetine eklenmesi için işletme giderlerinin aktife oranını baz almak ya da işletme giderlerinin mevduata oranını baz almak anlamlı bir sonuç verebilir.

Örnek Bank A.Ş.'de işletme giderlerinin aktife oranının sektör ortalaması kadar (%1,90) olduğu ve bankanın kaynak maliyeti hesaplamasında bu oranı dikkate aldığı varsayıldığında TL gerçek kaynak maliyeti %9,72 (7,82 + 1,90) bulunur.

2.4.5 YP Kaynak Maliyetinin Hesaplanması

YP cinsinden kaynakların maliyeti de TL'deki gibi hesaplanır. Ancak, maliyetin TL cinsinden değeri hesaplanırken kur artış oranının da dikkate alınması gerekir.

YP Kaynak Maliyeti = Kur Artış Oranı + YP Faiz Maliyeti + (Kur Artış Oranı X YP Faiz Maliyeti)

Örneğin USD Alınan Krediler için, tek bir kaynaktan % 1,90 faiz oranı ile 1 yıl vadeli borçlanıldığı ve kur artış oranının %9 olduğu varsayıldığında;

USD cinsinden alınan kredilerin TL cinsinden değeri = $0,019+0,09+(0,019 \times 0,09) = \%11.07,$

Yine, USD mevduatın ortalama faiz oranının % 2 olduğu varsayıldığında, TL cinsinden değeri %11.18,

Para piyasalarından USD cinsinden borçlanmanın ağırlıklı maliyetinin %1.8 olduğu varsayıldığında, TL cinsinden değeri %10.96,

USD cinsinden ihraç edilen menkul kıymetlerin maliyetinin %2.1 olduğu varsayıldığında, maliyetin TL cinsinden %11,29 olarak hesaplanır.

USD kaynak maliyeti hesaplamalarında da tıpkı TL kaynaklarda olduğu gibi zorunlu karşılık etkisinin dikkate alınması gerekir.

USD cinsinden kaynakların ortalama maliyetinin TL karşılığı pasif içi payları dikkate alınarak 2.11 no'lu tabloda detaylandırıldığı gibi %10,63 bulunmuştur. Bu maliyete işletme gider payının eklenmesiyle YP için gerçek kaynak maliyeti %12.53 (10,63+1.90) olarak hesaplanır.

Tablo 2.11: Örnek Bank A.Ş. USD kaynaklar tablosu (31.12.2016).

Pasif Kalemler	YP Tutar (Bin TL)	Pasif içi pay (%)	Faiz Maliyeti (%)	Pasif Maliyetine Etki (%)
Faiz Maliyetli Pasifler	42.900.000	95,48		
Mevduat	26.000.000	57,87	11,18	6,47
Alınan Krediler	12.000.000	26,71	11,07	2,96
Para Piyasalarına Borçlar-Repo	3.500.000	7,79	10,96	0,85
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	1.400.000	3,12	11,29	0,35
Faiz Maliyetsiz Pasifler	2.032.000	4,52		
TOPLAM	44.932.000	100		10,63

2.4.6 TLve YP Toplam Kaynak Maliyetinin Hesaplanması

Yukarıdaki hesaplamalar baz alındığında, Örnek Bank A.Ş.'nin TL+YP ortalama kaynak maliyeti aşağıdaki gibi olmaktadır.

Tablo 2.12: Örnek Bank A.Ş. ortalama kaynak maliyeti tablosu (31.12.2016).

	Tutar (Bin TL)	Pay (%)	Faiz Maliyeti (%)	Ağırlıklı Maliyet (%) (*)
TL Pasifler	81.090.000	64,35	7,82	5,03
YP Pasifler	44.932.000	35,65	10,63	3,79
Toplam	126.022.000			8,82

(*) Toplam içinde payı X gerçek maliyet

TL + YP için bulunan ortalama pasif maliyeti (%8,82) işletme gider payını içermemektedir. İşletme giderlerinin ilave edilmesiyle;

$$\begin{aligned}\text{Kaynakların Gerçek Maliyeti} &= \text{Kaynak Maliyeti} + \text{İşletme Gider Payı} \\ &= 8,82 + 1,90 \\ &= 10,72 \text{ olarak hesaplanır.}\end{aligned}$$

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.FON TRANSFER FİYATLAMASI SİSTEMİ VE MODEL UYGULAMASI

3.1 Şubeler Cari Hesabı- Şubeler Cari Faizi

Mevduat bankalarının şubeleri buldukları ve hizmet verdikleri piyasaya göre mevduat ve plasman (kredi) şubesi olarak sınıflandırılabilir. Ancak, bankaların hemen tüm şubeleri belli hacimde mevduat toplayıp kredi kullandığından genellikle karma bir şube yapısı söz konusudur.

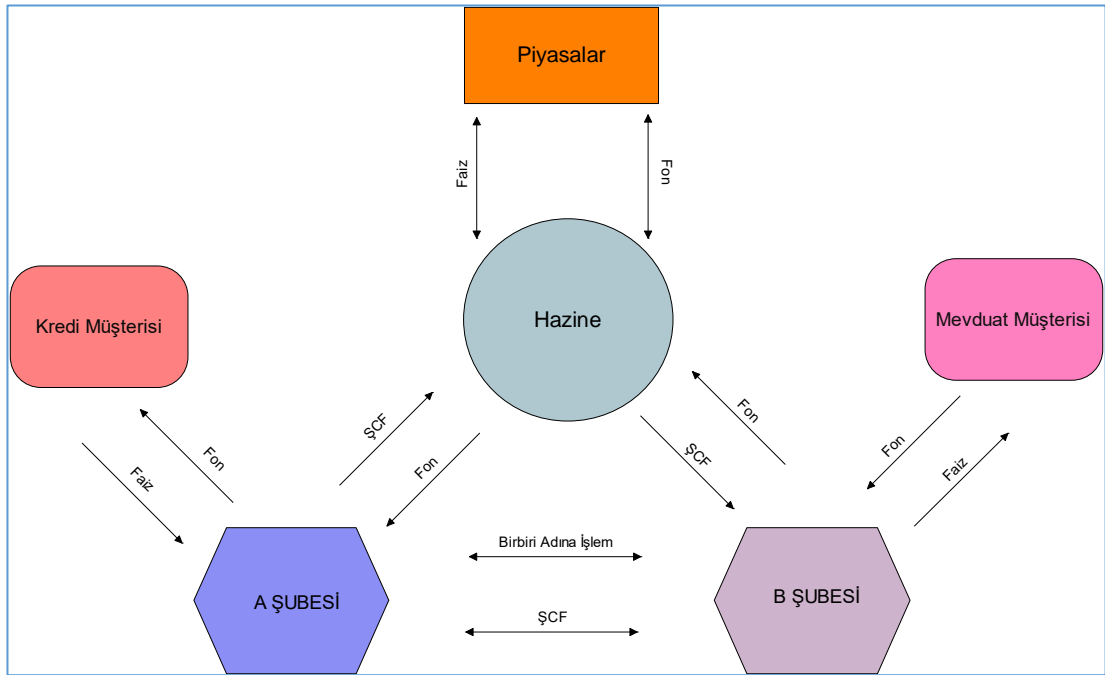
Topladığı mevduat kullandığı krediden fazla olan şubelerde fon fazlası oluşurken, kullandığı kredi topladığı mevduattan fazla olan şubelerde ise fon açığı oluşmaktadır. Dolayısıyla, tıpkı finansal sistemin işleyişinde olduğu gibi, fon fazlası olan birimlerden fon açığı olan birimlere (banka hazinesi üzerinden) bir fon transferi sözkonusudur.

Bankanın birimleri arasındaki söz konusu fon transferinin/kaynak aktarımının, tıpkı finansal sistemin işleyişindeki gibi bir bedelinin olması gerekmektedir. Aksi takdirde, fon sağlayan şubeler mevduat faiz giderlerinden dolayı sürekli zarar ederken, diğer şubelerin sağladığı fonları müşterilerine kullandıran şubeler kredi faiz gelirlerinden dolayı sürekli kar edecektir.

Bankalar şubeleri (birimleri) arasındaki fon transferinin şubelerin (birimlerin) karlılığına etkisini yansıtmak ve ölçmek için öteden beri çeşitli yöntemler uygulamışlardır. Temelde banka birimlerinin birbirleriyle fon alışverişinde ya da birbirleri adına (diğer şube müşterisine havale gönderme, başka bir şubenin müşterisinin hesabından ödeme yapma gibi) yaptıkları işlemlerde, işlemin Türk Lirası (TL) ya da Yabancı Para (YP) olmasına göre Tek Düzen Hesap Planında (THP) 290 Şubeler Cari Hesabı (TL) ya da 291 Şubeler Cari Hesabı (YP) ile izlenen, çift karakterli (borçlu ya da alacaklı) çalışabilen bir aracı hesap olan Şubeler Cari Hesabı (ŞCH) üzerinden Şubeler Cari Faizi (ŞCF) tahakkuk ettirilmesi esasına dayandığından ŞCF olarak adlandırabileceğimiz bir uygulama uzun süre bankaların bu konuda

başvurduğu yöntemlerden birisi olmuştur. Söz konusu hesap niteliği itibariyle borç ya da alacak kalıntısı verebilmektedir. Dönem sonunda ŞCH hesabının (290/291 hesaplar) borç bakiyesi üzerinden faiz geliri, alacak bakiyesi üzerinden de faiz gideri tahakkuk ettirilmektedir. Dönem sonunda tüm birim ve şubelerin ŞCH hesabının banka genelinde toplam borç bakiyesi alacak bakiyesine denk olduğundan bu hesap banka bilançosunda yer almamaktadır. Şubelere tahakkuk ettirilen faiz gelirleri ile faiz giderleri toplamı da denk olmaktadır.

Aşağıdaki şekilde söz konusu transferin işleyişi ve ŞCF'nin tahakkuku yer almaktadır. A Şubesi'nin kredi kullandığı ve kaynağı (ankes yoluyla) banka hazinesinden aldığı, B Şubesi'nin de mevduat topladığı ve topladığı mevduatı (ankes yoluyla) banka hazinesine devrettiği, gün içinde iki şubenin birbiri adına (havale, diğer şubedeki hesaptan ödeme gibi) çeşitli işlemler yaptığı varsayılmıştır. ŞCF bir başka şube ya da birimin muhasebesini ilgilendiren işlemler yapıldığında söz konusu olmaktadır. Kullanılan kredi ya da toplanan mevduat için doğrudan ŞCF tahakkuku söz konusu değildir. Müşteriden temin edilen kaynak (mevduat) gün sonunda kasa fazlası olarak genel müdürlüğe devredildiğinde ŞCF geliri söz konusu olmaktadır. Yine, müşteriye kredi kullanıldığında, kasada yeterli bakiye yoksa genel müdürlükten ankes (para) alınmakta ve ŞCF gideri tahakkuk etmektedir. Müşteriye kredi kullanılırken şube kasasında yeterli nakit varsa, ŞCF tahakkuku söz konusu olmayacaktır.

Şekil 3.1: Birimler arası fon ve faiz akışı (ŞCF)

Aşağıdaki simülasyon sistemin çalışma şeklini örnek işlemlerle göstermektedir.

A Şubesi'nin 30.09.2016 tarihli işlemleri incelendiğinde;

- 1- Bay A isimli müşteri adına 5.000.000 TL mevduat hesabı açıldığı,
- 2- B Tic. Ltd.Şti. firmasına 4.000.000 TL kredi kullandırıldığı,
- 3- Şubeye başvuran Bay M isimli müşterinin C Şubesi nezdindeki mevduat hesabından 500.000 TL ödendiği,
- 4- Bir müşteri tarafından Bayan N isimli müşterinin D Şubesi'ndeki hesabına 250.000 TL havale gönderildiği,
- 5- Gün sonunda şube kasasında kalan 750.000 TL'nin (ankes) Genel Müdürlüğe devredildiği görülmektedir.

A Şubesi muhasebe (yevmiye) kayıtları

İşlem Sırası	Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
1 Nolu İşlem	010	Kasa	5.000.000	
	314	Mevduat		5.000.000
2 Nolu İşlem	118	Krediler	4.000.000	
	010	Kasa		4.000.000
3 Nolu İşlem	290	ŞCH (C Şubesi)	500.000	
	010	Kasa		500.000
4 Nolu İşlem	010	Kasa	250.000	
	290	ŞCH (D Şubesi)		250.000
5 Nolu İşlem	290	ŞCH (Gn.Müd.)	750.000	
	010	Kasa		750.000

C Şubesi muhasebe (yevmiye) kayıtları

İşlem Sırası	Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
3 Nolu İşlem	304	Mevduat	500.000	
	290	ŞCH (A Şubesi)		500.000

D Şubesi muhasebe (yevmiye) kayıtları

İşlem Sırası	Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
4 Nolu İşlem	290	ŞCH (A Şubesi)	250.000	
	304	Mevduat		250.000

Genel Müdürlük Birimi muhasebe (yevmiye) kayıtları

İşlem Sırası	Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
5 Nolu	010	Kasa	750.000	
İşlem	290	ŞCH (A Şubesi)		750.000

Yukarıdaki simülasyonda 4 şubenin/ birimin defter-i kebir hesaplarında ŞCH'na ilişkin işlemler aşağıdaki gibi kayıt oluşturmuştur. A Şubesi'nin müşterisinden aldığı mevduat ile müşterisine kullandığı kredi diğer şubeleri ilgilendirmediğinden, bu işlemlerde ŞCH hesabı çalışmamaktadır.

A Şubesi ŞCH defter-i kebir kayıtları

ŞCH	
500.000	250.000
750.000	

C Şubesi ŞCH defter-i kebir kayıtları

ŞCH	
	500.000

D Şubesi ŞCH defter-i kebir kayıtları

ŞCH	
250.000	

Genel Müdürlük birimi ŞCH defter-i kebir kayıtları

ŞCH	
	750.000

Yukarıda yer alan şubelerin/birimlerin ŞCH defter-i kebir bakiyeleri üzerinden işlemlerin gerçekleştiği 30.09.2016 tarihinden dönem sonuna kadar olmak üzere, bankaca belirlenen ŞCF oranı üzerinden (%10 olduğunu varsayalım) banka hazine yönetiminin faiz geliri ya da gideri tahakkuk ettirilecektir.

- A Şubesi 1.250.000 TL üzerinden ŞCF alacak, 250.000 TL üzerinden ŞCF ödeyecek,
- C Şubesi 500.000 TL üzerinden ŞCF ödeyecek,
- D Şubesi 250.000 TL üzerinden ŞCF alacak,
- Genel Müdürlük birimi de 750.000 TL üzerinden ŞCF ödeyecektir.

Dönem sonlarında Genel Müdürlük'çe ŞCF almaya hak kazanan şubelere (birimlere) 592 Şubelerden Alınan Faizler hesabı üzerinden faiz geliri, ŞCF ödemekle yükümlü şubelere de 650 Şubelere Verilen Faizler hesabı üzerinden faiz gideri tahakkuk ettirilmektedir. Sonuçta, işlemleri nedeniyle fon fazlası veren şubelerin

almaya hak kazandıkları ŞCF oranında karlılıkları artırmakta, fon açığı veren şubelerin ise ödedikleri ŞCF oranında karlılıkları azalmaktadır.

Yukarıdaki örnek işlemler sonucunda 4 birimin ŞCF almaya hak kazandığı işlemler toplamı 1.500.000 TL iken, ŞCF ödemekle yükümlü oldukları işlemler toplamının da 1.500.000 TL olduğu görülmektedir. Bu eşitlik, ŞCH hesabının işleyişi gereğidir, iki birim (şube) arasında bir fon transferi ya da birbiri adına bir işlem söz konusu olduğunda aynı tutar bir şubenin (birimin) muhasebe kayıtlarında (ŞCH hesabında) borç kaydı oluştururken, diğer şubenin (birimin) muhasebe kayıtlarında (ŞCH hesabında) alacak kaydı oluşturur. Sonuçta, banka genelinde ŞCH hesabının borç ve alacak bakiyesi denk olduğundan, dönem sonunda banka bilançosunda yer almamaktadır.

Dönem sonunda A Şubesi'ne 30.09.2016 tarihli işlemler nedeniyle 31.250 TL ŞCF geliri ve 6.250 TL ŞCF gideri tahakkuk ettirildiği görülmektedir. 30.9.2016 tarihli işlemler nedeniyle fon fazlası veren ve bunu Genel Müdürlüğe devreden şube net 25.000 TL ŞCF geliri almaya hak kazanmıştır. Dönem sonunda ŞCH bakiyesi üzerinden tahakkuk ettirilen ŞCF ile bu faizlerin Kar Zarar hesabına devri aşağıdaki gibi muhasebeleştirilmektedir

A Şubesi muhasebe (yevmiye) kayıtları

İşlemin Niteliği	Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
ŞCH bakiyesi üzerinden faiz tah.	290	ŞCH	31.250 (*)	
	592	Şubelerden Alınan Faizler		31.250
ŞCH bakiyesi üzerinden faiz tah.	650	Şubelere Verilen Faizler	6.250(*)	
	290	ŞCH		6.250
ŞCH faizinin Kar Zarar hes.devri	592	Şubelerden Alınan Faizler	31.250	
	440	Kar/Zarar		31.250
ŞCH faizinin Kar Zarar hes.devri	440	Kar Zarar	6.250	
	650	Şubelere Verilen Faizler		6.250

*ŞCH hesabın borç kayıt toplamı olan 1.250.000 TL için yıllık %10 üzerinden 3 aylık (30.09.2016-31.12.2016) hesaplanan faiz geliri (ŞCF)

**ŞCH hesabın alacak kayıt toplamı olan 250.000 TL için yıllık %10 üzerinden 3 aylık (30.09.2016-31.12.2016) hesaplanan faiz gideri (ŞCF)

C Şubesi'ne 12.500 TL ŞCF gideri tahakkuk ettirilmiştir.

İşlemin Niteliği	Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
ŞCH bakiyesi	650	Şubelere Verilen Faizler	12.500	
üzerinden faiz tah.	290	ŞCH		12.500
ŞCH faizinin	440	Kar Zarar	12.500	
Kar Zarar hes.devri	650	Şubelere Verilen Faizler		12.500

D Şubesi'ne 6.250 TL ŞCF faiz geliri tahakkuk ettirilmiştir.

İşlemin Niteliği	Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
ŞCH bakiyesi	290	ŞCH	6.250	
üzerinden faiz tah.	592	Şubelerden Alınan Faizler		6.250
ŞCH faizinin	592	Şubelerden Alınan Faizler	6.250	
Kar Zarar hes.devri	440	Kar/Zarar		6.250

A Şubesi'nce kasa fazlasının (ankes) devredildiği Genel Müdürlük biriminin dönem sonu kayıtları oluşturulduğunda, Genel Müdürlük biriminin 18.750 TL ŞCF ödemekle yükümlü olduğu görülmektedir.

İşlemin Niteliği	Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
ŞCH bakiyesi	650	Şubelere Verilen Faizler	18.750	
üzerinden faiz tah.	290	ŞCH		18.750
ŞCH faizinin	440	Kar Zarar	18.750	
Kar Zarar hes.devri	650	Şubelere Verilen Faizler		18.750

4 birimin dönem sonu işlemleri incelendiğinde, almaya hak kazandıkları ŞCF toplamı ile (37.500 TL) ödemekle yükümlü oldukları ŞCF toplamının (37.500 TL) denk olduğu görülmektedir. Bu sonuç ŞCH hesabın işleyişinin gereğidir. Birimlerin birbirlerine fon transferleri ya da birbirleri adına gerçekleştirdikleri işlemler dikkate alınarak, belli bir oran üzerinden bir gelir ya da gider tahakkuk ettirilmekte, işlemlerin şubenin karlılığına etkisi yansıtılıp ölçülmeye çalışılmaktadır.

ŞCF uygulamasının amacı, bankanın birimlerinin birbirleriyle fon alışverişlerini ve birbirleri adına yaptıkları işlemlerin karlılıklarına etkisini yansıtmak ve ölçmektir.

Dönem sonunda şubelerin mevduat hesaplarına ödediği faiz ile kredi hesaplarından aldığı faizin yanı sıra lehte ya da aleyhte tahakkuk eden ŞCF (istismar faizi) şubenin kar ya da zararının oluşumunda etkili olmaktadır. Elbette faiz dışı gelir, komisyon ve ücretler ile faiz dışı giderler de şube karını etkileyen diğer unsurlardır.

ŞCF uygulamasının işleyişinde bankacılığın temel ürünleri olan mevduat ve krediye ilişkin karlılık hesaplaması yapılmamaktadır. Diğer şubeler adına yapılan işlemler ve şubeler arasındaki fon transferleri yukarıdaki simülasyonda olduğu gibi bir ölçüde ve dolaylı olarak karlılığın oluşumunda etkili olmaktadır. Mevduat ağırlıklı çalışan şubelerde genellikle gün sonunda kasa fazlası (ankes/fon fazlası) oluşacağından devredilen kasa fazlasına, kredi ağırlıklı çalışan şubelerde de müşterilerin ihtiyacını karşılayabilmek için para ihtiyacı (fon açığı) oluşacağından, alınan ankese uygulanan ŞCF nedeniyle dolaylı olarak karlılığı etkilemektedir.

3.2 Fon Transfer Fiyatlaması (FTF)

Yukarıda işleyişi açıklanan Şubeler Cari Hesabı üzerinden faizlendirme uygulaması şubelerin / birimlerin kasa fazlasını devretme, kasa açığını giderme, diğer şubelere havale gönderme, başka bir şubenin müşterisinin o şubedeki hesabından ödeme yapma gibi birbirleri adına yaptıkları işlemler ve aralarındaki kaynak aktarımlarını (fon transferlerini) bir ölçüde karlılığa yansıtılmaktadır. Ancak, uygulama şubelerin karlılık performansını ölçmemekte, ürün bazında karlılık ölçümü yapılmasına imkan vermemektedir. Bankacılığın temel ürünleri olan mevduat ve krediye ilişkin karlılık hesaplaması yapılmamaktadır.

Bu durum bankaları yeni arayışlara yönlendirmiş ve Fon Transfer Fiyatlaması uygulaması geliştirilmiştir. Fon Transfer Fiyatlaması ŞCF uygulamasını baz almakla birlikte, ürün bazında FTF oranı belirlenerek ürünlerin karlılığının ölçülmesine, şubelerin gerçek karlılık performanslarının ölçülmesine imkan vermektedir.

FTF belirli aktif ve pasif kalemler için hesaplanmaktadır. Şubeler (birimler) bilançodaki aktif kalemler üzerinden FTF maliyetine katlanırken, pasif kalemler üzerinden FTF getirisi elde etmektedir. Şubeler, kullandığı kredi için müşteriden faiz almakta, banka hazinesinden ödünç aldığı (varsayılan) bu kaynak için FTF faizi ödemektedir. Temin edilen kaynak (mevduat) için müşteriye faiz ödenirken, banka hazinesine aktardığı (varsayılan) bu kaynak karşılığında FTF faizi almaktadır. Sonuçta şubenin gerçek karlılık performansı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.1: Şube kar oluşum tablosu

<i>KAR</i>	=	+	<i>KREDİ FAİZ GELİRLERİ</i>
		-	<i>KREDİLER İÇİN ÖDENEN FTF GİDERİ</i>
		-	<i>MEVDUAT FAİZ GİDERLERİ</i>
		+	<i>MEVDUAT İÇİN ALINAN FTF GELİRİ</i>
		+	<i>FAİZ DIŞI GELİRLER</i>
		-	<i>FAİZ DIŞI GİDERLER</i>
		+/-	<i>NET DİĞER FTF (+DİĞER FTF – DİĞER FTF)</i>
		+/-	<i>NET HİZMET BEDELİ (+Alınan Hizmet Bedeli – Ödenen Hizmet Bedeli)</i>

Yukarıdaki tabloda şubenin kar/zarar oluşumu yer almaktadır. Kullandırılan kredilerden alınan faizler ile müşterilerden temin edilen mevduat (hazineye devredilen kaynak olduğundan) alınan FTF geliri karı artıran, buna karşılık, müşterilerden temin edilen mevduat için ödenen faiz ile kullandırılan krediler (hazineden ödünç alınan fonla yapıldığından) ödenen FTF gideri karı azaltan unsurlardır. Faiz dışındaki diğer gelir ve giderler ile kredi ve mevduat dışındaki aktif ve pasif hesaplar için ödenen ve alınan FTF gideri, yanı sıra, şubelerin birbiri adına yaptığı işlemler nedeniyle alınan ya da ödenen hizmet bedeli tutarları da karı belirleyen diğer unsurlardır.

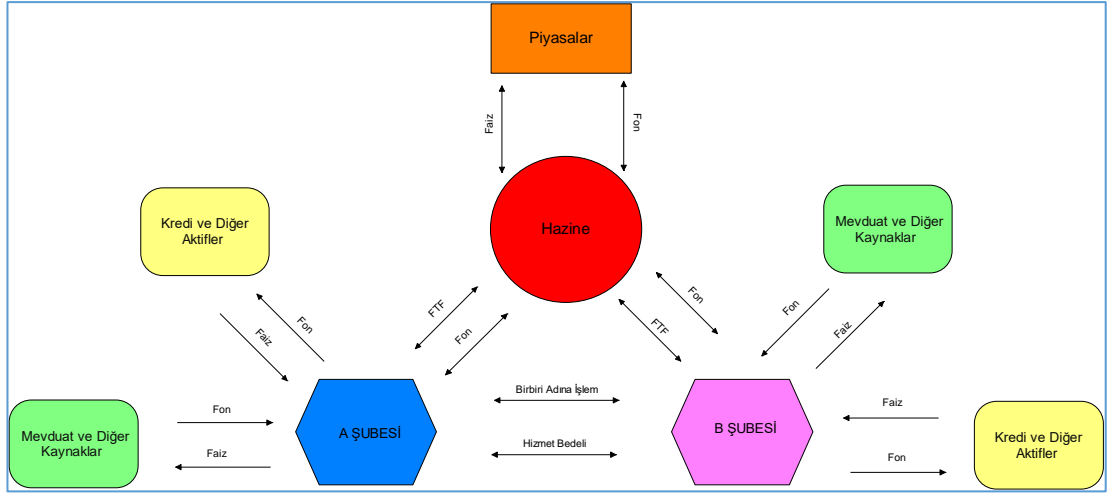
FTF uygulamasının işleyişinde aktif ve pasif kalemler için (likidite riski, piyasa riski, kredi riski başta olmak üzere) öngörülen riskler, piyasa faiz oranları, bankanın kaynak maliyeti, mevduat ve kredilerde büyüme hedefi gibi etkenler dikkate alınarak FTF oranları belirlenmektedir. Uygulamanın ilk dönemlerinde aktif ve pasifler için tek bir oran belirlenmekte iken, ilerleyen dönemlerde çoklu FTF uygulamasına geçilerek, aktif ve pasif kalemler için, vadeyi dikkate alarak ayrı FTF oranları belirlenip uygulanmaya başlamıştır. Aktif kalemlerde (örneğin kredilerde) belirlenen FTF oranının üzerindeki işlemler, pasif kalemlerde (mevduat gibi) belirlenen oranın altındaki işlemler şube karlılığına yansımaktadır.

FTF uygulamasında bir birim adına (müşterinin hesabından havale gönderme, müşterinin hesabına para yatırma, hesaptan ödeme yapma, müşterinin senedini tahsile alma, başka şube adına teminat mektubu düzenleme gibi) yapılan işlemlerde yine ŞCH çalışmaktadır. Ancak, genellikle bankalar bu işlemlere faiz tahakkuk etmek yerine

belli bir hizmet bedeli uygulamayı tercih etmektedirler. İşlemi yapan birime bir gelir, adına işlem yapılan birime de aynı tutarda gider yansıtılmaktadır. Örneğin A şubesinin müşterisi B şubesine gelerek hesabından para çekmekte, ya da hesabından havale yapmaktadır. Bu durumda yapılan işlemle ilgili olarak A Şubesi'ne belirlenen tutarda maliyet, B Şubesi'ne de gelir yansıtılmakta, ŞCF uygulamasında olduğu gibi faiz (ŞCF) yansıtılmamaktadır. Hizmet Bedeli v.b. isimlerle adlandırılan bu tutar işlemle ilgili standart süre baz alınarak hesaplanan operasyonel işlem maliyetidir. Hizmet bedeli tutarı işlemin yapıldığı kanala göre de değişebilmektedir. Örneğin, hizmet bedeli tutarı, müşteri A şubesindeki hesabını kullanarak, B şubesinden havale işlemi yaptığında 5 TL, havaleyi B Şubesi'nin ATM'inden yaptığında 2 TL, internetten yaptığında 1 TL olarak hesap edilmiş ve belirlenmiş olabilir. Müşterinin kullandığı kanala göre bu tutarlar A şubesine maliyet, ilgili kanala (B Şubesi/Genel Müdürlük Birimi) gelir yansıtılacaktır.

Başka bir birim adına yapılan işlemler için faiz hesaplanmaması FTF uygulamasının ŞCF uygulamasından farklı yönlerinden birisidir.

Aşağıdaki şekilde birimler arasındaki kaynak aktarımının işleyişi ve FTF tahakkuku gösterilmektedir. FTF uygulamasında ŞCF uygulamasından farklı olarak, şubeye kredi ve diğer aktiflerin bakiyesi baz alınarak, belirlenen FTF oranları üzerinden FTF gideri, mevduat ve diğer pasiflerin bakiyesi baz alınarak, belirlenen FTF oranları üzerinden FTF geliri tahakkuk ettirilmektedir. FTF uygulamasının temeli toplanan mevduatın hazineye devredildiği (fon fazlası), kullandırılan kredinin hazine kaynağından temin edildiği (fon ihtiyacı) kabulüne dayanmaktadır. ŞCF uygulamasında kredi ve mevduat için doğrudan ŞCF tahakkuk ettirilmemektedir. ŞCH hesap bakiyesi üzerinden faiz gideri ya da faiz geliri tahakkuk ettirilmektedir. Bu da ihtiyaç duyulan ankesin (paranın) genel müdürlükten alınması (ki bu durum genellikle topladığı mevduattan fazla kredi kullandıran şubeler için söz konusu olmaktadır) ya da kasa fazlasının genel müdürlüğe devri (bu durum kullandırdığı krediden daha fazla mevduat toplayan şubeler için söz konusu olmaktadır) ya da şubelerin birbiri adına yaptıkları (havale, diğer şube müşterisinin hesabından ödeme gibi) işlemler nedeniyle söz konusu olmaktadır.

Şekil 3.2: Birimler arası fon ve faiz akışı (FTF)

ŞCF uygulamasıyla ilgili simülasyondaki işlemlerin FTF uygulamasında şubelerin karlılığını ne şekilde etkilediği irdelendiğinde iki uygulamanın farkı ortaya çıkmaktadır. İşlemlerle ilgili olarak, bankanın 5.000.000 TL tutarlı aylık vadeli ve yıl sonuna kadar temdit edilen, şubede kalan mevduat için uyguladığı FTF oranının %10, 4.000.000 TL tutarlı 1 yıl vadeli kredi için FTF oranının %12 olduğunu, şubenin mevduatı %9 oranı ile temin ettiğini, krediyi %13 ile kullandığını varsayalım.

Mevduat için müşteriye ödenecek 3 aylık faiz:

$$\text{Faiz} = (\text{Anapara} \times \text{Ay} \times \text{Faiz Oranı}) / 12 \times 100$$

Formülünden 112.500 TL olarak hesaplanmıştır (r:%9, t:3 ay alınmıştır.).

Müşteriden temin edilen kaynağın banka hazinesine devredildiği varsayımından hareketle, 3 aylık dönem için alınacak FTF tutarı aynı formülle;

FTF = 125.000 TL hesaplanmıştır (r:%10, t: 3 ay alınmıştır.).

Şube FTF oranının altında temin ettiği mevduat için 3 aylık dönemde gelir tablosuna yansıyıp karlılığına olumlu yansıyacak 12.500 TL (125.000 – 112.500) FTF geliri elde etmiştir.

Krediler için alınacak 3 aylık faiz aynı formülle;

Faiz = 130.000 TL (r:%13, t:3 ay),

Müşteriye kullanılan kredinin bankanın hazinesinin kaynaklarından temin edildiği varsayılarak, 3 aylık dönem için tahakkuk ettirilecek FTF gideri (aynı formülle);

FTF = 110.000 TL (r:%11, t:3) hesaplanmıştır.

Dönem sonunda Genel Müdürlük Hazine Birimi A Şubesi'ne mevduat teminine karşılık FTF geliri (karşılığında Genel Müdürlük Hazine Yönetimi hesabına gider) tahakkuk ettirirken, şubenin kredi kullanımına karşılık FTF gideri (karşılığında Genel Müdürlük Hazine Yönetimi hesabına gelir) tahakkuk ettirmektedir. Bankanın genelindeki işleyiş dikkate alındığında, dönem sonunda bankanın Şubelere Verilen Faizler hesap bakiyesi ile Şubelerden Alınan Faizler hesap bakiyesi denk olmaktadır. Söz konusu hesaplar gelir gider hesabı olduğundan, dönem sonunda 440 Kar Zarar hesabına devredilerek kapatılmaktadır. Kar Zarar hesabına aktarılan borç ve alacak tutarları aynı (denk) olacağından, FTF Geliri ile FTF Gideri hesapları bankanın karlılığını etkilememekte, ancak, ilerleyen bölümlerde detaylı anlatılacağı üzere, şubelerin karlılık performansının ölçülüp, ürün karlılığının hesaplanmasını sağlamaktadır.

Aşağıdaki muhasebe kayıtları A Şubesi'nin dönem sonunda mevduat teminine karşılık aldığı FTF gelirini, kredi kullanımına karşılık ödemekle yükümlü olduğu FTF giderini ve gelir-gider hesaplarının Kar Zarar hesabına devrini göstermektedir.

İşlemin Niteliği	Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
Mevduat temini için	290	Şubeler Cari Hesabı (Gn.Müd.)	125.000	
hes. FTF geliri	592	Şubelerden Alınan Faizler		125.000
Faiz gelirinin	592	Şubelerden Alınan Faizler	125.000	
Kar Zarar hs. devri	440	Kar Zarar		125.000
Krediye karşılık	650	Şubelere Verilen Faizler	110.000	
hes.FTF gideri	290	Şubeler Cari Hesabı (Gn.Müd.)		110.000
Faiz giderinin	440	Kar Zarar	110.000	
Kar Zarar hs.devri	650	Şubelere Verilen Faizler		110.000

Aşağıda A Şubesi'ne sağladığı kaynak ve kullandığı kredi nedeniyle FTF gelir ve gideri tahakkuk ettiren Genel Müdürlük hazine birimince yapılan muhasebe kayıtları yer almaktadır. Sonuçta, Şube ve Genel Müdürlük kayıtları birlikte dikkate alındığında gerek 592 Şubelerden Alınan Faizler ve gerekse 650 Şubelere Verilen Faizler hesaplarının borç ve alacak bakiyelerinin birbirine denk olduğu görülecektir.

İşlemin Niteliği	Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
Mevduat temini için hesaplanan FTF	650	Şubelere Verilen Faizler	125.000	
	290	Şubeler Cari Hesabı (A Şubesi)		125.000
Faiz giderinin Kar Zarar hs. devri	440	Kar Zarar	125.000	
	650	Şubelere Verilen Faizler		125.000
Krediye karşılık hesaplanan FTF	290	Şubeler Cari Hesebı (A Şubesi)	110.000	
	592	Şubelerden Alınan Faizler		110.000
Faiz gelirinin Kar Zarar hs.devri	592	Şubelerden Alınan Faizler	110.000	
	290	Şubeler Cari Hesabı (A Şubesi)		110.000

Sonuç olarak, A Şubesi Banka Hazinesi'nden % 11 oranla temin ettiği fonu %13 oranla kredi olarak kullandırmış, 110.000 TL FTF gideri öderken, 130.000 TL kredi faiz geliri elde etmiş, bu işlem nedeniyle 20.000 TL (130.000 – 110.000) kar elde etmiştir.

Müşteriden FTF oranının altında bir oranla (% 9) temin ettiği mevduatı Banka Hazinesi'ne FTF oranıyla (%10) devrederek, müşteriye ödediği faizden daha fazla FTF geliri elde etmiştir. Şubenin bu işlemde karı 12.500 TL'dir (125.000 – 112.500).

Yukarıdaki simülasyonda şubenin belirlenen FTF oranının altında bir oranla mevduat temin ettiği varsayılmıştır. Şube FTF oranına eşit bir oranla mevduat temin ettiğinde kar elde etmesi söz konusu olmayacaktır. FTF oranının üstünde bir oranla mevduat temin ettiğinde zarar söz konusu olacak ya da bazı banka uygulamalarına göre zararı kompanse edilecek ve kar ya da zarar söz konusu olmayacaktır.

Kredi kullandırımı için de benzer bir durum söz konusudur. Şube belirlenen FTF oranının üstünde bir oranla kredi kullandırdığından kar elde etmiştir. FTF oranına eşit bir oranla kredi kullandırıldığında kar söz konusu olmayacak, FTF oranının altında bir oranla kredi kullandırıldığında ise zarar söz konusu olacak veya bazı banka uygulamalarında olduğu gibi, özel FTF oranı uygulanıp şubenin zararı kompanse edilecek ve kar ya da zarar söz konusu olmayacaktır.

A Şubesi'nde gün sonunda kasa bakiyesi kalmamış, şube ankesini devretmiştir, dolayısıyla kasa hesabı için FTF hesaplaması söz konusu olmamıştır. Kasa hesabında bakiye kaldığında, bir günlük FTF gideri hesaplanıp şube hesaplarına intikal

ettirilecektir. FTF uygulamasının ŞCF uygulamasına göre önemli farklarından birisi de kasa bakiyesine ilişkindir. ŞCF uygulamasında kasa bakiyesi devredildiğinde şube ŞCF geliri elde etmekte, buna karşılık FTF uygulamasında ise genel uygulamada bakiyeyi devreden şubeye herhangi bir faiz geliri tahakkuk ettirilmezken, kasada gün sonunda bakiye kalması durumunda şube FTF gideri ödemek durumunda kalmaktadır.

A Şubesi'nin diğer şubeler adına yaptığı işlemler için (diğer şubenin müşterisinin hesabından ödeme ya da diğer şubeye havale gönderme gibi) için FTF alması ya da ödemesi söz konusu olmamaktadır. A Şubesi C Şubesi müşterisinin hesabından yaptığı 500.000 TL ödeme için (örneğin) 7 TL, D Şubesi'nin müşterisinin hesabına gönderilen havale için (örneğin) 5 TL gelir (hizmet bedeli) elde edecek, bu tutarlar adına işlem yapılan şubelerin hesaplarına gider kaydedilecektir.

ŞCF uygulamasıyla ilgili simülasyondaki işlemlere FTF uygulamasında ne kadar FTF gelir ya da gideri tahakkuk edeceği hesaplandığında, iki uygulamanın farkı daha anlaşılır olacaktır. Aşağıdaki tabloda mevduatın aynı koşullarla temin edilip, kredinin aynı şartlarda kullanıldığı varsayılmıştır.

Tablo 3.2: ŞCF ve FTF uygulamalarında fon transferi nedeniyle alınan/ödenen faizler.

	Alınan ŞCF (TL)	Ödenen ŞCF (TL)	Alınan FTF (TL)	Ödenen FTF (TL)
Mevduat temini (5 Milyon TL)	-	-	125.000	-
Kredi kullanılması (4.000.000 TL)	-	-	-	110.000
Başka şube müşterisine hesabından ödeme (500.000 TL)	12.500	-	-	-
Başka şube müşterisinin hesabına havale (250.000 TL)	-	6.250	-	-
Gün sonunda kasa bakiyesinin devri (750.000 TL)	18.750	-	-	-
TOPLAM	31.250	6.250	125.000	110.000

Şubenin FTF uygulamasıyla elde ettiği net kar 15.000 TL (125.000 – 110.000) iken, aynı işlemler nedeniyle ŞCF uygulamasında net ŞCF geliri aldığı ŞCF 25.000 TL (32.250 - 6.250) olmaktadır. Fark, iki uygulamanın işleyişinden kaynaklanmaktadır.

ŞCF uygulamasında kullanılan kredi ya da sağlanan mevduat için bir ŞCF gider ya da geliri tahakkuk ettirilmediğinden, bu ürünler için doğrudan bir ŞCF

tahakkuk ettirilmemiştir. Şubenin bu işlemler nedeniyle karlılığının ne kadar olduğu ölçülememektedir. Buna karşılık gün sonunda devrettiği kasa bakiyesi için 18.750 TL, diğer şube adına yaptığı ödeme için 12.500 TL ŞCF geliri, başka bir şube adına yapılan havale nedeniyle de 6.250 TL ŞCF gideri tahakkuk ettirilmiştir. FTF uygulamasında ise şubenin hem mevduat hem de kredi işlemi nedeniyle kar ettiği görülmektedir. FTF uygulamasında devredilen kasa bakiyesi nedeniyle bir FTF geliri elde edilmemekte, gün sonunda kasa bakiyesi kalması durumunda FTF ödenmektedir. Bu, şubelerin ölçülü ankes (kasa bakiyesi) tutmalarını teşvik, hatta zorlama amaçlı bir uygulamadır. Zira, kasada tutulan paranın sigorta gideri ve maliyeti vardır.

FTF uygulaması fon sağlayan (fon fazlası veren) şubelere bunun karşılığında bir gelir ödenmesi, fon kullanan (fon açığı olan, diğer şubelerin sağladığı fonu kullandıran) şubelere de kullandığı fonun karşılığında gider tahakkuk ettirilmesi, fon sağlanması ya da kullanılmasının şube karlılığına yansıtılması, şubelerin mevduat ve kredi başta olmak üzere bankacılık ürünlerinden ne kadar kar elde ettiklerinin belirlenmesi ve şubenin karlılık performanslarının ölçülmesi esasına dayanmaktadır.

FTF uygulaması (ya da birimlerin birbirlerine kaynak aktarımlarına faiz ya gelir/gider tahakkuk ettiren bir uygulama) olmasa, ŞCF uygulamasında izah edildiği gibi, konumu itibarıyla kullandığı krediden daha fazla mevduat temin eden şubeler mevduata karşılık ödedikleri faiz dolayısıyla zarar edecekler, kullandığı kredi sağladığı mevduattan fazla olan şubeler ise diğer şubelerin temin ettiği kaynağı kullandığı halde, krediden elde ettikleri faiz geliri dolayısıyla daha fazla kar edeceklerdir. FTF uygulaması ile bu durum önlenmekte, yanı sıra şubelerin kredi ve mevduat başta olmak üzere ürünlerden ne kadar kar elde ettikleri de doğru bir şekilde ölçülmektedir.

İşleyişin muhasebeye yansımaları incelendiğinde, FTF uygulamasında da birimlerin (şubelerin) birbirleriyle fon alışverişleri ve birbiri adına yaptıkları işlemler yine 290/291 Şubeler Cari Hesabının borç ya da alacak tarafında yer almakta olup, buradaki işleyiş ŞCF uygulaması ile aynıdır. FTF uygulamasının ŞCF uygulamasından en önemli farkı aktif ve pasif kalemlerin bakiyesi baz alınarak, belirlenen FTF oranı üzerinden gelir ya da gider tahakkuku yapılmasıdır. FTF uygulamasının temel amacı mevduat ve krediler başta olmak üzere varlık ve kaynaklardan elde edilen karlılığın hesaplanmasıdır.

ŞCF uygulamasında ise, ŞCH bakiyesi baz alınarak faiz gider ya da geliri tahakkuku yapılmaktadır.

Bu çerçevede farklı uygulamalardan birisi de FTF uygulamasında şubelerin birbiri adına yaptıkları işlemler için faiz hesaplanmaması, hizmet bedeli v.b. isminde bir gelir ve maliyetin işlem yapan ve adına işlem yapılan şubeye yansıtılmasıdır.

FTF uygulaması;

- a) Bankanın mevduat ve kredi başta olmak üzere değişik ürünlerden kazancının doğru hesaplanmasını,
- b) Bilançoda oluşabilecek likidite, piyasa (kur ve faiz) ve kredi riski başta olmak üzere risklerin hazine birimi içerisinde tek elden izlenip yönetilebilmesini,
- c) Kredi ve mevduat başta olmak üzere tüm aktif ve pasif ürünlerde müşteri fiyatlamasının doğru yapılmasını,
- d) Gelir ve maliyet unsurlarının şubeler (birimler) arasında dağıtılarak şubelerin (birimlerin) karlılık bazında performansının ölçülmesini sağlamaya dönük bir uygulamadır.

Fon Transfer Fiyatlaması uygulaması ile şubeler banka politikaları doğrultusunda yönlendirilmektedir. Dolayısıyla Fon Transfer Fiyatlaması Aktif-Pasif yönetim etkinliğinin sağlanması ve kaynak maliyetinin düşürülebilmesi için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.

Fon Transfer Fiyatlaması Şubeler Cari Faizi uygulaması ile karşılaştırıldığında aşağıda belirtilen temel üstünlükleri göze çarpmaktadır.

- a) Kar, şube ve birimler arasında (belirlenen esaslar çerçevesinde) paylaştırıldığından, şube ve birimlerin karlılık ve performansları ölçülebilmekte,
- b) FTF bir anlamda mevduatta verilebilecek makul faiz oranını, kredide ise alınabilecek asgari faizi gösterdiğinden, müşteriye yönelik fiyatlandırmanın doğru yapılabilmesi sağlanmakta,
- c) Riskler, transfer fiyatlaması yoluyla merkeze aktarıldığından risklerin toplu olarak takip ve kontrol edilmesi sağlanmakta,
- d) Vade ve ürün bazında fon transfer fiyatlaması yapılması mümkün olduğundan, şubelerin Banka hedefleri doğrultusunda istenen ürüne yönlendirilebilmesi mümkün olmaktadır.

Günümüzde Fon transfer fiyatlaması bankanın belirli bir tarihte kaynak maliyetini baz alan bakış açısından farklı olarak, ileriye dönük olarak, bankanın karşılaşacağı riskleri dikkate alan bir bakış açısıyla yapılmaktadır. Stok kaynak

maliyetini dikkate alan ŞCF (şubeler cari faizi/istismar faizi) uygulaması gelecekte ziyade geçmişe dönük bir bakış açısı sunarken, bankalar günümüzde fon transfer fiyatlamasını likidite, piyasa, kredi riski ve operasyonel risk başta olmak üzere karşılaşılabilecekleri riskleri dikkate alan, geleceğe dair öngörülere dayalı bir bakış açısıyla yapmak durumundadır.

Bir simülasyon ile FTF'nin nasıl belirlendiği irdelendiğinde konu daha anlaşılır olacaktır. Söz konusu bankada şubeler/birimler arasında kaynak aktarımları FTF faizi ile faizlendirilmekte olup, aşağıda ana hatları belirtilen esaslar çerçevesinde hesaplanıp şubelere/birimlere aktarılmaktadır.

Türk Lirası ve Yabancı Para FTF ile bu fiyatların uygulanacağı vade aralıkları, piyasalarda oluşan faiz oranları ve bankanın alternatif fon maliyetleri baz alınarak bankanın hazine yönetimi tarafından belirlenmektedir. Farklı vadelerde FTF oranı belirlenirken; ilgili para cinsleri üzerinden, bankalararası kısa ve uzun vadeli borçlanma faizleri, DİBS faizleri, TL faiz swap oranları, TCMB faiz oranları, TRLİBOR gibi piyasa verilerinin yanı sıra bankanın kaynak maliyeti ve işletme giderleri gibi veriler, likidite riski, piyasa riski, kredi riski başta olmak üzere gelecekte öngörülen risklerin olası etkileri ve bankanın ilerleyen dönemde aktif ve kaynak kalemlerine ilişkin beklenti ve büyüme hedefleri dikkate alınmaktadır. USD gibi YP kalemlerde bankanın borçlanabileceği ulusal ve uluslararası piyasalar, Türkiye'nin CDS primi v.b. veriler dikkate alınmaktadır.

FTF uygulamasının, geçmişe dönük paçal kaynak maliyetini dikkate alan ve geleceğe ilişkin risk, beklenti ve hedefleri gerektiği gibi dikkate almayan uygulamalardan, özellikle ŞCF uygulamasından temel farkı da budur.

FTF oranı belirlenirken, maliyet bençmarkı (göstergesi) olarak sadece piyasadaki mevduat faiz oranlarının ve bu çerçevede bankanın mevduat maliyetinin dikkate alınması yanıltıcı olabilir. Mevduat ülkemizdeki bankaların kaynaklarının yaklaşık olarak yarısını oluşturmakla birlikte, kaynağı oluşturan araçları bir havuz olarak düşünüp tamamının temin koşullarını dikkate almak daha sağlıklı sonuçlar verecektir. Yurt dışındaki bankalar maliyet bençmarkı olarak genellikle tahvil ihraçlarını dikkate almaktadırlar.

Hazine Yönetimi tarafından belirlenen FTF oranlarının altında fiyatlanan kredilerde; ürün detayında özel FTF oranı belirlenebilmesi ancak ilgili pazarlama birimlerinin yetki ve kontrolünde yapılabilmektedir. Özellikle peşin komisyon alınarak düşük kredi faizi uygulanması durumunda bu durum söz konusu

olabilmektedir. Bu durumda faiz oranı FTF oranının altında kalan kredilerde; toplam getiri faiz+komisyon olarak dikkate alınmaktadır.

FTF oranı, TL ve diğer ana döviz cinsleri (USD, EURO, GBP..) bazında, aktif ve pasif için ayrı ayrı olmak üzere farklı vadeler için belirlenmektedir.

FTF oranları, haftalık ya da aylık olarak belirlenebileceği gibi piyasalardaki faiz dalgalanmalarının sıklığına göre haftalık ya da aylık periyoda bağlı kalınmaksızın da tespit edilebilmektedir.

FTF uygulanan belli başlı hesaplar aktif hesaplar kasa, yoldaki paralar, vadesi gelmiş menkul değerler, TCMB ve yurtiçi bankalar hesapları, satılmaya hazır menkul değerler, para piyasalarından alacaklar, iskonto ve iştirah senetleri, krediler, muhtelif alacaklar ve borçlu geçici hesaplardır.

FTF uygulanan başlıca pasif hesaplar ise, vadesiz mevduat, vadeli mevduat, bankalar arası mevduat, para piyasalarına borçlar, repo işlemlerinden sağlanan fonlar ile özkaynaklardır.

Tasfiye olacak alacaklar (TOA) hesaplarında izlenen kredi alacakları ve karşılıkları, gelir ve gider hesapları ile nazım hesaplar için FTF hesaplaması söz konusu değildir.

3.2.1 Aktif hesaplarda FTF işleyişi

Şubeler/birimler bilançosunun varlık ve alacak niteliğindeki kalemleri üzerinden FTF maliyeti öderler. Dönen değerler, krediler ve diğer aktifler başlıca aktif hesaplardır. Müşteri hesap numarası ihtiva eden hesaplarda valör bakiyesi üzerinden, müşteri hesap numarası ihtiva etmeyen hesaplarda defter-i kebir gün sonu mizan bakiyesi üzerinden FTF hesaplaması yapılır.

3.2.1.1 Dönen değerler

Kasa, Efektif Deposu, Yoldaki Paralar, Satın Alınan Banka Çekleri ve Bankalar hesabı dönen değerler olarak nitelendirilmektedir.

Bunlardan likit değerlere (kasa, efektif deposu, yoldaki paralar v.b.) Aktif hesaplarda gecelik (overnight - O/N) vade için belirlenen FTF oranı uygulanmaktadır. Bu uygulama ile şube banka hazine kaynağından 1 günlük kredi kullandırmış gibi FTF maliyetine katlanmaya zorlanmaktadır. Uygulamanın amacı şubeleri daha makul ve

ölçülü ankes (gün sonu kasa bakiyesi) tutmaya zorlamaktır. Zira, kasada tutulan paranın da bir maliyeti ve alternatif maliyeti vardır.

3.2.1.2 Krediler

Kredi hesaplarında şubeye mal edilecek FTF maliyeti vadelere ve para cinslerine göre belirlenmiş FTF oranları üzerinden hesaplanmaktadır.

Kullandırıldığı gündeki piyasa koşullarına göre faiz oranı belirlenen, vadesi genellikle 1 yılı geçmeyen, anapara ve faizi vade sonunda tek seferde ödenen **spot kredilerde** kredi faiz oranı sabit kalacağından FTF oranı kredinin açılış tarihinde belirlenmiş vadesine uygun FTF oranı olacak ve bu oran vade sonuna kadar geçerli olacaktır.

Vadesi genellikle bir yıl olarak belirlenen, bir yılın sonunda firmanın kredibilitesine göre yeniden kullanılabilen, vade içerisinde belirlenen limit içerisinde kalmak koşuluyla müşteriye sınırsız kredi çekme-yatırma imkanı sağlayan ve (3 aylık) dönem sonlarında faizi tahsil edilen **rotatif kredilerde** vade içerisinde faiz değişikliği mümkün olduğundan, karlılık hesaplamasında güncel FTF oranları uygulanmaktadır. Faiz oranı ve FTF oranındaki değişiklikler günü gününe yansıtılıp, güncel oranlar üzerinden işlem yapılacaktır.

$$\text{Kredilerde Net kazanç} = \text{Faiz Geliri} - \text{FTF Maliyeti}$$

$$\text{Faiz Geliri} = (\text{Hesap Valör Bakiyesi} \times \text{Gün Sayısı} \times \text{Faiz Oranı}) / 360 \times 100$$

$$\text{FTF Maliyeti} = (\text{Hesap Valör Bakiyesi} \times \text{Gün Sayısı} \times \text{FTF Oranı}) / 360 \times 100$$

Örneğin, % 13,5 yıllık faiz oranıyla 1 yıl vadeli olarak kullanılan 100.000 TL tutarlı spot kredi için, bu vadedeki aktifler için uygulanan FTF oranının %12,5 olduğu varsayılarak hesaplama yapıldığında faiz geliri ve FTF maliyeti ile net kazancı aşağıdaki gibi olur.

$$\text{Faiz Getirisi} = 100.000 \times 365 \times 13,5 / 36.000 = 13.688 \text{ TL,}$$

$$\text{FTF Maliyeti} = 100.000 \times 365 \times 12,5 / 36.000 = 12.674 \text{ TL,}$$

$$\text{Net Kazanç} = 13.688 - 12.674 = 1.014 \text{ TL olarak hesaplanır.}$$

Aylık Eşit Taksitli Bireysel ve Ticari Kredilerde FTF oranı için baz alınacak vade diğer kredilerden farklılık arz etmektedir. Örneğin, 36 ay vadeli kredinin sadece son taksidi 36 ay vadeli olup, taksitlere göre vade ve anapara değişmektedir. Bu nedenle, taksitli kredilerde uygulanacak FTF oranının belirlenmesinde ortalama vade esas alınmaktadır. Ortalama vade kredinin vadesindeki ay sayısının yarısı kadar bir değer olacaktır. Örneğin 36 ay vadeli kredinin ortalama vadesi $36 / 2 = 18$ aydır. Kredi kullandırıldığı anda 18 aylık vade için belirlenmiş FTF oranı uygulanacaktır. Gelir ve FTF Maliyet hesaplaması banka işletim sistemi tarafından günlük olarak yapılmaktadır. 365 gün için yapılan hesaplamalar sonucu toplam faiz getirisi ile toplam FTF maliyeti bulunmaktadır. Getiri ve maliyet hesaplamasında aşağıdaki formüller kullanılır.

$$\text{Taksitli Kredilerde Net kazanç} = \text{Faiz Geliri} - \text{FTF Maliyeti}$$

$$\text{Faiz Getirisi} = [\text{Bakiye} \times 1 (\text{Ayın 1.günü}) \times \text{Aylık Faiz Oranı} / \text{Ay İçindeki Gün Sayısı} \times 100] + \dots \\ + [\text{Bakiye} \times 1 (\text{Ayın Son Günü}) \times \text{Aylık Faiz Oranı} / \text{Ay İçindeki Gün Sayısı} \times 100]$$

$$\text{FTF Maliyeti} = [\text{Bakiye} \times 1 (\text{Ayın 1.günü}) \times \text{FTF Oranı} / \text{Ay İçindeki Gün Sayısı} \times 100] + \dots \\ + [\text{Bakiye} \times 1 (\text{Ayın Son Günü}) \times \text{FTF Oranı} / \text{Ay İçindeki Gün Sayısı} \times 100]$$

Örneğin aylık %1,25 faiz oranıyla (yıllık basit faiz %15) 24 ay vadeli 24.000 TL tüketici kredisi kullandırıldığı, FTF oranı için baz alınan $24 / 2 = 12$ aylık aktif FTF oranının yıllık %12,6 (aylık %1,05) olduğu varsayıldığında, ilk ay için gelir ve FTF hesabı aşağıdaki gibi olur. Takibeden aylarda taksitler tahsil edildikçe bakiye düşecektir, cari bakiye üzerinden yine %1,25 faiz oranı ve %1,05 FTF oranı üzerinden hesaplama yapılmaya devam edilir.

$$\text{Faiz Getirisi} = 24.000 \times 1 (1.\text{gün}) \times 1,25 / 3000 + \dots 24.000 \times 1 (30.\text{gün}) \times 1,25 / \\ 3000 = 300 \text{ TL,}$$

FTF Maliyeti = $24.000 \times 1 (1.\text{gün}) \times 1,05 / 3000 + \dots 24.000 \times 1 (30.\text{gün}) \times 1,05 / 3000 = 252 \text{ TL},$

1.ay net kazanç = $300 - 252 = 48 \text{ TL}$ olarak hesaplanır.

3.2.1.3 Diğer aktifler

Şubeler muhtelif alacaklar ve borçlu geçici hesaplar gibi mudisiz aktif hesaplar için, gün sonu mizan bakiyesi üzerinden FTF maliyeti öderler. Hesabın karakterine göre bilançoda ortalama kalma süresi göz önünde bulundurularak aktif hesaplar için belirlenen O/N, 1 Ay, 3 Ay, 1 yıl veya daha uzun vadeli FTF oranı uygulanabilir.

3.2.2 Pasif Hesaplarda FTF

Şubeler/Birimler, pasif hesaplar üzerinden FTF getirisi elde ederler. Mudisiz hesaplarda defteri kebir gün sonu mizan bakiyesi, mudili hesaplarda ise hesap valör bakiyesi üzerinden FTF hesaplaması yapılır.

3.2.2.1 Mevduat

Faiz riskinin söz konusu olmadığı vadesiz mevduat hesaplarında FTF uygulaması ile bu hesaplardan sağlanan net getiriyi ölçmek amaçlanmaktadır.

Şubeler vadesiz mevduat hesapların gün sonu mizan bakiyesi üzerinden tanımlı FTF oranları üzerinden FTF getirisi elde ederler. Bu hesaplarda maliyet hesaplama yapılacak ayda müşteriye yansıtılan faiz olmakla birlikte, bu hesaplarda genellikle faiz uygulanmadığından maliyeti sıfır olmaktadır.

$$\text{Vadesiz Mevduatta Net Kazanç} = \text{FTF Getirisi} - \text{Faiz Gideri}$$

$$\text{Vadesiz Mevduat FTF Getirisi} = (\text{Bakiye}_{1.\text{gün}} \times \text{FTF}_{1.\text{gün}}) / 36500 + \dots + (\text{Bakiye}_{n.\text{gün}} \times \text{FTF}_{n.\text{gün}}) / 36500$$

Vadeli Mevduatta getiri hesaplamasında kullanılan oran, hesap açılış sırasında banka işletim sisteminde geçerli olan, hesabın vadesine ve tutarına uygun FTF oranıdır.

Vadeli hesaplarda, hesabın açıldığı tarihteki FTF oranı mudi üzerinde sabit olarak kalır. Hesap kapanana veya temdit edilene kadar hesabın getirisi hesaplanırken aynı FTF oranı kullanılır. Hesap temdit edilirse temdit tarihinden sonraki günlerde getiri hesaplamasında, temdit tarihindeki vade, tutar ve para cinsine göre geçerli olan FTF oranı kullanılır.

İlan edilen faiz oranlarının üzerinde fiyatlanan mevduat hesaplarında; müşteriye ödenen faizin FTF getirisinin üstünde olması durumunda, şube için zarar söz konusu olacaktır. Örnek uygulaması incelenen bankada zararın tamamı hazine birimi tarafından karşılanmaktadır. Ancak, bazı banka uygulamalarında zararın tamamının ya da bir kısmının şubeye yansıtılması söz konusudur. Bu durumda, güncel piyasa faiz oranları ile FTF oranının birbirine yakın olması önem arz etmektedir.

$$\text{Vadeli Mevduatta Net Kazanç} = \text{FTF Getirisi} - \text{Faiz Gideri}$$

$$\text{Vadeli Mevduat Faiz Gideri} = (\text{Hesap valör bakiyesi} \times \text{gün sayısı} \times \text{faiz oranı}) / 36500$$

$$\text{Vadeli Mevduat FTF Getirisi} = (\text{Hesap valör bakiyesi} \times \text{gün sayısı} \times \text{FTF oranı}) / 36500$$

3.2.2.2 Mevduat dışındaki diğer pasif hesaplar

Bu tür hesaplar için oluşturulan FTF yöntemi vadesiz mevduattaki yöntem ile aynıdır. Şubeler mudisiz pasif hesaplar için, gün sonu mizan bakiyesi üzerinden FTF getirisi elde ederler.

$$\text{FTF Getirisi} = (\text{Hesap valör bakiyesi} \times \text{gün sayısı} \times \text{FTF oranı}) / 36500$$

Uygulamada FTF oranları üzerinde bir oranla temin edilen mevduat ile istisnai olsa da FTF oranının altında bir oranla kullanılan kredilerde kar ya da zararın şubeye ne şekilde yansıtılacağı ya da yansıtılıp yansıtılmayacağı konusunu irdelemek gerekmektedir.

Piyasadaki aktörlerin (bankaların) fon ihtiyacının arttığı durumlarda veya bankaların aktif büyüklüğü ile ilgili hedeflere ulaşma kaygısının arttığı dönem (yıl) sonlarında mevduat piyasasında faiz oranlarında artış söz konusu olabilmektedir. Bu durumda uygulanan FTF oranının üzerinde bir oranla mevduat temin eden şubelerde eğer FTF ile piyasa faiz oranı arasında negatif marj oluşursa şube zarar edeceğinden şubenin söz konusu mevduatı almak istememesi söz konusu olabilecek, bu da kaynak ihtiyacı olan bankayı zorda bırakarak alternatif piyasalarda daha pahalı borçlanmaya itecektir. Bu durumda hazine yönetiminin şubenin zararını karşılaması en makul çözümdür. Uygulamada belirlenen FTF oranının üzerindeki mevduat oranlarının tamamını kompanse eden bankalar olduğu gibi, FTF faiz oranlarını piyasa fiyatlarına yakın tutup, bunun üzerindeki oranları şube karlılığına zarar olarak yansıtan bankalar da vardır.

Aşağıdaki tablolarda, FTF uygulamasına ilişkin uygulama esasları anahatlarıyla belirtilen örnek bankanın Hazine Yönetimi tarafından FTF oranlarının belirlenme süreci adım adım değerlendirilmektedir.

Tablo 3.3: Bankalararası para piyasasında oluşan oranlar.

VADE	BID (Alış Faiz Oranı) (%)	ASK (Satış Faiz Oranı) (%)	HIGH (En Yüksek İşlem F.Oranı) (%)	LOW (En Düşük İşlem F. Oranı) (%)
ON (gecelik)	8,90	11	10,50	10,50
1 haftalık	10,30	10,60	10,50	10,60
2 haftalık	10,30	10,60	10,58	10,60
3 haftalık	10,30	10,60	10,56	10,60
1 aylık	10,40	10,70	10,40	10,70
2 aylık	10,40	10,70	10,61	10,70
3 aylık	10,42	10,72	10,60	10,72
6 aylık	10,60	10,90	10,78	10,90
1 yıllık	10,98	11,28	11,14	11

Yukarıda 3.3 no'lu tabloda bankaların birbirlerine açtıkları line (limit) dahilinde yaptıkları para alışverişlerinde alıcıların talep ettiği faiz oranı (Alış Faiz Oranı), satıcıların talep ettiği faiz oranı (Satış Faiz Oranı), gerçekleşen en yüksek ve en düşük faiz oranları (En Yüksek İşlem Faiz Oranı ve En Düşük İşlem Faiz Oranı) yer almaktadır. Bu oranlar piyasa oyuncularının dikkate aldığı Reuters'in ilgili sayfalarından alınmaktadır. FTF oranlarının belirlenmesinde baz alınan en önemli göstergelerdendir.

Tablo 3.4: TRLİBOR oranları tablosu.

VADE	BID (Alış Faiz Oranı) (%)	ASK (Satış Faiz Oranı) (%)
O/N (Overnight/Gecelik)	9,80	10,34
1 haftalık	10,25	10,81
1 aylık	10,42	10,97
2 aylık	10,42	10,98
3 aylık	10,43	10,99
6 aylık	10,46	11,03
1 yıllık	10,47	11,04

LİBOR'dan esinlenerek oluşturulmuş olan TRLİBOR adı verilen 3.4 no'lu tabloda bankaların birbirleriyle para alışverişleri için deklare ettikleri çeşitli vadelerde bankalararası faiz oranları yer almakta olup, FTF oranlarının belirlenmesinde bu oranlar esas alınmaktadır. Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından 3 Temmuz 2006 tarihinden itibaren 1 yıla kadar olan vadelerde günlük olarak referans faiz oranı belirlenmektedir. TBB bankalar tarafından TRLİBOR sayfasına girilen kotasyonlardan en düşük ve en yüksek 3'er tanesini ayırıp, geri kalanların ortalamalarını O/N (overnight= gecelik), 1 hafta, 1 ay, 2 ay, 3 ay, 6 ay, 9 ay ve 12 ay oranları olmak üzere sekiz farklı vadede yayınlanmaktadır. TRLİBOR ilanı için herhangi bir vadede işlem gerçekleşmesi veya asgari bir işlem hacmi oluşması gerekmez, referans faiz oranıdır (Güzel, A., 2016/a).

TCMB piyasalardaki faiz oranlarını da etkilemek amacıyla Gecelik, 1 Haftalık Repo ve Geç Likidite Penceresi faizlerini ilan etmekte ve ekonomideki son likidite kaynağı sıfatıyla, bankalarla borç alışverişine devam etmektedir. Banka fonlamada

öncelikle piyasa faiz oranlarını dikkate almaktadır. Örneğin, döviz kurlarındaki hareketliliği dengelemek için doğrudan faiz artışı yapabileceği gibi geç likidite penceresinden borç verme faizini yükseltip, bankaları bu kanaldan borçlanmaya yönlendirip faizleri dolaylı olarak da artırabilir. Merkez Bankası'nın fonlama oranları aşağıdaki 3.5 no'lu tabloda görülmektedir.

Tablo 3.5: TCMB'nin bankalarla borç alışverişinde kullandığı faiz oranları.

	Borç Alma Faizi (%)	Borç Verme Faizi (%)
Gecelik (O/N) faiz	7,25	8,50
Gecelik Repo faizi	-	8
Geç Likidite Penceresi	0	11

Bankaların birbirleriyle borç alışverişleri kısa ya da uzun vadeli olabilir. Aşağıdaki 3.6 no'lu tabloda ilgili Reuters sayfalarında yayınlanan uzun vadeli borç alışveriş oranları yer almaktadır. Piyasada söz konusu oranların oluşumunda DİBS'ler önemli bir veridir, bu nedenle doğrudan Hazine garantili DİBS piyasa faiz oranları baz alınabileceği gibi, bankalar arasında DİBS ekseninde oluşan borç alışveriş oranları da dikkate alınabilir.

Tablo 3.6: Bankalararası piyasa uzun vadeli borçlanma oranları.

VADE	FAİZ ORANI (%)
1 yıllık	11,66
2 yıllık	11,22
3 yıllık	11,05
4 yıllık	10,88
5 yıllık	10,71
6 yıllık	10,56
7 yıllık	10,43
8 yıllık	10,31
9 yıllık	10,21
10 yıllık	10,11

Bu tezin 2.4. bölümünde kaynak maliyeti simülasyonu yapılan Örnek Bank A.Ş.'nin TL kaynak maliyeti %7,82 ve işletme gider payı dahil edildiğinde %9,72 bulunmuştu. Bu oranlar da FTF oranının belirlenmesinde önemli etkenlerden birisi olarak dikkate alınmaktadır (Tablo 3.7)

Tablo 3.7: Bankanın kaynak maliyeti.

TL KAYNAK MALİYETİ	7,82
TL KAYNAK MALİYETİ (İŞLETME GİDER PAYI DAHİL)	9,72

Aşağıdaki 3.8 no'lu tabloda Reuters'in ilgili sayfalarında yayınlanan TL faiz swap oranları yer almaktadır. Swap oranları da FTF oranlarının belirlenmesinde önemli göstergelerdendir.

Tablo 3.8: TL faiz swap oranları.

O/N (gecelik)	9,80
1 haftalık	10,25
1 aylık	10,42
2 aylık	10,42
3 aylık	10,43
6 aylık	10,46
1 yıllık	10,93
2 yıllık	10,84
3 yıllık	10,69
4 yıllık	10,54
5 yıllık	10,40
6 yıllık	10,23
7 yıllık	10,18
8 yıllık	10,08
9 yıllık	10,01
10 yıllık	9,94

Örnek Bank A.Ş. Hazine Yönetimi yetkilileri FTF oranlarını belirlerken bankalararası kısa ve uzun vadeli borçlanma faizleri, DİBS faizleri, TL faiz swap

oranları, TCMB faiz oranları, TRLİBOR gibi piyasa verilerini baz alarak ortalama piyasa faiz oranlarını bulmaktadırlar. Verim eğrisi (Yield Curve) olarak da adlandırılan ortalama faiz oranları banka hazine yetkililerinin FTF oranı belirlerken baz aldığı veridir (Tablo 3.9).

Tablo 3.9: Ortalama piyasa faiz oranları.

VADE (GÜN ARALIĞI)	PASİF(PİYASA)	AKTİF(PİYASA)
O/N(0-3)	10,91	11,41
1 HAFTA(4-10)	11,26	11,76
2 HAFTA(11-17)	11,17	11,83
3 HAFTA(18-27)	11,25	11,86
1 AY(28-31)	11,38	11,88
2 AY (32-75)	11,39	11,89
3 AY(76-91)	11,38	11,88
4 AY(92-135)	11,40	11,90
5 AY(136-165)	11,42	11,92
6 AY(166-180)	11,44	11,94
7 AY(181-225)	11,46	11,96
8 AY(226-255)	11,50	11,99
9 AY(256-285)	11,51	12,01
10 AY(286-315)	11,54	12,04
11 AY(316-345)	11,59	12,07
12 AY (346-364)	11,60	12,10
13-24 AY	11,03	12,03
25-36 AY	10,87	11,87
37-48 AY	10,71	11,71
49-60 AY	10,56	11,56
61-84 ay	10,31	11,31
85 ay ve üzeri	10,03	11,02

Aşağıdaki 3.10 no'lu tabloda banka hazine yetkililerinin piyasa faiz oranlarını da dikkate alarak belirledikleri TL FTF oranları yer almaktadır.

Her ne kadar bankacılık sistemimizde kaynakların yarısından fazlasını mevduat oluştursa da FTF oranı belirlenirken kaynak maliyet benchmarkı (göstergesi) olarak sadece piyasadaki mevduat faiz oranlarının ve bu çerçevede bankanın mevduat

maliyetinin dikkate alınması yanıltıcı olabilir. Mevduatla birlikte diğer kaynak unsurlarının vade ve maliyet yapısının da dikkate alınması daha sağlıklı sonuç verecektir.

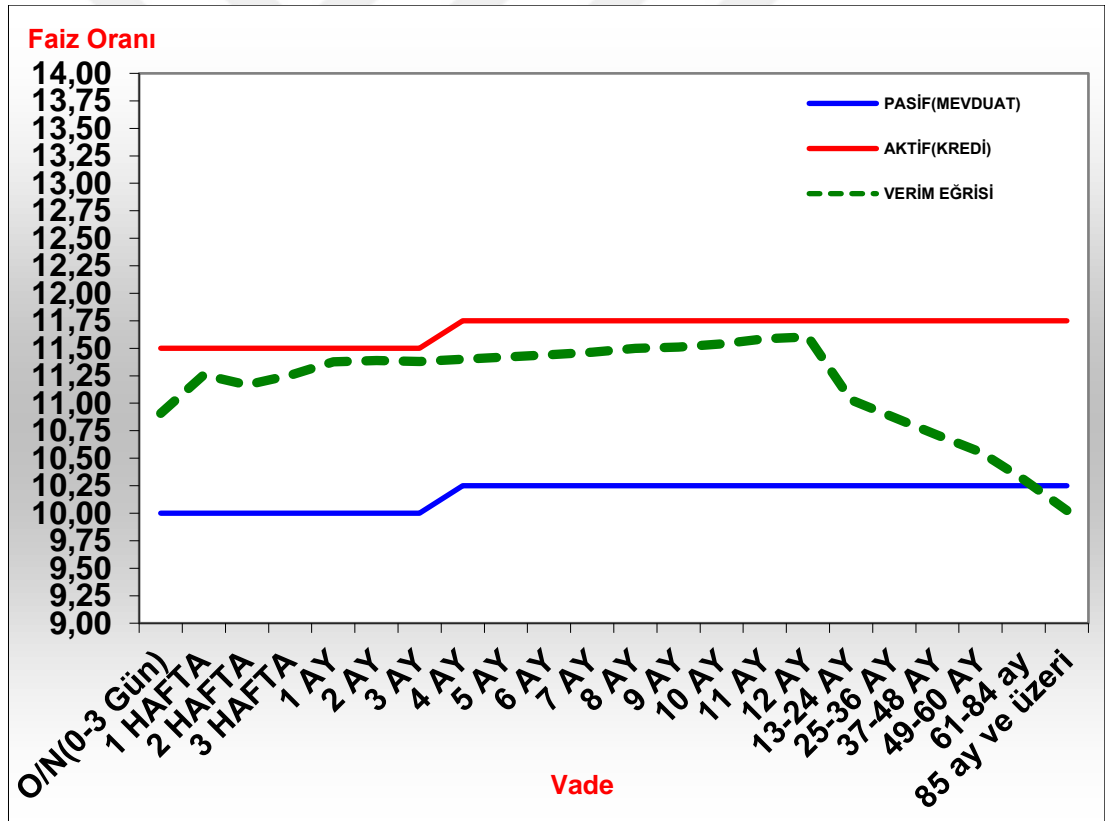
Tablo 3.10: TL FTF oranları tablosu.

VADE (GÜN ARALIĞI)	PASİF FTF	AKTİF FTF
O/N(0-3)	10	11,50
1 HAFTA(4-10)	10	11,50
2 HAFTA(11-17)	10	11,50
3 HAFTA(18-27)	10	11,50
1 AY(28-31)	10	11,50
2 AY (32-75)	10	11,50
3 AY(76-91)	10	11,50
4 AY(92-135)	10,25	11,75
5 AY(136-165)	10,25	11,75
6 AY(166-180)	10,25	11,75
7 AY(181-225)	10,25	11,75
8 AY(226-255)	10,25	11,75
9 AY(256-285)	10,25	11,75
10 AY(286-315)	10,25	11,75
11 AY(316-345)	10,25	11,75
12 AY (346-364)	10,25	11,75
13-24 AY	10,25	11,75
25-36 AY	10,25	11,75
37-48 AY	10,25	11,75
49-60 AY	10,25	11,75
61-84 ay	10,25	11,75
85 ay ve üzeri	10,25	11,75

Tablo 3.9’da yer alan vade bazında ortalama piyasa faiz oranları bankanın FTF oranlarının belirlenmesine baz teşkil etmektedir. Bankanın hazine yönetimi yetkilileri bankanın kaynak maliyeti, izleyen dönemde takip edilecek mevduat ve kredi politikası, hedefler v.b. verileri de dikkate alarak yukarıda 3.10 no’lu tablodaki gibi vadeye göre FTF oranlarını belirlemektedir.

FTF aktif ve pasif ürünler için vade bazında ayrı ayrı olarak belirlenmektedir. Bankanın izleyen dönemde kredi ve mevduat başta olmak üzere aktif ve pasife ilişkin izleyeceği politikaları yansıtmaktadır. Örneğin, mevduatta ya da kredide hangi vade diliminde büyümek istendiğini uygulanan FTF oranlarına bakarak anlamak mümkün olabilmektedir.

Aşağıdaki 3.1 no'lu grafikte bankanın piyasadaki marjinal fonlama oranları üzerinden vadeler bazında oluşturulan verim eğrisi ve bunu baz alarak oluşturulan aktif ve pasif FTF oranları yer almaktadır. Verim eğrisi piyasadaki marjinal fonlama maliyetleri dikkate alınarak hazırlanmaktadır (Tablo 3.9 Pasif sütünü). Bankanın alternatif fon kaynaklarının yaklaşık ortalama maliyetini göstermektedir. Aktiflere ilişkin FTF oranları verim eğrisini üzerinde, pasiflere ilişkin FTF oranları ise altında belirlenmektedir.

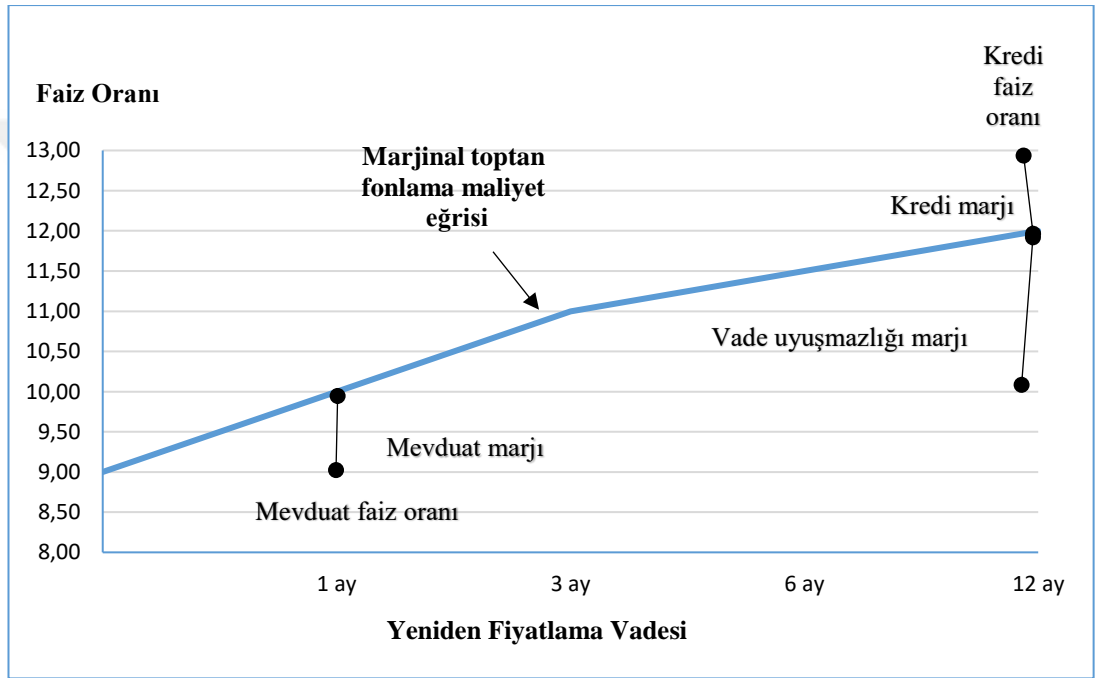

Grafik 3.1: TL FTF oranları ve piyasa faiz oranları eğrisi (verim eğrisi – yield curve).

Aşağıdaki grafikte de farklı bir verim eğrisi ile kredi ve mevduat fiyatlaması yer almaktadır. Grafikte yer alan verim eğrisi, piyasadaki marjinal fonlama faiz oranlarını (bankanın kaynaklarını piyasadan temin ettiğinde katlanacağı maliyet) göstermektedir.

Mevduatın ayda bir, kredinin yılda bir defa vadesinin yenileceği varsayılmış, kredi fiyatlamasına bu nedenle vade uyumsuzluğu marjı eklenmiştir. Mevduatın %9 oranıyla temin edildiği, kredinin %13 oranıyla kullanıldığı, FTF'nin mevduatta %10, kredide %12 olduğu varsayılmıştır.

Uygulamada pasif hesaplara ilişkin FTF grafikte marjinal toptan fonlama maliyet eğrisinin altında belirlenirken, aktif hesaplara ilişkin FTF oranları da bu eğrinin üstünde belirlenmektedir. Kredi faiz oranı mevduat ile kredinin vade uyumsuzluğu da dikkate alınarak vade uyumsuzluğu marjını da içermektedir.

Grafik 3.2: Verim eğrisi ve FTF ilişkisi

YP cinsinden FTF oranları da aynı şekilde, piyasa ve bankanın kaynak maliyeti verileri baz alınarak, izleyen dönemde takip edilecek politikaya göre belirlenir. USD ve EUR başta olmak üzere en çok işlem yapılan döviz cinslerine göre ayrı ayrı belirlenmektedir.

Tablo 3.11: Türkiye'nin ülke risk primi (CDS) oranları.

CDS Oranları	1 Y (1 yıl)	2Y (2 yıl)	3Y (3 yıl)	4Y (4 yıl)	5Y (5 yıl)
	110	164	200	229,5	267,5

Türkiye'nin vade bazında ülke risk primini gösteren 3.11 no'lu tablo, USD cinsinden FTF oranlarının belirlenmesinde en önemli göstergelerdendir. Yabancı yatırımcının ülkede risk iştahını da belirleyen göstergelerdendir.

Tablo 3.12: USD FTF oranları.

VADE (GÜN ARALIĞI)	PASİF FTF	AKTİF FTF
O/N(0-3)	0,25	1,25
1 HAFTA(4-10)	0,50	1,50
2 HAFTA(11-17)	0,75	1,75
3 HAFTA(18-27)	1,25	2,25
1 AY(28-31)	1,75	2,50
2 AY (32-75)	2,00	2,50
3 AY(76-91)	2,00	2,50
4 AY(92-135)	2,00	2,50
5 AY(136-165)	2,00	2,50
6 AY(166-180)	2,00	2,50
7 AY(181-225)	2,25	2,75
8 AY(226-255)	2,25	2,75
9 AY(256-285)	2,25	2,75
10 AY(286-315)	2,25	2,75
11 AY(316-345)	2,25	2,75
12 AY (346-364)	2,50	3,00
13-24 AY	2,75	3,25
25-36 AY	3,00	3,50
37-48 AY	3,25	3,75
49-60 AY	3,50	4,00
61-84 ay	3,75	4,25
85 ay ve üzeri	4,00	4,50

Piyasa faiz oranları ve bankanın kaynak maliyeti veri iken, FTF oranlarının belirlenmesinde bankanın aktif ve kaynak yapısı, likidite durumu, sonraki dönemde (hafta/ay/yıl ve yıllarda) izleyeceği aktif ve pasif politikası etken olmaktadır.

FTF'nın işleyişinde, şubeler sağladıkları kaynağın (mevduat) maliyeti FTF oranının altında ise, kullandırdıkları kredi FTF oranının üzerinde ise FTF geliri elde etmektedir.

FTF oranının altında kredi kullandırımı ile FTF oranının üstünde mevduat temin edildiğinde şubenin karına nasıl yansıtacağı hususuna da değinmekte yarar bulunmaktadır. Uygulamada bankalar şubelerin FTF oranı altında kredi fiyatlamasına izin vermemekte ya da istisnai olarak yapılan fiyatlamalarda işlem bazında özel FTF oranı uygulayarak şubenin zarar etmemesini sağlamaktadırlar. Mevduatta iki farklı uygulama bulunmaktadır. Bir kısım bankalar piyasa faiz oranına yakın FTF oranı belirleyip, bu oranın üzerinde temin edilen mevduat için şubeye zarar yansıtmakta (mevduat fiyatlaması konusunda şubeye daha geniş yetki veren bankalarda bu uygulama söz konusudur), diğer bankalar ise FTF oranı üzerindeki fiyatlamalarla ilgili olarak şubeye zarar yansıtmamaktadır (belli bir tutarın üzerindeki fiyatlamaların Genel Müdürlükçe yapıldığı, şube yetkilerinin kısıtlı olduğu, maliyet odaklı bankalarda bu uygulama tercih edilmektedir). Örneğin 1 ay vadeli mevduat için belirlenen FTF oranı %11 iken şubenin %11.50 oranı ile mevduat temin etmesi durumunda FTF karı değil zararı söz konusudur. İlk uygulamayı tercih eden bankalarda %11,50 ile %11 arasında oluşan fark zarar olarak şube gelirlerine yansıtılmakta, ikinci uygulamayı tercih eden bankalarda ise aradaki fark zarar olarak yansıtılmamaktadır.

FTF oranları ile ilgili uygulamalar şubelerin kaynak temini ve kredi kullandırımı politikasının yanı sıra kar zarar oluşumunu da etkilemektedir. Örneğin, şubenin piyasa koşullarında temin ettiği mevduat için FTF zararı yansıtılması şubenin mevduat temininde isteksiz davranmasına, hatta kaynak temininden uzak durmasına yol açabilecek, bu da bankanın kaynak teminini zorlaştıracaktır. Öte yandan, kredi kullandırımı ile ilgili olarak da benzer bir hassasiyet söz konusudur. Örneğin, rekabetin yoğun yaşandığı ticari ve kurumsal segmentte kredi fiyatlamaları KOBİ segmente göre genellikle daha düşük olduğundan, bankanın uyguladığı faiz ve FTF oranları nedeniyle kredi kullandırmakta zorlanması ve bu segmentte rekabet gücünü kaybetmesi söz konusu olabilir.

Kısa vadeli kaynak ihtiyacı olan banka bir taraftan kısa vadeli pasif FTF'lerini yükseltip, şubelerin gerekirse fazla maliyete katlanarak kaynak bulmasını teşvik edecek, kısa vadeli kredi kullandırmalarına (O/N, Spot) uyguladığı aktif FTF'leri de yükselterek şubelerin kısa vadeli kredi kullandırmalarını kısımaya çalışacaktır. Aktif FTF oranı yükseldikçe şubenin kredi kullandırımına bağlı karı düşecek, daha yüksek

oranla kredi kullanarak faiz marjını korumaya çalışacaktır. Pasif FTF yükseldiğinde ise, kaynak maliyetiyle bağlantılı olarak şubenin elde ettiği kar artacak, bu durumda şube faiz marjını koruyarak gereksinim duyarsa daha yüksek faiz oranıyla kaynak bulmaya yönelebilecektir.

Örnek Bank A.Ş.'nin FTF oranları incelendiğinde kaynak vadesini uzatmak amacıyla, vade uzadıkça artan FTF oranları uyguladığı görülmektedir. Pasif FTF oranları piyasa ortalamasının altında, aktif FTF ortalaması da piyasa ortalamasının üzerindedir. Bu, kaynak maliyeti ve kullandırım getirisinin net faiz marjını artıran ve karlılığı yükselten en önemli unsur olmasının gereğidir.

3.3 Fon Transfer Fiyatlaması Model Uygulaması

Bu tezin 2.4.bölümünde kaynak maliyeti simülasyonu, 3.2.bölümünde FTF oranı simülasyonu yapılan Örnek Bank A.Ş.'nin topladığı kaynak tutarı kullandığı krediden fazla olan A Şubesi ile kullandığı kredi tutarı topladığı kaynaktan fazla olan B Şubesi'nin gelir gider ve kar kalemleri ile aktif ve pasif hesaplara FTF'nin etkisi simülasyon yoluyla örneklendirilerek açıklanmıştır.

A Şubesi'nin belli başlı aktif ve pasif hesaplarının yıllık ortalamasının aşağıdaki gibi olduğunu varsayalım.

Tablo 3.13: A Şubesi'nin aktif ve pasif hesaplarının yıllık ortalaması (31.12.2016).

Ürün Adı	Yıllık Ortalama
Vadesiz TL Mevduat	7.900.000
Vadesiz YP Mevduat (USD karşılığı)	6.100.000
Vadeli TL Mevduat	135.000.000
Vadeli YP Mevduat (USD karşılığı)	5.500.000
Toplam Nakdi Krediler TL	28.000.000
Toplam Nakdi Krediler YP (USD karşılığı)	450.000
Bireysel Krediler	51.000.000
Gayrimakdi Krediler	28.000.000

A Şubesi'nin dönem sonunda gelir tablosu aşağıda belirtildiği şekilde oluşmuştur.

Tablo 3.14: A Şubesi'nin gelir tablosu (31.12.2016).

	TUTAR
FAİZ GELİRLERİ	24.903.000
1.Kredilerden alınan faiz	9.956.000
2.FTF faiz gelirleri	14.767.000
2.1.Vadesiz mevduat FTF geliri	835.750
2.2.Vadeli mevduat FTF geliri	13.931.250
3.Kazanılan kar paylaşımı	140.000
4.Diğer	40.000
FAİZ GİDERLERİ	22.577.000
1.Mevduata verilen faiz giderleri	13.593.750
2.FTF faiz giderleri	8.735.500
3.Dağıtılan kar paylaşımları	117.500
4.Diğer	130.250
NET FAİZ GELİRLERİ	2.326.000
FAİZ DIŞI GELİRLER	2.075.250
FAİZ DIŞI GİDERLER	2.230.250
KAR	2.171.000

Şubenin bilanço ve gelir tablosundaki rakamlar, Örnek Bank A.Ş.'nin kaynak maliyeti ve FTF simülasyonundaki verilerle birlikte dikkate alınarak, mevduat için müşterilere ödediği faiz ile söz konusu mevduat için Genel Müdürlükçe tahakkuk ettirilen FTF geliri, kredilerden aldığı faiz ile Genel Müdürlüğe ödediği FTF gideri de aşağıdaki iki tabloda yer almaktadır. Söz konusu simülasyonda;

a) Şubenin vadeli kaynağının (banka ve sektör ortalamasına paralel olarak) yaklaşık %70'inin 1-3 ay arası vadeli, %15'inin 1 aydan daha kısa vadeli, %15'inin 3-12 ay vadeli olduğu,

b) Bankanın FTF oranının üzerinde temin edilen mevduat için şubelere zarar yansıtmadığı,

c) Ortalama USD kurunun 3 TL olduğu,

d) Bireysel kredilerin ortalama vadesinin 5 yıl olduğu,

Varsayılmıştır.

Tablo 3.15: A şubesi mevduat faiz gideri ve FTF geliri tablosu.

Kaynak Türü (Ortalama)	Yıllık Ortalama	Tahmini Faiz Gideri	Tahmini Faiz Oran	Tahmini FTF Tutarı	İlave FTF Tutarı (*)	Toplam FTF Tutarı (**)	Ortalama FTF (%)
Vadesiz TL	7.900.000	0	0,00%	790.000		790.000	10,00%
Vadesiz USD	6.100.000	0	0,00%	45.750		45.750	0,25%
Vadeli TL (1 aydan kısa vadeli)	20.250.000	1.923.750	9,50%	2.025.000		2.025.000	10,00%
Vadeli TL (1-3 ay vadeli)	94.500.000	9.213.750	9,75%	9.450.000		9.450.000	10,00%
Vadeli TL (3-12 ay vadeli)	20.250.000	2.126.250	10,50%	2.075.625	50.625	2.126.250	10,25%
Vadeli USD	5.500.000	330.000	2,00%	330.000		330.000	2,00%
TOPLAM		13.593.750		14.716.375	50.625	14.767.000	

(*) (**)Şubenin mevduat oranı FTF oranının üzerinde olduğunda, uygulanan FTF oranından ayrı olara şubeye FTF geliri tahakkuk ettirilerek şubenin mevduat nedeniyle zarar etmesi önlenmektedir.

Yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi, A Şubesi vadeli mevduat için müşterilere 13.593.750 TL faiz öderken, (bu kaynakları banka hazinesine devrettiği varsayılarak) Genel Müdürlük’çe şubeye vadesiz kaynak için 835.750 TL, vadeli kaynak için 13.931.250 TL olmak üzere toplam 14.767.000 TL FTF geliri tahakkuk ettirilmiştir. Sonuçta şube topladığı kaynak nedeniyle ödediği faizin 1.173.250 TL üzerinde bir FTF geliri elde etmiştir. Söz konusu fazlalık, büyük oranda vadesiz mevduattan, kısmen de FTF’nin altında bir ortalama oranla mevduat temin edilmesinden kaynaklanmıştır.

Örneğin, 94.500.000 TL ortalama tutarlı 1-3 ay vadeli mevduat grubunu %9,50 faizle temin edip, 9.213.750 TL faiz öderken, bu mevduat grubu için Genel Müdürlük’ten %10 oranıyla 9.450.000 TL FTF almıştır. Sonuçta 1-3 ay vadeli mevduat grubundan kazancı 236.250 TL olmuştur.

Şubeler belirlenen FTF oranının üzerinde bir oranla mevduat temin ettiklerinde, faiz ile FTF geliri arasında oluşan fark kadar ilave FTF tahakkuk ettirerek, şubenin söz konusu mevduat nedeniyle zarar etmemesi sağlanmaktadır. 3-12 ay vadeli mevduat grubu için bu durum söz konusu olmuştur. Şube toplam 20.250.000 TL tutarlı mevduat grubunu %10,50 oranıyla temin etmiştir. Bu dilimde uygulanan FTF %10,25’dir. Bu durumda şube ödediği faiz 2.126.250 TL iken 2.075.625 TL FTF geliri elde etmekte

ve sonuç itibariyle 50.625 TL zarar söz konusu olmaktadır. Banka uygulamasında uygulanan FTF oranından bağımsız olarak, söz konusu tutar şubeye FTF geliri olarak tahakkuk ettirilmekte ve şubenin mevduat nedeniyle zarar etmesi önlenmektedir.

Tablo 3.16: A Şubesi kredi faiz geliri ve FTF gideri tablosu.

	Yıllık Ortalama	Tahmini Faiz Geliri	Tahmini Faiz Oranı	Tahmini FTF Tutarı	Ortalama FTF (%)
Toplam Nakdi Krediler TL	25.000.000	3.750.000	15,00%	2.937.500	11,75%
Toplam Nakdi Krediler YP (USD karşılığı)	450.000	81.000	6,00%	40.500	3,00%
Bireysel Krediler	49.000.000	6.125.000	12,50%	5.757.500	11,75%
Toplam		9.956.000		8.735.500	

Yukarıdaki tabloda görüleceği gibi, A Şubesi kullandığı kredilerden 9.956.000 TL faiz geliri elde ederken, (bu kullandırmaların banka hazinesinden ödünç alınan kaynaktan yapıldığı varsayılarak) Genel Müdürlükçe 8.735.500 TL FTF gideri tahakkuk ettirilmiştir. Bu durum şubenin FTF oranlarının üzerinde, yüksek getiriyle kullandığı kredilerden kaynaklanmıştır.

Topladığı mevduat kullandığı krediden fazla olan şubenin FTF giderleri ile FTF gelirleri karşılaştırıldığında 6.031.500 TL şube lehine bir durum söz konusudur. Faiz dışı gelir ve giderler de dikkate alındığında şubenin dönem sonunu 2.171.000 TL kar ile kapattığı görülmektedir. Bu durumun oluşmasında vadesiz mevduatın ve yüksek getirili kredi kullandırmalarının payı büyüktür. Vadeli mevduatın maliyetinin nispeten düşük olmasının da bunda katkısı bulunmaktadır.

Yıl içinde faiz oranlarında ve uygulanan FTF oranlarında değişiklikler olmakla birlikte, simülasyonda güncel verilerden hareket edilmiştir. Sonuçta sektör, banka ve şube verileri baz alınarak, kredi ve mevduata uygulanan faiz gelir ve giderleri ile FTF gelir ve giderlerinin dağılımı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Örnek Bank A.Ş.'nin faaliyet gösterdiği piyasa itibariyle kredisi mevduatının üzerinde olan B Şubesi'nin başlıca aktif ve pasif hesaplarının yıllık ortalamasının aşağıdaki tablodaki gibi olduğunu varsayalım.

Tablo 3.17: B Şubesi'nin aktif ve pasif hesaplarının yıllık ortalaması (31.12.2016).

Ürün Adı	Yıllık Ortalama
Vadesiz TL Mevduat	27.000.000
Vadesiz YP Mevduat (USD karşılığı)	13.100.000
Vadeli TL Mevduat	44.100.000
Vadeli YP Mevduat (USD karşılığı)	22.300.000
Toplam Nakdi Krediler TL	216.250.000
Toplam Nakdi Krediler (USD karşılığı)	298.500.000
Bireysel Krediler	10.000
Gayrinakdi Krediler TL+YP	723.000.000

Yıl sonunda B Şubesi'nin gelir tablosu aşağıdaki gibi oluşmuştur.

Tablo 3.18: B Şubesi'nin gelir tablosu (31.12.2016).

	TUTAR
FAİZ GELİRLERİ	84.191.000
1.Kredilerden alınan faiz	74.510.625
2.FTF faiz gelirleri	9.479.851
2.1.Vadesiz mevduat FTF geliri	2.798.250
2.2.Vadeli mevduat FTF geliri	6.681.601
3.Kazanılan kar paylaşımı	130.500
4.Diğer	70.024
FAİZ GİDERLERİ	59.112.000
1.Mevduata verilen faiz giderleri	6.681.600
2.FTF faiz giderleri	52.275.550
3.Dağıtılan kar paylaşımları	95.000
4.Diğer	59.850
NET FAİZ GELİRLERİ	25.079.000
FAİZ DIŞI GELİRLER	12.800.000
FAİZ DIŞI GİDERLER	3.147.000
KAR	34.732.000

Şubenin bilanço ve gelir tablosundaki rakamlar, Örnek Bank A.Ş.'nin kaynak maliyeti ve FTF simülasyonundaki verilerle birlikte dikkate alınarak, mevduat için müşterilere ödediği faiz ile söz konusu mevduat için Genel Müdürlükçe tahakkuk ettirilen FTF geliri, kredilerden aldığı faiz ile Genel Müdürlüğe ödediği FTF gideri de aşağıdaki iki tabloda açıklanmıştır. Simülasyonda;

- a) Şubenin vadeli kaynağının (banka ve sektör ortalamasına paralel olarak) yaklaşık %70'inin 1-3 ay arası vadeli, %15'inin 1 aydan daha kısa vadeli, %15'inin 3-12 ay vadeli olduğu,
- b) Bankanın FTF oranının üzerinde temin edilen mevduat için şubelere zarar yansıtmadığı,
- c) USD ortalama kurunun 3 TL olduğu,
- d) Bireysel kredilerin ortalama vadesinin 5 yıl olduğu varsayılmıştır.

Tablo 3.19: B şubesi mevduat faiz gideri ve FTF geliri tablosu.

Kaynak Türü (Ortalama)	Yıllık Ortalama	Tahmini Faiz Gideri	Tahmini Faiz Oranı (%)	Tahmini FTF Tutarı	İlave FTF Tutarı (*)	Toplam FTF Tutarı (**)	Ortalama FTF (%)
Vadesiz TL	27.000.000	0	0,00%	2.700.000		2.700.000	10,00%
Vadesiz USD	13.100.000	0	0,00%	98.250		98.250	0,25%
Vadeli TL (1 aydan kısa vadeli)	6.615.000	678.038	10,25%	661.500	16.538	678.038	10,00%
Vadeli TL (1-3 ay vadeli)	30.870.000	3.318.525	10,75%	3.087.000	231.525	3.318.525	10,00%
Vadeli TL (3-12 ay vadeli)	6.615.000	678.038	10,25%	678.038		678.038	10,25%
Vadeli USD	22.300.000	2.007.000	3,00%	1.338.000	669.000	2.007.000	2,00%
TOPLAM		6.681.600		8.562.788	917.063	9.479.851	

(*) (**): Şubenin mevduat oranı FTF oranının üzerinde olduğunda, uygulanan FTF oranından bağımsız olarak FTF geliri tahakkuk ettirilerek şubenin mevduat nedeniyle zarar etmesi önlenmektedir.

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere, B Şubesi vadeli mevduat için müşterilere 6.681.600 TL faiz öderken, (şubenin bu kaynakları banka hazinesine devrettiği varsayılarak) Genel Müdürlük'çe şubeye vadesiz kaynak için 2.798.250 TL, vadeli kaynak için 6.681.601 TL olmak üzere toplam 9.479.851 TL FTF geliri tahakkuk ettirilmiştir. Sonuçta şube topladığı kaynak nedeniyle mevduat müşterilerine ödediği faizin 2.798.251 TL üzerinde bir FTF geliri elde etmiş olmaktadır. Bu durumun oluşmasında maliyetsiz bir kaynak olan vadesiz mevduatın toplam mevduat içindeki payının yüksek olması büyük etken olmuştur. Vadeli mevduatın ortalama maliyetinin de FTF oranlarına yakın olduğu anlaşılmaktadır.

Şubeler belirlenen FTF oranının üzerinde bir oranla mevduat temin ettiklerinde, faiz ile FTF geliri arasında oluşan fark kadar ilave FTF tahakkuk ettirerek, şubenin söz konusu mevduat nedeniyle zarar etmemesi sağlanmaktadır. B Şubesi'nde 1 aydan kısa vadeli TL, 3-12 ay vadeli TL ve vadeli USD gruplarında bu durum söz konusu olmuştur. Uygulanan FTF oranından bağımsız olarak, ilave FTF geliri olarak tahakkuk ettirilerek şubenin mevduat nedeniyle zarar etmesi önlenmiştir.

Tablo 3.20: B Şubesi kredi faiz geliri ve FTF gideri tablosu.

	Yıllık Ortalama	Tahmini Faiz Geliri (*)	Tahmini Faiz Oranı	Tahmini FTF Tutarı (**)	Ortalama FTF (%)
Toplam Nakdi Krediler TL	216.250.000	29.734.375	13,75%	25.409.375	11,75%
Toplam Nakdi Krediler YP (USD karşılığı)	298.500.000	44.775.000	5,00%	26.865.000	3,00%
Bireysel Krediler	10.000	1.250	12,50%	1.175	11,75%
Toplam		74.510.625		52.275.550	

B Şubesi kullandığı krediler için 74.510.625 TL faiz geliri elde ederken, (bu kullandırmaların banka hazinesinden temin edilen kaynakla yapıldığı varsayılarak) Genel Müdürlükçe 52.275.550 TL FTF gideri tahakkuk ettirilmiştir.

Sonuçta, kullandığı krediler topladığı mevduattan fazla olan şubenin FTF giderleri ile FTF gelirleri karşılaştırıldığında 42.795.699 TL aleyhte bir durum söz konusudur. Bu topladığı kaynaktan daha fazlasını kullandırmasının doğal bir sonucudur. Ancak, kullandırım ağırlıklı şubenin faiz gelirleri dönem sonunu 34.732.000 TL karla kapatmasını sağlamıştır. Karın oluşumunda, faiz dışı gelirlerin katkısı da büyüktür. Bunlar arasında, kredilerden alınan komisyonlar ile teminat mektubu komisyonlarının önemli payı bulunmaktadır.

Yıl içinde faiz oranlarında ve uygulanan FTF oranlarında değişiklikler olmakla birlikte, simülasyonda güncel verilerden hareket edilmiştir. Sonuçta sektör, banka ve şube verileri baz alınarak, kredi ve mevduata uygulanan faiz gelir ve giderleri ile FTF gelir ve giderlerinin dağılımı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Şubelerin karlılığı hesap edilirken, FTF gelir giderleri de diğer gelir gider kalemleri ile birlikte değerlendirmeye alınmaktadır. FTF gelir ve gider kalemleri şubelerin karlılık performansını doğru ölçmek ve artırmak için kullanılmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu tez çalışmasının temel konusu; finansal sistemin en önemli aktörlerinden olan mevduat bankalarının kârlılığında kaynak maliyetinin doğru bir şekilde hesaplanması, kaynak maliyetinin düşürülmesi ile kaynak sağlayan ve sağlanan kaynağı kullandıran şubelerin karlılık performanslarının belirlenmesi ve ölçülmesine ilişkin geleneksel yöntemler ile modern yaklaşımların değerlendirilmesidir.

Bu amaçla öncelikle finansal araçlar, finansal piyasalar ve finansal sistem hakkında genel olarak bilgi verilmiş, finansal sistem içerisinde bankaların (özellikle mevduat bankalarının) durumu ve diğer finansal kurumlar içinde konumu değerlendirilmiştir. Bankacılık sisteminin bugünkü dinamiklerinin ve sorunlarının anlaşılmasında Türk bankacılık sisteminin tarihi gelişiminin önemli olduğu düşünüldüğünden, bu gelişim süreci dönemler itibarıyla açıklanmıştır.

Bankaların fonları hangi kaynaklardan temin ettiği, bunların vade ve maliyet yapısı ile temin edilen fonların hangi alanlarda değerlendirildiği banka karlılığı açısından önemlidir. Net faiz marjı, diğer ticari işletmeler gibi kar maksimizasyonu hedefine dönük çalışan bankaların karlılığını belirleyen en önemli göstergedir. Net faiz marjının yanında özkaynak karlılığı ve aktif karlılığı başta olmak üzere karlılığın belirleyicileri ve göstergelerine bu çalışmada genel olarak değinilmiş ve örnek bir banka uygulaması ile kaynak maliyetinin hesaplanması gösterilmiştir.

Likidite riski başta olmak üzere bankaların karşılaştıkları piyasa riski, kredi riski, operasyonel risk ve diğer riskler ile bunların yönetilmesi, bankaların etkin, öngörüsü kuvvetli bir risk yönetimi fonksiyonu tesis etmeleri zorunluluğu çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Bankalarda aktif pasif komitesinin teşkil edilip aktif (varlık) ve pasiflerinin (kaynaklarının) etkin ve verimli bir şekilde yönetilmesi bankanın geleceğe dönük

hedeflerinin gerçekleştirilmesinde oldukça önemlidir. Aktif pasif yönetimi aslında bir anlamda bankanın yönetimidir.

Yukarıda belirtilen genel yapı açıklandıktan sonra, çalıştığı piyasanın özelliği gereği bazısı kaynak sağlarken diğerleri kaynak kullandıran ve bankanın karının oluşumunda en önemli birimler olan şubeler başta olmak üzere bankanın ilgili birimlerinin belirlenen hedeflere yöneltilmesi, birimlerin sağladığı kaynaklar ve kullandırmalardan elde ettikleri kar, dolayısıyla banka karlılığına katkılarının ölçümü ve birbirleri arasındaki fon aktarımının hangi esaslara göre yapılması gerektiği konusu bankaların bu alandaki uygulamaları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Bankaların etkin bir aktif pasif ve risk yönetimi fonksiyonu tesis edip, net faiz marjı, aktif ve özkaynak karlılığı başta olmak üzere karlılık göstergelerinde iyi bir performans ortaya koymaları başta özkaynak sağlayan ortaklar olmak üzere hisse sahipleri ve diğer paydaşlarının beklediği sonuçtur. Bu sonuca giden yolda birimlerin (şubelerin) karlılıklarının ölçülmesi ve hedefe yönlendirilmesi, kaynak sağlayan ve bunları kullandıran birimler (şubeler) arasında maliyet ve gelir paylaşımının sağlıklı bir şekilde yapılması önemlidir.

Temelde banka birimlerinin birbirleriyle fon alışverişinde ya da birbirleri adına (diğer şube müşterisine havale gönderme, başka bir şubenin müşterisinin hesabından ödeme yapma gibi) yaptıkları işlemlerde, işlemin TL ya da YP olmasına göre Tek Düzen Hesap Planında 290 Şubeler Cari Hesabı (TL) ya da 291 Şubeler Cari Hesabı (YP) ile izlenen Şubeler Cari Hesabı üzerinden Şubeler Cari Faizi tahakkuk ettirilmesi esasına dayandığından Şubeler Cari Faizi uygulaması adlandırabileceğimiz bu yöntem uzun süre bankalarca bu amaçla kullanılmıştır. Söz konusu hesap niteliği itibariyle borç ya da alacak kalıntısı verebilmektedir. Dönem sonunda ŞCH hesabının (290/291 hesaplar) borç bakiyesi üzerinden faiz geliri, alacak bakiyesi üzerinden de faiz gideri tahakkuk ettirilmektedir. Dönem sonunda tüm birim ve şubelerin ŞCH hesabının banka genelinde toplam borç bakiyesi alacak bakiyesine denk olduğundan bu hesap banka bilançosunda yer almamaktadır. Şubelere tahakkuk ettirilen faiz gelirleri ile faiz giderleri toplamı da denk olmaktadır.

ŞCF uygulamasının işleyişinde şubeler (birimler) birbirleri adına yaptıkları (havale, çek, senet ödeme, hesaptan ödeme v.b.) işlemler nedeniyle ŞCF ödeyip/alırken, faaliyet gösterdiği piyasanın özelliği nedeniyle kullandığı krediden daha fazla mevduat toplayan ve fon fazlası veren şubeler (birimler) bu fon fazlasını (genel müdürlüğe) devrettiğinde ŞCF faizi almaya hak kazanmakta, yine faaliyet

gösterdiği piyasadan dolayı topladığı mevduattan daha fazla kredi kullandıran ve fon açığı olan şubeler bu açığını gidermek için diğer birimlerden (genel müdürlükten) fon temin ettiğinde ŞCF ödemekteydi. Bu işleyle dolaylı olarak mevduat ağırlıklı çalışan şubeler ŞCF alırken, kredi ağırlıklı çalışan şubeler de ŞCF ödemekteydi. Ancak, kredi ve mevduat için doğrudan ŞCF tahakkuk ettirilmemekteydi. Uygulamanın en önemli eksiği mevduat ve kredi başta olmak üzere bankacılığın temel ürünlerinin karlılığını ve dolayısıyla şubelerin karlılık performanslarını ölçmeye imkan tanımamasıydı.

ŞCF uygulaması baz alınarak geliştirilen Fon Transfer Fiyatlaması (FTF) uygulaması ise ürün bazında kar ve maliyet hesaplamasına ve şubelerin karlılık performanslarının ölçümüne imkan vermektedir.

FTF uygulaması temin edilen mevduat ve diğer kaynakların genel müdürlüğe devredildiği, kullanılan krediler ve diğer aktif varlıkların ise genel müdürlükten sağlandığı varsayımı ile çalışmaktadır. Bu bakış açısıyla, şubelere mevduat ve diğer kaynakların bakiyesi üzerinden belirlenen FTF oranı ile gelir tahakkuk ettirilirken, kredi ve diğer varlıkların bakiyesi üzerinden belirlenen FTF oranı üzerinden gider tahakkuk ettirilmektedir. Sonuçta, şube krediyi hazineden temin ettiği oranın (FTF) üzerinde bir faiz oranıyla kullandığında, mevduatı hazineye devrettiği oranın (FTF) altında bir faiz oranıyla temin ettiğinde kar etmektedir.

ŞCF ile FTF uygulamalarının temel farkı budur. ŞCF uygulamasında birimler arasındaki fon akışı Şubeler Cari Hesap bakiyesi üzerinden faizlendirilirken, FTF uygulamasında aktif ve pasif hesapların bakiyesi baz alınarak şubelere gelir ya da gider tahakkuk ettirilmektedir.

FTF uygulaması fon fazlası veren ve bunu banka hazinesine aktaran şubelere bunun karşılığında gelir tahakkuk ettirilmesi, fon açığı olan ve bunu banka hazinesinden (dolayısıyla diğer şubelerin sağladığı fonlardan) temin eden şubelere de bunun karşılığında gider tahakkuk ettirilmesi, şubelerin mevduat ve kredi başta olmak üzere ürünlerinden ne kadar kar elde ettiklerinin ve dolayısıyla karlılık performanslarının ölçülmesi esasına göre çalışmaktadır.

FTF uygulaması (ya da birimlerin birbirlerine kaynak aktarımlarına faiz ya gelir/gider tahakkuk ettiren bir uygulama) olmasa, konumu itibarıyla kullandığı krediden daha fazla mevduat temin eden şubeler müşterilere ödedikleri faiz dolayısıyla sürekli zarar edecekler, kullandığı kredi temin ettiği mevduattan fazla olan şubeler diğer şubelerin temin ettiği kaynağı kullandığı halde, müşteriden elde ettikleri faiz geliri dolayısıyla sürekli kar edeceklerdir. FTF uygulaması ile bu durum önlenmekte,

yanı sıra şubelerin kredi ve mevduat başta olmak üzere ürünlerden ne kadar kar ettikleri de ölçülmektedir.

FTF bankanın aktif pasif yönetiminde etkinliğin sağlanması için, piyasa koşulları, geleceğe ilişkin hedef, beklenti ve öngörüler doğrultusunda, karşılaşılabilecek riskleri de kontrol edip bertaraf etmeye (hedging) dönük önemli uygulamalardan birisidir ve bankalar için önemi gün geçtikçe artmaktadır.

FTF uygulaması;

- Bankanın mevduat ve kredi başta olmak üzere değişik ürünlerden kazancının doğru hesaplanmasını,
- Bilançoda oluşabilecek likidite, piyasa (kur ve faiz) ve kredi riski başta olmak üzere risklerin hazine birimi içerisinde tek elden izlenip yönetilebilmesini,
- Kredi ve mevduat başta olmak üzere tüm aktif ve pasif ürünlerde müşteri fiyatlamasının doğru yapılmasını,
- Gelir ve maliyet unsurlarının şubeler (birimler) arasında dağıtılarak şubelerin (birimlerin) karlılık bazında performansının ölçülmesini sağlamaya dönük bir uygulamadır.

Fon Transfer Fiyatlaması uygulaması ile şubeler banka politikaları doğrultusunda yönlendirilmektedir. Dolayısıyla Fon Transfer Fiyatlaması Aktif-Pasif yönetim etkinliğinin sağlanması ve kaynak maliyetinin düşürülebilmesi için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.

Vade ve ürün bazında fon transfer fiyatlaması yapılması mümkün olduğundan, şubelerin Banka hedefleri doğrultusunda istenen hedeflere, gerektiğinde ürün bazlı yönlendirilebilmesi mümkündür.

Bankaların genellikle aktif ve pasif kalemler için vade bazlı FTF oranları belirledikleri görülmektedir. FTF'nin etkinliğinin artırılması ürün bazında fiyatlama yapılması ile mümkündür. Örneğin, 1 yıl vadeli tüketici kredisi ile ticari kredinin, aylık eşit taksitli kredi ile borçlu cari hesap şeklinde çalışan kredinin, teminatsız kredi ile yüksek teminatlı kredinin risk, nakit akışı, bankanın gelecek dönemlerdeki bilanço yapısı üzerindeki etkisi gibi hususlarda ifade ettiği anlam aynı değildir. Aynı şekilde kredi ile diğer aktiflerin (örneğin döner değerlerin) niteliği farklıdır. Mevduat müşterisi ile bankalararası piyasadan veya uluslararası piyasadan borç temin etmek sadece vade veya maliyet açısından değerlendirilmemelidir.

Bankaların varlık ve kaynak portföyü (kompozisyonu) oluştururken vade ve maliyet başta olmak üzere risk, geri dönüş, temin zorluğu, karlılık gibi birçok faktörü dikkate alması gerekmektedir. Dolayısıyla, FTF uygulamasının etkin olabilmesi, banka politikaları doğrultusunda, ürünlerin vade ve maliyet dışında diğer niteliklerinin de dikkate alınarak FTF belirlenmesi ile mümkün olabilecektir.

Şubeler Cari Hesap ve Fon Transfer Fiyatlamasını inceleyen bu çalışmamız akademik anlamda ilk çalışmalardan birisi, belki de ilkidir. Ülkemizde, mevduat bankalarında FTF uygulamasına ilişkin yeterince akademik çalışma bulunmamaktadır. Yabancı literatürde gözden geçirilerek yapılacak akademik çalışmalar hem üniversitelerin bankacılık ve finansla ilgili bölümlerindeki öğrenci ve akademisyenler hem de bankaların hazine yetkilileri başta olmak üzere aktif pasif komitesi yetkilileri için farklı bakış açıları geliştirecektir.

KAYNAKÇA

Acar, O., 2001 Krizi Sonrası Yeniden Yapılandırılan Türk Bankacılığı'nın 2008 Küresel Krizinden Olumsuz Etkilenen Ülkelerden Ayrışması Üzerine Bir Model Önerisi, Doktora Tezi, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 2012

Akgüç, Ö., Ticaret Bankalarının Yönetimi, Arayış Basım Yayıncılık, 1.Baskı, 2011 İstanbul

Akgüç, Ö., 1980 Sonrası Türk Bankacılığının Özellikleri, 75.Yılda Paranın Serüveni, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998

Arıcan, E., Yücememiş, B.T., Işıl, G., Türk Bankacılık Sektöründe Pazar Hakimiyeti ve Sektörün Rekabet Gücünün Uygulamalı Analizi, İTO Yayını, İstanbul, 2009

BDDK, 2017/a, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, Aralık 2016, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/15785tbs_temel_gostergeler_raporu_aralik_2016.pdf E.T. 01.02.2017

BDDK, 2017/b, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Finansman Şirketleri, https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kuruluslar/Tuketici_Finansmani/Tuketici_Finansmani.aspx E.T. 01.02.2017

BDDK, 2017/c, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Finansal Kiralama Şirketleri, https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kuruluslar/Finansal_Kiralama/Finansal_Kiralama.aspx E.T. 01.02.2017

BDDK, 2017/d, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Faktoring Şirketleri, <https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kuruluslar/Faktoring/Faktoring.aspx> E.T. 01.02.2017

BDDK, 2017/e, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü İnteraktif Bülten, <http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/#> E.T. 08.02.2017

BDDK, 2017/f, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemlerine İlişkin Olarak Açıklanmasına Gerek Duyulan Hususlar, https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/1845tbbgenelge.pdf E.T. 12.02.2017

BDDK, 2017/g, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü, http://www.bddk.gov.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/13131tbs_genel_gorunumu_2014.pdf E.T.12.02.2017

BDDK, 2017/h, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Likidite riskinin yönetimine ilişkin rehber, https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/13975likidite_riskinin_yonetimine_iliskin_rehber.pdf, E.T. 28.3.2017

BDDK, 2017/i, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Piyasa riskinin yönetimine ilişkin rehber, https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/13472piyasa_riski_rehberi.pdf, E.T. 28.3.2017

BDDK, 2017/j, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Operasyonel riskin yönetimine ilişkin rehber, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/14603operasyonel_riskinin_yonetimine_iliskin_rehber.pdf, E.T. 28.3.2017

BİST/2017, Borsa İstanbul, Piyasalar, <http://www.borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/piyasalar> ET. 22.2.2017

BloombergHT/2017, Bloomberg HT İnternet Haber Sitesi, <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1887643-issizlik-sigortasi-fonu-100-milyar-liraya-ulasti>, E.T. 24.4.2017

DASK/2017, Doğal Afet Sigortaları Kurumu, DASK Hakkında, <https://www.dask.gov.tr/hakkinda.html>, E.T. 23.4.2017)

EGM, 2017/a, Emeklilik Gözetim Merkezi, Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında, <http://www.egm.org.tr/?sid=69> E.T. 25.2.2017

EGM, 2017/b, Emeklilik Gözetim Merkezi, Bireysel Emeklilik Sistemi, Tarihçe, <http://www.egm.org.tr/?sid=70> E.T. 25.2.2017

EGM, 2017/c, Emeklilik Gözetim Merkezi, Bireysel Emeklilik Şirketleri, <http://www.egm.org.tr/?pid=350> E.T. 25.2.2017

Eğilmez, M., Hazine, Remzi Kitabevi, 2016, İstanbul

Erdem, E. Prof. Dr. (2014). Para Banka ve Finansal Sistem. Ankara. Detay Yayıncılık, 6.Baskı

Eroğlu, Z.,A., Türk Bankacılık Sisteminde Kaynak Maliyeti, BDDK Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları: 2001/5, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/12702001-5.pdf E.T. 26.11.2016

Ferid, H., Osmanlı'da Para ve Finansal Kredi, Cilt 3, Yayına Hazırlayan: Mehmet Hakan Sağlam, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü, İstanbul, 2008

Günel, M. Doç. Dr. Para, Banka ve Finansal Sistem. Nobel Yayın Dağıtım, 3. Baskı, Ankara. 2010

Günel, M. Para Arzının İçselliği, Etkileri, Merkez Bankalarının Değişen Rolü ve Türkiye'de Gelişmeler, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, 1999

Güneş, N.Dr. Banka Karlılığının Belirleyicileri 2002-2012 Dönemi Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Y.2015 C.20 S.3 <http://iibfdergi.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/352/files/yil-2015-cilt-20-sayi-3-yazi-14-11092015.pdf> 27.02.2017

Güzel, A., 2016/a, Finansal Piyasalar 1.Bölüm, Yayınlanmamış Ders Notu

Güzel, A., 2016/b, Para ve Sermaye Piyasası, 13-14.Bölüm, Yayınlanmamış Ders Notu

Hazar, A. ve Babuşcu, Ş., Banka Aktif Pasif Yönetimi, Bankacılık Akademisi Yayınları, 2.Baskı, Ankara, 2014

Hazar, A., Babuşcu, Ş., Bektaş, S., Ceylan, M., Ulusal ve Uluslararası Piyasalar, Akademi Consulting and Training, 2014, 2.Baskı

İnam, M., Sermaye Piyasası:Borsalar, Kurumlar, Araçlar, İşlemler, Seçkin Yayıncılık, Kasım 2001, 1.Baskı

İŞKUR/2017, Türkiye İş Kurumu, Tarihçe, <http://www.iskur.gov.tr/KurumsalBilgi/Kurum/Tarihce.aspx> E.T. 22.02.2017

Kazgan, G. Tanzimattan 21.Yüzyıla Türkiye Ekonomisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

Milli Reasürans, 2017, Milli Reasürans Tarihçesi, <http://www.millire.com/Tarihce.html>

Öçal, T., Para-Banka Uluslararası İktisat, Savaş Yayınevi, 2.Baskı, Haziran 2006, Ankara

Öçal, T., Çolak, Ö.F., Togay, S., Eser, K., Para Banka Teori Politika, Gazi Kitabevi, 1.Baskı, Mart 1997, Ankara

Pamuk, Ş., Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 2.Baskı, 2000 İstanbul

Parasız, İ. Prof.Dr. (1994) Uluslararası Finansman, Teori ve Uygulama, Ezgi Kitabevi Yayınları, 1.Baskı, Ankara, 1994

Parasız, İ. Prof.Dr. (2014) Modern Bankacılık, Teori ve Uygulama, Ezgi Kitapevi, 3.Baskı, Ankara

Parasız,İ., Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi Yayınları, 9. Baskı, 2009

Reis, Ş.G., Buğan, M.F., Kılıç, Y., Banka Karlılığını Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği Muhasebe ve Finans Dergisi Ekim 2016 https://www.researchgate.net/publication/308969716_Banka_Karlilikini_Etkileyen_Faktorler_Turkiye_Ornegi E.T. 27.02.2017

RG, 2017/a, Resmi Gazete, Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/09/20130905-10.htm> E.T. 03.03.2017

RG, 2017/b, Resmi Gazete, Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/10/20151023-8.htm> E.T. 03.03.2017

RG, 2017/c, Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160120-3.htm> E.T. 03.03.2017

RG, 2017/d, Resmi Gazete, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/02/20010211.htm> E.T. 03.03.2017

- RG, 2017/e, Resmi Gazete, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/11/20061101-20.htm> E.T. 03.03.2017
- RG, 2017/f, Resmi Gazete, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120628-16.htm> E.T. 03.03.2017
- RG, 2017/g, Resmi Gazete, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/10/20151023-9.pdf> E.T. 03.03.2017
- RG, 2017/h, Resmi Gazete, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160120-4.htm> E.T. 03.03.2017
- RG, 2017/i, Resmi Gazete, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Ilisk_in_Duzenlemeler/15481sy_r_degisiklik_27_9_2016.pdf E.T. 12.2.2017
- RG, 2017/j, Resmi Gazete, Suç Gelirlerinin Aklanmasının ve Terörün Finansmanının Önlenmesine İlişkin Yükümlülüklerle Uyum Programı Hakkında Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/09/20080916-1.htm>, E.T. 12.2.2017
- Saldanlı, A. ve Aydın, M., İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi Sayı 24, 2016 1-9 <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuekois/article/view/5000187941/5000165367> E.T. 27.02.2017
- Samırkaş, M.C., Evcı, S., Ergün, B., Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri, Kafkas Üniversitesi İktisadi İdari Bilimleri Fakültesi Dergisi Cilt 5 Sayı 8 2014 http://www.academia.edu/12981817/T%C3%9CRK_BANKACILIK_SEKT%C3%96R%C3%9CENDE_KARLILI%C4%9EIN_BEL%C4%B0RLEY%C4%B0C%C4%B0LER%C4%B0 E.T. 22.02.2017
- SBM/2017, Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi, Sigorta Şirketleri, <https://www.sbm.org.tr/tr/Sayfalar/SigortaSirketleri.aspx>, E.T. 02.02.2017

SGK/2017, Sosyal Güvenlik Kurumu, Tarihçe, <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz/tarihce/tarihce>

SPK, 2017/a, Sermaye Piyasası Kurulu, Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları, <http://www.spk.gov.tr/apps/kyd/iletisim.aspx?ctype=mkyo&submenuheader=1> E.T. 22.2.2017)

SPK, 2017/b Sermaye Piyasası Kurulu, Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları, <http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=16&pid=2> E.T. 3.2.2017)

SPK, 2017/c, Sermaye Piyasası Kurulu, Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları, <http://www.spk.gov.tr/apps/kyd/iletisim.aspx?ctype=gyo&submenuheader=1> E.T. 03.02.2017

SPK, 2017/d, Sermaye Piyasası Kurulu, Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı, Ankara, Haziran 2016, <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=71&fn=71.pdf>

SPK, 2017/e, Sermaye Piyasası Kurulu, Girişim Sermaye Yatırım Ortaklıkları, <http://spk.gov.tr/apps/kyd/iletisim.aspx?ctype=rsyo&submenuheader=1>

SPK, 2017/f, Sermaye Piyasası Kurulu, Menkul Kıymet Yatırım Fonları, <http://www.spk.gov.tr/indexpage.aspx?pageid=253&submenuheader=null> E.T: 03.02.2017)

SPK, 2017/g, Sermaye Piyasası Kurulu, Portföy Yönetim Şirketleri, <http://www.spk.gov.tr/apps/kyd/iletisim.aspx?ctype=pys&submenuheader=-1>, E.T. 22.02.2017

Şakar, H. Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi, MIDA İnstitute Yayını, İstanbul, Temmuz 2002

Taşkın, F.D. Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler, Ege Akademik Bakış Cilt 11 Sayı 2 Nisan 2011) Sf: 297, http://www.academia.edu/4382468/Turkiye_de_Ticari_Bankalarin_Performansini_Etkileyen_Faktorler E.T. 27.02.2017

TBB, 2017/a, Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız 2015, Mayıs 2016, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7375/Bankalarimiz_2015-tum_kitap.pdf E.T.09.03.2017

TBB, 2017/b, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1959-2015, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/tumu/1033/58._Yilind

a_Turkiye_Bankalar_Birligi_ve_Turkiye'de_Bankacilik_Sistemi_Istatistik_Ekl
eri.zip E.T. 8.2.2017)

TBB, 2017/c, Türkiye Bankalar Birliği, Banka, Şube ve Çalışan Sayıları,
<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/4>, E.T. 8.2.2017

TBB, 2017/d, Türkiye Bankalar Birliği, 5411 Sayılı Bankacılık Yasası, TBB Yayını,
Temmuz 2006

TBB, 2017/e, Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği ve
Özkaynaklara İlişkin Bilgi Notu,
[https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7342/TBB_](https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7342/TBB_SY_Bilgi_Notu_010316.pdf)
Bilgi_Notu_010316.pdf E.T. 26.02.2017

TBB, 2017/f Türkiye Bankalar Birliği, Sermaye Yeterliliği Şerhi, Aralık 2013, Yayın
No:299, İstanbul 2013
[https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/2120/299-_Sermaye_](https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/2120/299-_Sermaye_Yeterliliği_Serhi-web.pdf)
Yeterliliği_Serhi-web.pdf E.T.08.2.2017

TBB, 2017/g, Türkiye Bankalar Birliği, Basel II ve Basel III nedir? Risk Yöneticileri
Derneği Semineri,
[https://www.tbb.org.tr/content/upload/konferanssunumlari/127/tbb-](https://www.tbb.org.tr/content/upload/konferanssunumlari/127/tbb-tim_basel.pdf)
tim_basel.pdf E.T. 22.02.2017) E.T.22.2.2017

TCMB, 2017/a, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Açık Piyasa İşlemleri,
[http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Men](http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Piyasalar/Acik+Piyasa+Islemleri)
u/Piyasalar/Acik+Piyasa+Islemleri, E.T.22.2.2017

TCMB, 2017/b, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Hazır İmkanlar,
[http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Men](http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Piyasalar/Hazir+imkanlar)
u/Piyasalar/Hazir+imkanlar E.T. 22.2.2017

TCMB, 2017/c, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Zorunlu Karşılıklara İlişkin
Kararlar,
[http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Men](http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politikasi/ZK)
u/Para+Politikasi/ZK E.T. 28.4.2017

TKBB, 2017/a, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Türk Finans Sisteminde Katılım
Bankacılığı,
[http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/T%C3%BCrk_Finans_Siste](http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/T%C3%BCrk_Finans_Sisteminde_Kat%C4%B1l%C4%B1m_Bankac%C4%B1l%C4%9F%C4%B1_2016.pdf)
minde_Kat%C4%B1l%C4%B1m_Bankac%C4%B1l%C4%9F%C4%B1_2016.pdf , E.T.28.04.2016

TKBB, 2017/b, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Katılım Bankalarının Tarihçesi, <http://www.tkbb.org.tr/tarihce> E.T. 5.2.2017

Toprak,M. ve Demir,O.,2001, Türk Bankacılık Sektörü:Sorunlar,Krizler ve Arayışlar,Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2,Sayı 21.

TÜBA, 2017, Türkiye Bilimler Akademisi Ulusal Açık Ders Malzemeleri, Sigortacılığın Kökenleri ve Türkiye'deki Gelişim Süreci, <http://www.acikders.org.tr/mod/resource/view.php?id=1535> E.T. 8.2.2017

Uludağ, D.T., Aracı Kurumların Mali Yapılarını Güçlendirmeye Yönelik Bir Yöntem: Sermaye Yeterliliği; SPK Yayınları, 2001

Uludağ, İ. ve Arıcan, E., Finansal Hizmetler Ekonomisi, Beta Yayıncılık, 2.Baskı, 2001

Yanpar, A., İslami Finans, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2014

Yıldırım, O., Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2008, acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/4207/4687.pdf E.T. 25.02.2017

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Ahmet KARAKAŞ
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi : Konya, 30.08.1969
Medeni Hali : Evli (3 çocuk)
Adres : Çiğdem Mah. 1584 Sk. No:13/10
Çankaya/ANKARA
E-Posta : ahmetkarakas42@gmail.com

EĞİTİM

Lise : Konya Gazi Lisesi (1986)
Lisans : Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü (1993)
Yüksek Lisans : Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı İşletme Programı
2017

MESLEKİ DENEYİM

T.Halk Bankası'nda;
Müfettişlik (1994-2004)
Daire Başkanlığı (2004-2016)
Ticari Şube Müdürlüğü (2016-)